

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Andra kammaren.

Nr 38.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 9 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensam votering komme att anställas vid kammarens sammanträde nästkommande onsdag angående frågan om dyrtidstillägg för befattningshavare i statens tjänst m. fl., men att övriga gemensamma omröstningar, såsom förut tillkännagivits, komme att äga rum onsdagen den 27 i denna månad.

§ 3.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valet samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 20 denes företaga val av tjugufyra valmän, vilka jämte ett lika antal valmän från första kammaren hade att välja en behörig man att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare, ävensom av sex suppleanter för dessa valmän.

§ 4.

Herr talmannen anmälde, att den från kammarens sammanträde nästlidna gårdag uppskjutna debatten i anledning av hans excellens herr statsministerns besvarande av herr Öhmans interpellation angående reformering av krigslagstiftningen nu komme att fortsättas; och lämnades därvid på begäran ordet till

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.*

Herr Spångberg, som anförde: Herr talman! Då kammarens sammanträde i går avbröts, hade jag haft tillfälle att framhålla mina synpunkter i denna sak och stod egentligen inför att avsluta mitt anförande. Jag skall nu begagna tillfället att i dag på det kraftigaste understryka de synpunkter, som jag vid gårdagens debatt såsom siste talare anförde, nämligen dels att orsaken till de oroligheter, som förekommit däruppe i Ådalen, var den huvudlösa transporten av strejkbrytare dit upp och den bevakning av militär och polis, som sedan ägde rum, och dels regeringens ansvar för det skedda, på det sätt, som jag i gårdagens anförande framhöll. Demonstrationerna i Stockholm och i hela landet under gårdagen och i dag, de hundratals möten, som hållas under morgondagen, spontant ordnade över hela landet, komma liksom gårdagens möten att utmynna i en ljungande protest mot det system, som tillåter dylikt, mot det system, som har tagit livet av dessa arbetare uppe i Ådalen, och regeringens ansvar därvidlag kommer säkert att på nytt fastslås vid dessa möten. Den uppfattning, som vi kommunister här gjort oss till tolk för, den uppfattningen är rotad bland Sveriges arbetarklass. Jag skall som ett bevis på vad jag an-

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)

fört om den uppfattning, som gör sig gällande inom arbetarklassen, föredraga det manifest som kommunistiska partiet utsänt i denna situation och vilka synpunkter och krav enhälligt antogs vid kommunisternas sex olika talarstolar på Gärdet inför en folkmassa av minst 20—25 tusen människor. Det heter där: »Arbetarblodet som gjutits i Ådalen kräver handling av Sveriges arbetare.

Händelserna i Ådalen har avslöjat det svenska militärsystemets tillskyndares och beskyddares vackra tal om att militären icke skall användas i klassstriderna inom det 'egna' landet. Det inträffade har givit dödsstöten åt tron inom arbetarlägren om militärens neutralitet i arbetskonflikter. Herr Per Albin Hanssons yttrande i riksdagen härom året, att han 'litade på officerarnas goda omdöme' har kommit på skam, så vitt icke denne socialdemokratiska ledare avsett något annat än det, som de flesta utläst ur hans yttrande. Den kommenderande officeren för militärstyrkorna i Ådalen har ur kapitalistisk synpunkt ådagalagt 'gott omdöme' genom berättat mord på arbetarna. Ur arbetarsynpunkt har han emellertid begått brutalt mord. *Hans omedelbara avlägsnande och ställande under åtal är ett oavvisligt krav från alla arbetare.*

Kampen mot de beväpnade strejkbrytarligorna blir hädanefter också skärpt kamp mot det av borgare och socialdemokrater genom hundratals miljoner kronor årligen underhållna militärsystemet. Varje år röstas socialdemokraterna i riksdagen för över 130,000,000 kronor åt militarismen. Varje år använder arbetsköparväldet här i landet denna militär i kampen mot arbetarklassen för ytterligare utsvaltnings av denna. Händelserna i Ådalen ger parollen: *Inte en man, inte ett öre åt denna militarism!* De 'arbetarrepresentanter', som rösta för militäranslag, handla emot arbetarklassens intressen.

Sveriges kommunistiska partis riksdagsgrupp har varje år röstat mot alla militära anslag. I anslutning till sin revolutionära antimilitära linje har gruppen i år även väckt motion om riksdagens principiella anslutning till Sovjetunionens avrustningsförslag. I riksdagen röstade de socialdemokratiska representanterna tillsammans med borgarna mot detta förslag. Och utanför riksdagen har Sillénsekten allierat sig med borgarna och socialdemokraterna samt efter måttet av sina krafter bekämpat den av vårt parti framförda motionen. Detta bör alla arbetare draga sig till minnes i dessa för den svenska arbetarklassen historiska dagar.

Med stöd av den Möllerska polislagen sändes beväpnade strejkbrytarligor till alla de platser, där stora klasstrider utbryter. Att socialdemokratien, såsom skedde i Halmstad, också lokalt slår vakt om strejkbrytarna, karakteriserar ytterligare socialdemokratins roll i kampen mellan arbetarklassen och kapitalismen.

Kamrater! 'Arbetare! Värnpliktiga! Tiden kräver handling! Gör upprensning och slutuppgörelse med alla dem inom egna led, som på ett eller annat sätt stödjer våra klassfienders kamp mot det arbetande folket.

Sveriges kommunistiska parti ställer i denna situation följande kampparoller:

1. All militär, som är förlagd i Ångermanland och på andra ställen där arbetarna gått ut i solidarisk kamp med arbetarna i Ådalen och kämpa för sina livsintressen, hemskickas omedelbart.

2. Omedelbar arbetsnedläggelse över hela landet tills militären hemskickats, som protest mot borgarnas skändligheter mot arbetarna i Ångermanland.

3. Den för arbetarmorden i Ådalen ansvarige kommenderande officerens omedelbara avlägsnande från tjänsten samt ställande under åtal.

4. Den i länet tjänstgörande landshövdingen, vilken givit militären direktiv om mördande av arbetarna, försättes omedelbart ur tjänstgöring samt åtalas för morden.

5. Bort med Stripa- och strejkbrytarregeringen C. G. Ekman. Fram för

massaktioner i kampens tecken. Ned med strejkbrytar- och militärväldet. Solidaritet med arbetarna i Ådalen. Solidaritet med arbetarna och de värnpliktiga.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Leve den revolutionära kampen!»

Jag förmodar, att det är ord, som böra förstås. Det är ord, som de klassmedvetna arbetarna i dagens strider i anledning av mordet på arbetarna i Ådalen kraftigt understryka. Man löser ej dylika konflikter med att skicka strejkbrytare och strejkbrytarpolis. Man löser ej en dylik konflikt genom att låta människor med blottade bröst eller knutna nävar gå att möta en med gevär beväpnad soldatmassa. Det fordras den kamp, som nämnes i denna resolution, vilken antagits vid olika möten, det fordras den handling, som ej bara förjagar regeringen Ekman från taburetterna, utan fortsättes till dess socialismen segrat och det kapitalistiska samhället är slut. Först då finnes möjlighet för ordnade förhållanden, som omöjliggöra dylikt, som nu utspelats i Ådalen.

Härpå yttrade:

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Som var att vänta har det icke varit möjligt att begränsa diskussionen till den föreliggande interpellationen. Då jag nu tar ordet, gör jag det, churu jag väl vet, att vad jag tänker säga ligger vid sidan av det formellt påropade ärendet. Jag tror för övrigt, att det kan vara till gagn, att den fråga, som f. n. diskuteras över allt i landet, även ventileras här i riksdagen.

Först måste jag emellertid nedlägga en indignerad protest emot det sätt, varpå herr Spångberg i går missbrukade yttrandefriheten här i kammaren. Det anförande, som han då höll, är dess bättre något fullkomligt enastående i den svenska riksdagens historia, liksom också den reaktion, som utlöste sig emot hans eskapader. När vi från andra partier icke begagna samma språk gentemot herr Spångberg och hans meningsfränder, som han själv finner lämpligt att begagna, så beror det sannerligen icke på, att skäl saknas att använda starka och fördömande ord över den kommunistiska taktiken, men vi anse, att riksdagens anseende kräver en viss grad av hyfsning över debattinläggen.

Jag är, herr talman, tacksam att i dag ha fått tillfälle att säga detta, och jag tillägger, att herr Spångbergs uppträdande i går är en skam för honom själv och en skam för den svenska riksdagen. Efter detta torde det vara nödvändigt att överväga, om ej vår riksdagsordning och våra reglementariska föreskrifter kunna kompletteras i sådan riktning, att något dylikt kan för framtiden undvikas.

Hela den svenska nationen känner sig förvisso djupt skakad av de sorgliga händelser, som i dessa dagar timat uppe i Ådalen. Detta, att svenska medborgare ljutit döden för vapen dirigerade av samhällsmaktens organ är, dess bättre kan man säga, något oerhört för våra förhållanden och för vår uppfattning. Man gör sig om igen frågan: Varför skulle detta ske? Det synes dock alldeles omöjligt att på de hittills kända omständigheterna skapa sig någon klar och bestämd uppfattning i skuldfrågan, vad angår händelserna på Kristihimmelfärdsdagen. Först när alla fakta samlats och sammanställts, kan någon grund för ett domslut härutinnan finnas. Den undersökning i saken som herr statsministern utlovade, finner jag synnerligen behövlig. Denna undersökning bör, som statsministern också ställde i utsikt, inriktas icke allenast på ordningsmaktens och militärens uppträdande vid tillfället utan även på den del, som agitatorer och uppviglare kunna ha haft i de sorgliga händelsernas förhistoria.

Så allvarligt som det skedda är, får det emellertid icke lämnas kvar en skymt av misstanke, att de yttersta maktmedlen tillgripits i onödan eller för tidigt.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Skulle det sedan visa sig att så har skett, finnes det måhända en ursäkt för vederbörande i ögonblickets nervösa spänning, men denna omständighet får icke hindra, att sakernas rätta sammanhang bringas inför offentligheten. Hela landet förenar sig säkerligen i kravet på klarhet i denna beklagliga affär. Skuldfrågan i *moraliskt* avseende står dock för mig alldeles klar. Det är den kommunistiska draksådden, som burit frukt. Sedan man genom en ständigt fortgående agitation lyckats förvanska rättsbegreppen hos vissa element därhän, att våldshandlingar betraktas som tillåtna, ja, berömvärda, när det gäller striden för klassintressena, så faller en händelse som Ådalsolyckan som en mogen frukt. Det är till de kommunistiska uppviglarna man har rätt att rikta den klassiska, men alltså lika levande anklagelsen: »Din broders blod ropar till dig.»

Statsministerns uttalande, att ordningen framförallt skall upprätthållas, är den förklaring, som läget kräver av landets ansvariga styresmän. Varje avkall på detta krav betyder i förevarande fall undfallenhet för den barbariska åskådning, som herrar kommunister öppet predika, att statens skydd skall förmenas vissa enskilda för dem misshagliga medborgare, en åskådning, som ytterst är ett hot mot själva rättssamhällets bestånd.

Vår civilisation kräver dock, att vid ordningens upprätthållande den största humanitet och hänsyn visas. Så sker väl också i allmänhet. Blodsutgjutelse i de sociala striderna är en fläck på vår kultur och bör undvikas så länge *några* andra medel stå till buds för hävdande av samhällsmaktens auktoritet. Den indignation man på socialdemokratiskt såväl som på borgerligt håll hyser inför dödsoffren i Ådalen är förklarlig och befogad. Däremot bestrider jag kommunisternas rätt att hysa indignation inför det skedda, då kommunisterna själva alltid hylla våldet som en tillåten faktor i samhällsstriderna och själva, i det land, där de ha makten, sannerligen icke spara på blodsutgjutelse.

I sin strävan att upprätthålla ordningen och skaffa respekt för landets lagar kan regeringen givetvis räkna med stöd från det parti jag tillhör och, som jag vågar tro, med sympati från alla ansvarskännande medborgare i detta land.

Till denna deklaration vill jag knyta en förhoppning, att de kloka och saksade män, som ha ansvaret för den svenska arbetarklassens ledning, skola kunna göra sina röster hörda över stridslarmet i dessa kritiska dagar. Därpå kommer det i mycket att bero, om lugnet kan återställas och bibehållas här i landet.

I detta anförande instämde herrar andre vice talmannen *Bengtsson, Björnberg, Olsson* i Ramsta, *Mosesson, Carlström, Olsson* i Rimforsa, *Jönsson* i Fridhill, *Lundén, Jansson* i Edsbäcken, *Aqvist, Björling, Olsson* i Mora, *Wijkander, Danielsson, Hilding, Bergström* i Bäckland, *Olofsson* i Digernäs, *Wikström, Sandberg, Näslund, Carleson* och *Selberg*.

Herr Wigforss: Herr talman! Jag hade begärt ordet i går men kanske avstått därifrån, om ej debatten avbrutits. Men efter den oförbehållsamma avslutning, som givits åt allt vad statsministern sagt och det bestämda gillandet av hela den metod, som använts vid konflikterna i Ådalen, tror jag för min del, att det vore oriktigt att ej söka komma fram till den kärnpunkt, där skillnaden i meningarna mellan den — som det tyckes — enhälliga borgerliga uppfattningen och den socialdemokratiska är att söka.

Statsministern förklarade med styrka — och han fick instämmanden från hela högerpartiet och bondeförbundet och i dag från sitt eget parti — att den enda möjliga utvägen att reda upp förhållandena i Ådalen var den, som nu blivit vald. Han anser alltså, att om något liknande i framtiden skulle inträffa, är det den nu använda metoden, som är den enda man från borgerligt håll kan tillgripa, även med utsikt till att konsekvenserna bli desamma som

i detta fall. Jag tror, att inför sådana slutsatser är det skäl att fråga sig, om ej hela denna borgerliga uppfattning går ut från en grundåskådning, som man kanske även på borgerligt håll vid närmare eftertanke måste finna mindre hållbar. Det är ett egendomligt exempel på ordets makt över tanken, att man här från alla borgerliga håll tror, att man kan klara upp en verkligen fruktansvärd samhällskonflikt genom att helt enkelt hänvisa till, att ordningen skall upprätthållas. Om alla problem i samhället kunde lösas så lätt som genom att formulera en abstraktsats, att ordningen skall upprätthållas, så vore svårigheterna ej stora. Här är ej problemet, om ordningen skall upprätthållas, utan *hur* ordningen skall upprätthållas. Jag har alltid trott, att det ingick i den borgerliga rättsuppfattningen, att det skall finnas proportion mellan det, som kallas brott, och det, som kallas straff, proportion mellan de risker, som möta, och de medel till undertryckande, som användas. När herr Olsson i Kullenbergstorp talade om att den svenska bondeklassen alltid varit en förkämpe för ordning och lugn i samhället, då hade herr Olsson i Kullenbergstorp icke hunnit läsa det första band av den svenska riksdagens historia, som för kort tid sedan kom i våra händer. Han skulle eljest där kunna läsa om en bondehövding, som sannerligen icke satte laglig ordning och lugn över allt annat. Och när herr Lindman talade om att ordning skall upprätthållas till varje pris — och vi se, att det upprepas i dag i den borgerliga pressen — får man i minnet en annan svensk storman, som riktade en varning, men icke till moderna industriarbetare, utan till en bondeklass i en landsända, att om den icke hölle sig lugn, så skulle han lägga den landsändan så platt öde, att man där varken skulle höra hund eller hane efter den dagen. Det var en hård metod att upprätthålla lugnet; i det moderna samhället använda vi mera förfinade metoder och bruka se efter att de repressalier, som användas, stå i rimligt förhållande till de brott man vill straffa.

Från socialdemokraternas sida ha vi rätt att tala om en sådan sak, därför att vi aldrig, jag vill icke säga dolt utan ständigt och jämt predikat för arbetarklassen i landet, att den enda framkomliga vägen till att vinna vad den vill vinna är den fredliga vägen. Vi ha därför, när det sker ett sådant avsteg från fredliga vägar, som vi bestämt varnat för, och när det sker ett avsteg i form av att våldshandlingar begås, som vi ogilla, rätt att se efter om de medel, som från samhällets sida användas, äro medel, som främja rättssamhällets utveckling och icke försvåra en fredlig utveckling av rättssamhället. Från socialdemokratisk sida måste det konstateras, att om man skall taga statsministern på orden och om man skall taga det enstämmiga gillandet därav från den borgerliga pressen på orden, är det meningen att även i fortsättningen låta sådana metoder komma till användning, som icke kunna vara ägnade att främja samhällets utveckling i de fredliga former vi önska.

Jag säger, att här stå rättsuppfattningar emot varandra. Det är svårt att i detta ögonblick tala om vad som skett i Ådalen, därför att ingen med full säkerhet vet vad som tilldragit sig före den olycksaliga skottlossningen. Tecken tyda på att det blir den uppfattning, som hävdats från arbetarnas sida, som kommer att vid en undersökning visa sig vara den riktiga. Men lägg märke till, att när man från regeringens sida skickar ut en redogörelse för vad som tilldragit sig, så säges icke ett ord om att det fanns en annan uppfattning om skottlossningen, utan man helt enkelt ger sin anslutning till den officiella redogörelsen, som innebär, att från demonstranternas sida upprepad skottlossning skulle ha ägt rum. Jag säger detta därför att man skall förstå, att när det från socialdemokraternas sida kräves utredning, kan man icke nöja sig med att en sådan utredning lägges i händerna enbart på de myndigheter, som i sista hand komma att stödja sig på ett eller annat uttalande av landsfiskal eller landsfogde.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Men jag vill direkt ställa ett par frågor till herr statsministern. Är det verkligen överensstämmande med borgerlig rättsuppfattning, att om ett demonstrationståg, vars överväldigande del uppenbarligen består av arbetare, som vilja på fredligt sätt visa sitt ogillande av de arbetsvilligas närvaro, är det verkligen borgerlig rättsuppfattning, att om möjligen från dessa leder av några vettvillingar några skott lossas, är det samhällsmaktens icke bara rättighet utan också skyldighet att skjuta blint i detta demonstrationståg? Det är den första frågan. Och om, såsom all sannolikhet talar för, inga skott från dessa demonstranter ha fallit, är det då borgerlig rättsuppfattning, att militärvakten av fruktan för befarade våldshandlingar har rätt att skjuta på demonstrationståget?

Jag tror, att om detta är borgerlig rättsuppfattning, då är den rättsuppfattningen kanske lika farlig som den rättsuppfattning, som i går förkunnades från kommunisternas sida.

Det är två rättsuppfattningar — det är det, som gör hela läget så tragiskt — det är två rättsuppfattningar, som stå mot varandra, och trots att jag reagerar lika starkt som någon annan, icke gent emot de känslor, som besjåla kommunisterna i kammaren, men emot jag skulle vilja säga den brist på uppriktighet i känslan, som jag icke för min del kan underlåta att höra ut ur mycket av det talet, trots detta ha vi skäl att erinra oss, att endast från en moralisk uppfattning kan man komma till sådana brutala slutsatser, som herr Spångberg i går utvecklade. Det är det tragiska med idéerna, att när man kämpar för idéer, som man anser stå oangripliga, till det yttersta, då känner man sig försvarad att begå omänskliga handlingar. Det se vi, när det gäller kommunisterna, men jag undrar, om man icke på borgerligt håll, där man talar om de borgerligas rättsuppfattning och om den ordning, som till varje pris skall upprätthållas, om man icke även där söker skydd bakom de idéer, som man känner vara så upphöjda, att de kunna ge rätt till vad som helst.

Jag begär icke och från socialdemokraternas sida begär man icke, att man på borgerligt håll skall betrakta de arbetsvilliga, strejkbrytarna, på samma sätt som sker inom arbetarrörelsen. Vi veta, att det är omöjligt, beroende på att våra rättsuppfattningar växa fram ur sin naturliga jordmån, och att de förhållanden, ur vilka herr C. G. Ekmans och hans regerings och överhuvud taget de borgerligas rättsuppfattning vuxit fram, äro sådana, att de icke ha möjlighet att fullt förstå industriarbetarnas och lönearbetarnas reaktion gent emot strejkbrytarna. Vi begära icke, att de skola gilla vår rättsuppfattning. Det enda vi kunna begära av dem, jag tror i samhällsfredens intresse, är att de skola betrakta den som ett faktum, med vilket man har att räkna, man må sedan ogilla den hur mycket som helst. Det är svårt kanske att här vinna förståelse av dem, som mena, att det finnes en evig och oföränderlig rätt, som i detta ögonblick representeras av de borgerliga. Men jag tror, att erfarenheten lärt oss det tvivelaktiga i hela den satsen, att den, som har majoritet i landet, hans rättsuppfattning är den enda att taga hänsyn till. Med den abstrakta teorien hamnar man just i sådana händelser, som tilldragit sig i Ådalen. Jag skulle icke våga säga detta, om icke något tilldragit sig, eller rättare jag skulle nog våga säga det, men jag skulle anse det meningslöst att säga det, därför att jag skulle förmoda, att på den punkten är det omöjligt att vinna kontakt med den borgerliga uppfattningen, om icke något tilldragit sig, som visar, att man även på borgerligt håll, låt vara ovilligt, erkänt, att det finnes faktorer, som äro starkare än dessa rättsteorier. Man har böjt sig i Ådalen för arbetarnas moraliska opinion. Man har dragit tillbaka strejkbrytarna och därefter har man dragit tillbaka militärerna. Om det hade varit en oantastlig borgerlig princip, att ordningen skall upprätthållas och att den skall upprätthållas på det viset, att arbetets frihet ger arbetsgivarna rätt att sköta

sitt arbete med vilket folk de vilja, om det hade varit — såsom en borgerlig tidning säger — en oantastlig princip, hur då förklara, att det med en viss tillfredsställelse, icke från högerhåll, men från de borgerliga mellanpartierna konstateras, att en avspänning inträtt genom att strejkbrytarna dragits tillbaka?

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar på
interpellation.
(Forts.)*

Är man villig att i detta fall tumma på de borgerliga rättsprinciperna, så erkänner man därmed, att det finnes vissa ting, som stå över dessa abstrakta principer, att samhällsfredens bästa och det att samhällsordningen verkligen upprätthålles står över enskilda företagares obeskurna rätt att sköta sina företag såsom de vilja.

På den punkten behöver jag icke föregripa det socialdemokratiska partiets ordförande i det svar, som han säkerligen kommer att giva på statsministerns direkta fråga vad en socialdemokratisk regering skulle ha gjort i ett fall som detta. En socialdemokratisk regering skulle ha tagit den lärdom, som vi alla borde ha tagit av hur konflikter uppstå och hur svårartade situationer uppstå icke bara i striderna mellan samhällsklasserna utan lika mycket i striderna mellan folken. Det finns rikligt med exempel på hur man steg för steg kan drivas in i situationer, där den enda lösningen är att gripa till våldet. En socialdemokratisk regering skulle ha sagt, att vi äro skyldiga se till, att icke en sådan situation inträder, där man för att skydda människors liv är tvungen att taga mångdubbelt flera liv. En socialdemokratisk regering — jag säger icke en socialdemokratisk regering i det nuvarande läget, ty nu skulle en socialdemokratisk regering sopas undan av den borgerliga majoriteten i samma ögonblick den försökte tillämpa dessa förnuftiga och fredliga principer — men en socialdemokratisk regering, som sutte inne med tillräckliga maktmedel, skulle ha ställt samhällets auktoritet över den enskilda arbetsgivarens rätt. Den skulle ha sett till att icke enskilda arbetsgivare finge genom sina åtgärder skapa lägen, som försvarade ordningens upprätthållande eller helt enkelt gjorde det omöjligt att upprätthålla ordningen.

Ja, det är i grund och botten det jag ville komma till. Där ha vi roten till det sorgespel, som utspelats i Ådalen. Där ha vi roten, och det är det, som gör, att motsättningarna äro så skarpa. Vi ha roten till detta i den borgerliga uppfattningen, att man icke får lov att ingripa i arbetets frihet, i de enskilda företagens rätt att förfoga över sin egendom. Gent emot detta ställer arbetarrörelsen och socialdemokraterna sin rättsuppfattning. Vi ha alltid trott, att det varit de liberala mellanpartiernas historiska uppgift att mildra konflikterna mellan de stridiga rättsuppfattningarna. Det har varit den liberala mellangruppens historiska uppgift att märka vad klockan är slagen, att när vissa missgynnade folkgruppers uppfattning trängt tillräckligt vida omkring, medge att nu går det icke längre att obönhörligt hålla på det nuvarande samhällets alla abstrakta rättsprinciper. Det är så den liberala mellangruppen tidigare fyllt sin samhällsuppgift, och det är det beklagliga i den nuvarande situationen, att denna instinkt för, när det ögonblick kommit, att man måste jämka på det borgerliga rättssamhällets principer, icke längre är så levande inom de frisinnade och liberala mellangrupperna som den tidigare varit. Det leder till en skärpning av konflikterna. Jag behöver icke erinra om att det icke är första gången som här i riksdagen en sådan debatt föres om att den borgerliga rättsuppfattningen och den socialdemokratiska rättsuppfattningen i fråga om de arbetsvilliga stå emot varandra. Vi hade möjligen trott, att de erfarenheter, som man på frisinnat håll vid den tiden gjorde, skulle ha inneburit den lärdomen, att det kanske ändå icke är möjligt att sätta likhetstecken mellan allt, som är rätt, och det som från borgerligt håll uppfattas som rätt. Det föreföll av det svar, som statsministern har afgivit, och det gillande, som från borgerligt håll kommit detta till del, som om man där fortforan-

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

de håller på att samhället icke får lov att hävda sin överhöghet, när det gäller ägare av stora förmögenheter och stora företag.

Det finns en risk, som jag vill sluta med, om den uppfattningen verkligen skulle komma att rotfästas hos den svenska arbetarrörelsen, den uppfattningen nämligen, att man behöver icke jämkta samman sina meningar med deras meningar, som äro i minoritet, därför att när man sitter inne med makten, när man har majoritet, då kan man låta konflikter gå hur långt som helst, ty när det verkligen gäller, har man ändå vapnen att stödja sig på. Vi socialdemokrater beklaga, om den uppfattningen verkligen skulle vinna spridning inom den svenska arbetarrörelsen. Vi vilja icke, att sinnena skola hårdna gentemot tillgripandet av våld, även om det sker från samhällets sida. Vi vilja, att utvecklingen skall fortsätta i de banor, i vilka vi hittills ha tyckt oss finna, att den har gått, nämligen att det vi kalla för civilisation för med sig en större måtta vid bedömandet även av motståndares uppfattning, en måtta som tar sig uttryck däri, att man icke själv anser, att den rättsuppfattning, som man själv representerar, innehåller hela och fulla sanningen. Vi tro, att skall i ett samhälle som vårt, så kluvet som det är i ekonomiska och sociala klasser och så söndersprängt av intressekonflikter, den fredliga utvecklingen kunna garanteras, så måste alla krafter sättas in på att undvika sådana tillspetsningar av konflikterna, att man sedan endast kan komma och försvara sig med att när läget hade blivit som det var, fanns det ingen annan utväg än att skjuta på fredliga demonstranter. Vi tro, att det är riktigare och att det är lyckligare, om man från borgerligt håll ville finna sig i att erkänna, att samhällsintresset har rätt att sätta sig över den enskilde företagarens intresse, att när här stå emot varandra stridiga rättsuppfattningar, så har samhället framför allt en skyldighet, nämligen att se till att samhällsfreden icke störes.

Jag upprepar till slut, att vi socialdemokrater ha rätt att säga detta, därför att vi i hela vår verksamhet ha manat arbetarklassen till lugn och besinning. Därför att vi öppet fördöma våldshandlingar från arbetarnas sida, så ha vi rätt att säga, att det är samhällets främsta skyldighet icke att hävda några abstrakta principer utan att se till att i ett svårt läge konflikterna icke tillspetsas så att samhällsfreden kommer i fara. Vi säga, att det vore kanske skäl, om man från borgerligt håll i ljuset av vad som skett i Ådalen frågade sig, om det verkligen icke ändå till sist kan finnas förnuft i den socialistiska uppfattningen, att dessa konflikter aldrig komma ur världen och att risken för sådana skådespel aldrig kommer ur världen, förrän samhället på allvar hävdar sin rätt att styra vårt näringsliv och bestämma över det näringsliv, vari människorna skaffa sig sitt livsuppehälle.

Jag tror, att i detta läge är det skäl att understryka, att här ha vi ett exempel på vart klasstriderna i det kapitalistiska samhället leda, och att det är skäl att understryka, att man från borgerligt håll i statsministerns person har förklarat, att den enda möjligheten är att fortsätta på den väg, man redan har beträtt, med de konsekvenser, som vi nu sett, under det att man från arbetarrörelsens sida hävdar, att det finns en annan väg att gå genom att hävda samhällets överhöghet gentemot enskilda ägare av produktionsmedlen.

Med herr Wigforss förenade sig herrar Höglund i Stockholm, Källman, Andersson i Igelboda, Jonsson i Eskilstuna, Johnsson i Norrahammar, Törnkvist i Karlskrona, Magnusson i Kalmar, Werner, Björklund, Ekberg, Höglund i Göteborg, Ström, Lindley, Olovson i Västerås, Pettersson i Hällbacken, Måns-son i Furuvi, Högstöm, Berg, Hage och Wiklund i Byske.

Herr Flyg: Herr talman! Jag hade tillfälle att under gårdagen framföra min uppfattning i själva sakfrågan. Det, som gav mig anledning att i dag

ånyo begära ordet, var det anförande, som här hölls av representanten för det folkfrisinade partiet, herr Andersson i Rasjön. Jag ber att få slå fast till kammarens protokoll, att huvuddelen av det folkfrisinade partiets talesmans anförande rör sig om protester mot kommunisterna och mot den uppfattning, som vi ha fört fram i den debatt, som förekommit här i kammaren. Jag vill försäkra herr Andersson och ävenså kammarens ledamöter i övrigt, att vi för vårt vidkommande taga den protesten med knusende ro. Jag tror, att vi i stället kunna tolka den som ett bevis på att vi i någon ringa mån förmått att fylla vår plikt såsom arbetarerepresentanter här i kammaren, och på det sättet kan ju herr Anderssons i Rasjön protest vara en i och för sig glädjande företeelse i debatten.

*Fortsatt debatt i
i anledning
av svar på
interpellation.
(Forts.)*

Herr Andersson i Rasjön ifrågasatte även — jag förmodar att en motion i frågan kommer tämligen snart — en ändring i riksdagsordningen, som skulle undertrycka yttrandefriheten och ännu mera pressa oss in i officiella och stabila former utöver vilka man icke skall få gå. Ja, vill riksdagen fortsätta på den väg, som den hittills med framgång slagit in på, att skilja sig från det levande livet och från folkets strider och problem ute i verkligheten, då bör man följa herr Anderssons i Rasjön väg och det recept, han i dag rekommenderat, men då vill jag hava sagt, att det blir icke till gagn för de syften, som herr Andersson säger sig vilja företräda, då han för fram denna tankegång.

Herr Andersson i Rasjön talade mycket om den kommunistiska draksådden och yttrade, att det var den, som bar frukt. Det är där, som skulden ligger till vad som inträffat i Ådalen, och det är alltså där, som ansvaret skall utkrävas. Ja, om herr Andersson i Rasjön med resultatet av den kommunistiska draksådden avser det spontana uppträdande mot strejkbrytarna i Ådalen, som där kommit till synes, då vill jag hava sagt, att då taga vi emot även den adressen med tillfredsställelse.

Jag vill stanna ett ögonblick vid några särskilt markanta fall av strejkbryteri under den nu sittande regeringens officiella överhöghet. Jag börjar vid Stripa. Vad förekom där? En konflikt med arbetarna, där man utan överdrift kan tala om svältavlönade arbetare. Dit skickade den nu- och dåvarande statsministern och regeringen arbetslösa, som skulle ingripa i den konflikt, som där pågick. Jag flyttar mig fram till senare tid och nämner då ånyo Karlberg, en konflikt även där av i viss mån rätt så intressant och upprörande karaktär, där olika myndigheter under den nu sittande regeringens överhöghet och med dess godkännande fingo använda sig av strejkbrytare. Jag flyttar blicken ned till Halmstad. Hurudan var situationen där? Där förekom ursprungligen ingen konflikt. Såväl företagare som arbetarne voro överens och voro färdiga att sluta avtal, men på order från arbetsköpareföreningen i Stockholm så skulle det bli konflikt och så uppstod kamp. Strejkbrytare skickades ned under skydd av strejkbrytarpolis och militär. Sedan gå vi från Halmstad upp till Ådalen. Jag behöver icke stanna vid de olika händelserna i detalj. Jag behöver endast hänvisa till och det är tillräckligt att här alltså slå fast, att vad man där försökte är icke blott ett organiserat strejkbryteri utan även ett försök att sätta det officiella skyddet över detsamma. Vad som under de gångna dagarna skett i Ådalen är en spontan resning från arbetarsidan mot detta system. Jag skulle vilja se den arbetare eller den som kallar sig arbetarerepresentant, som icke förstår betydelsen ur arbetaresynpunkt av vad som skett i Ådalen. Herr Andersson i Rasjön är, om jag icke misstager mig, även jordbrukare, och jag anser att en jordbrukare borde veta, att man icke kan så och icke heller skörda, om det icke finns en jordmån, som passar till utsädet. Är det så, att den kommunistiska draksådden, herr Andersson i Rasjön, har burit skörd, så är det därför att ni plöjt och gödslat, och om ni, mina herrar, fortsätta därmed, skola vi göra vår plikt även i fortsättningen och betrakta det såsom en ära, om vi attackerats i

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)

kammaren eller på annat håll för att vara de, som äro skulden till demonstrationerna mot strejkbrytarna. Det är en livssak för arbetarklassen. Hava de i Ådalen demonstrerande arbetarna förmått att väcka den tanken till livs att visa Sveriges arbetareklass den väg, som de ha att gå, så ha de utfört en gärning, som är stor i arbetarrörelsens historia. Är det så, att det är vi, som verkligen åstadkommit detta — — —

Talaren avbröts här av herr *talmannen*, som yttrade: Jag får uppmana talaren att icke prisa brottslig handling.

Herr *Flyg* fortsatte: Jag har icke prisat brottslig handling. Kampen mot strejkbrytarna kan aldrig bli brottslig ur arbetarsynpunkt.

Nåväl, sedan säger herr Andersson i Rasjön: Kommunisterna ha alltid hyllat våldet. Jag vet icke hur många gånger den satsen slungats ut. Jag vill svara ännu en gång i denna kammare med att citera en strof, som i det avseendet är mycket talande:

»Vi dyrkar ej våldet bröder,
Till det är vår sak för god.
Men vi sviker ej folkets räddning
av ångst för dess bödlars blod.»

Jag tror, att de säga rätt så mycket, de raderna. Våldet i och för sig ha vi aldrig dyrkat. Ingen människa kan dyrka våldet. Men i det moment, då det gäller att kämpa för arbetarnas livsintressen, då arbetarna mötas av våld från samhället och arbetsköparna, då de mötas av olagligt beväpnade strejkbrytare, då anser jag för mitt vidkommande våldet från arbetarsidan lika berättigat och lika nödvändigt som från den sidan, där man försöker upprätthålla en »ordning», som är den högsta oordning.

Till sist skulle jag vilja ha sagt ett par ord till herr Wigforss. Han talade mycket om borgerlig rättsuppfattning. Jag vill säga, att det spørsmålet behöva vi säkerligen icke offra många ord på. Det är alltid rätt ur borgerlig synpunkt, som gagnar den härskande klassens intressen och det bestående samhällets intressen. Allt, som går emot dessa bägge intressegrupper, är orätt ur borgerlig synpunkt. Det är visserligen sant, att det finns många rättsfilosofer på borgerligt håll, som i stilla stunder utveckla vackrare läror, men den verkliga rättsuppfattningen och den verkliga rättsfilosofien på detta område framträda vid tillfällen som dessa. Den kommentar händelserna i Ådalen fått i den borgerliga pressen är, herr Wigforss, tillräckligt för att vi skola utan vidare kunna avskriva varje som helst diskussion om vad som är borgerlig rättsuppfattning. Mordet på arbetarna däruppe är rätt ur borgerlig synpunkt, därför att det gällde att skydda stora intressen för ena parten och intressena för den samhällsordning, som är ett värn kring kapitalismen och kring arbetsköparna. Därför var det rätt.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall försöka begränsa mig så mycket som möjligt, då jag vet, att vi ha en lång föredragningslista, men det är en fråga från herr statsministern, som jag anser mig tvingad taga upp till behandling, då man annars väl skulle upprepa vad som står i regeringsorganet i dag: »Herr Hansson blev svaret skyldig» — vilket ju var ganska naturligt, eftersom herr Hansson icke fick tillfälle att yttra sig mer i går. Frågan gällde, huru en socialdemokratisk regering skulle förfarit i ett läge som detta. Min partivän, herr Wigforss, har nyss utvecklat synpunkter i detta avseende, på ett sätt, som säkerligen samlat alla socialdemokrater bakom sig, och därför kan jag inskränka mig till att så att säga mera direkt diskutera det förevarande fallet. Jag vill emellertid förutskicka, att en socialdemokratisk regering icke stått inför detta spørgsmål blott teoretiskt. Det har under social-

demokratiska regeringar funnits tillfällen, då kanske lika stora risker förefunnits som denna gång, då den socialdemokratiska socialministern i mycket god tid ingrep och därför från början hade möjlighet att förebygga tillspetsning. Jag tror, att en socialdemokratisk regering skulle mycket tidigt undersökt de möjligheter, som funnos, och icke väntat, till dess att man stått inför en tillspetsad konflikt. Halmstad var en varning. Underrättelserna från Ådalen, som regeringen icke gärna kunnat undgå att få del av, var också en varning. Man kunde förutse, att strejkbrytarsändningarna till dessa distrikt skulle väcka en våldsam indignation och skapa risker för ordningens störande. Nu svarar mig herr statsministern på detta, att regeringen icke har någon befogenhet att inskrida i ett sådant fall. Regeringen har ingen makt över arbetsgivarna. Regeringen kunde icke ingripa förr än vid det tillfälle, då den ingrep. Jag vet mycket väl, att vår lagstiftning icke ger regeringen någon befogenhet att tvinga arbetsgivarna att hålla tillbaka strejkbrytarsändningar, men jag vet lika fullt, att regeringen har både befogenhet och skyldighet att intervensera i ett sådant fall som detta, och jag vet också, att den gjorde det, sedan en gång olyckorna börjat inträffa. Tillbakadragandet av strejkbrytarna från Ådalen har nog icke skett utan en viss insats från regeringens sida. Det är alltså konstaterat genom detta, att regeringen själv ansett sig kunna ingripa. Och vad jag här ifrågasätter är, att man skulle ingripa på det tidigaste stadiet för att försöka förhindra störande av ordningen. Det är mycket troligt, att arbetsgivarna vägrat att efterkomma en framställning från regeringens sida. Det är mycket troligt, att vi fått ännu en illustration till min uppfattning, att hela denna trafik med strejkbrytarsändningar från arbetsgivaresidan är av rent provokatorisk natur, och att man skulle vägra taga hänsyn till den Ekmanska regeringens vädjan för att i stället hänsynslöst utmana Ådalen såsom man utmanat Halmstad.

Nåväl, vi förutsätta, att en socialdemokratisk regering haft ännu mindre möjlighet att få arbetsgivarna att taga reson. Strejkbrytarna hade kommit till Ådalen och demonstrationen satts i gång. Huru skulle man då förfarit? Såvitt jag kan döma av framställningen i tidningarna gjordes det försök däruppe att åtminstone förmå vederbörande arbetsgivare att draga tillbaka strejkbrytarfartyget från kajen och förlägga det så, att demonstrationen visserligen kunde försiggå men att man icke skulle befara det direkta överfallet. Detta lär också ha vägrats. Man skulle visa, att man icke vek undan. Man tog risken. Sedan har ju landshövdingen gett order icke blott om att fartyget med strejkbrytarna skulle dragas tillbaka från kajen utan också att strejkbrytarna skulle dragas tillbaka från Ådalen. Jag frågar då, varför man icke kunde i god tid handlat så, sedan man haft faktiskt exempel från andra ställen, huru det förlöpt, därest man förfar på samma sätt som man nu gjorde.

Det förefaller mig som om den hand, som skulle ordna och förebygga, har här icke varit i verksamhet. Man har kommit senare än man skulle, och man har därför icke gjort vad man kunde för att undvika oroligheter.

Vi gå vidare. Demonstrationerna hade kommit i gång, och ordningen skulle upprätthållas. Jag har då framkastat den tanken, att man skulle gå de vägar, som riksdagen själv har anvisat vid antagandet av den nya polislagen genom att anlita de reservstyrkor, som stodo till buds. Vad svarar statsministern på detta? Jo, han försöker göra en lustighet genom att antyda, att kommunisterna äro precis lika missnöjda, om man använder polis för upprätthållandet av ordningen, som om man använder militär. Det är ju intet svar. Det är två olika ting. Jag kan mycket väl utgå ifrån, att kommunisterna överhuvud taget äro missnöjda över att ordningen upprätthålles, att kommunisterna anse, att oordningar äro just det element, i vilket de bäst arbeta, och att de därför också i onödan, som skedde i Stockholm i går, ställa till en eller annan sammanstötning. Men det vill förefalla mig, som i varje

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

fall herr statsministern, vilka hänsyn han än tager, icke har någon anledning att överväga betydelsen av en sådan kommunistisk uppfattning. För mig ligger saken ändå något annorlunda. Det är alldeles uppenbart, att om det skulle ha inträffat ungefär detsamma som nu har inträffat, därest endast polis hade varit kommenderad, så skulle indignationen över det inträffade ha varit stor ute i landet, men det göres dock en ganska bestämd skillnad mellan användandet av de styrkor, som samhället självt har uppsatt för ordningens upprätthållande, och användningen av militären, som enligt det allmänna medvetandet är till för att skydda landet mot yttre faror och *icke* till för att användas mot landets egna medborgare. Det tillkommer genom militärens användning ett starkare irritationsmoment. Man riskerar, att stämningen ytterligare jagas upp. Därtill kommer ju min synpunkt, att man överhuvud taget ur försvarets egen synpunkt skall undvika att använda militär vid tillfällen som det ifrågavarande. De, som inkallas till militär tjänstgöring, ha icke att göra polistjänst.

Om de förberedande försiktighetsåtgärderna hade vidtagits, om man sedan hade förstärkt polismakten, och om man dessutom hade vidtagit en tredje åtgärd, nämligen att träda i förbindelse med arbetareorganisationerna, så är jag övertygad om att åtskilligt skulle ha kunnat uppnås. Jag minns en gång — det var väl 1917 eller kanske tidigare — när en högerregering utsatte sig för ganska skarpt klander, därför att den hade så att säga anförtrött ordningens upprätthållande i Stockholm åt arbetareorganisationerna. Högerregeringen gjorde emellertid vid det tillfället det enda kloka, liksom man vid ett tidigare tillfälle år 1902 efter vissa kravaller ansåg det riktigast att lägga ordningens upprätthållande i arbetarnas egna händer, vilket visade sig vara ett mycket effektivt medel.

Nu har landshövdingen efter samråd med arbetarorganisationernas talesmän lovat att draga tillbaka militären, efter löfte från arbetarorganisationerna, att de skola sörja för ordningens upprätthållande. Där ha vi också ett område, där man kan och bör handla, innan det är för sent, där man kan handla, medan tid är. Jag tror också, att hade man vidtagit de åtgärder, som jag här har talat om, och dessutom hade trätt i förbindelse med arbetarorganisationerna, så skulle man icke ens från sina egna utgångspunkter ansett sig behöva rekvirera militär.

Härmed är jag framme vid vad jag sade i går, nämligen att man tycks i stället ha tagit den genaste vägen till militärrekvisitioner. Var och en, som följt händelsernas utveckling, kan icke få något annat intryck än att i samma ögonblick, som det började bli litet oroligt, så visste sig vederbörande ordningens upprätthållare ingen annan råd än att skyndsamt från så många håll som möjligt rekvirera militär, och man var så energisk i detta, att man, som statsministern nu upplyser, hade, innan överhuvud taget beslutet om strejk-brytarnas hemförlande skedde, rekvirerat både jagaren och militären från Hälsinge regemente. Man levde med ett ord sagt i den föreställningen, att det är militären, som skall göra det. Det är enligt mitt förmenande en olycka, om den föreställningen behärskar ordningens upprätthållare och om den föreställningen också sitter stark i regeringen. Det hjälper sedan icke, att man ger ut varningar om att endast i yttersta nödfall skall våld tillgripas. Så snart man överhuvud taget har tillgripit åtgärden att använda militär så har man tillspetsat situationen och ökat riskerna.

Jag tror, att detta kan vara tillräckligt som svar på herr statsministerns fråga. Han kan naturligtvis alltjämt förklara, att det icke varit tillräckligt med polis, men jag har här just velat framhålla, att det fanns åtskilligt att göra på förhand, och det är lika möjligt, att man aldrig hade behövt rekvirera militär, om man hade använt de utvägar, som jag här har försökt skissera.

En anledning till att jag begärde ordet var, att frågan om en interpellation

tion här i kammaren har kommit i ett något annat läge än i går. Samma interpellation, som jag hade för avsikt att framställa, har redan blivit besvarad i första kammaren, där den framställdes av herr Vennerström. Dessutom har också annat inträffat, som gör det meningslöst att i dag framställa denna interpellation. Jag har redan talat om att landshövdingen givit order om militärens tillbakadragande. Det var en av kärnpunkterna i den interpellation, som jag tänkte framställa. Vidare innehöll denna interpellation en fråga rörande undersökning av vad som förekommit. Jag tolkar statsministerns yttrande i går på den punkten så, att han ingalunda tänker nöja sig med att uppdraga åt myndigheterna att verkställa denna undersökning, att han ingalunda ämnar låta den bli en vanlig polisutredning. Han yttrade, att den skall bli både objektiv och opartisk och att det skulle ges garantier härför. Detta förstår jag så, att han vill göra en särskild kommission, och jag hoppas, att jag också kan uppfatta detta så, att statsministern på grund av omständigheterna finner det angeläget att i en sådan undersökning låta arbetarorganisationerna bli representerade. Jag kommer sålunda icke att framställa den interpellation, som jag i går hade för avsikt att framställa.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Till sist ett ord om den tanke, som framkastades av herr Andersson i Rajsjön, och som föranleddes av det pinsamma uppträdande, som ägde rum i går från särskilt en kommunistisk talares sida. Jag beklagar livligt, om det skulle gå därhän, att riksdagen tvingas, för att skydda sin värdighet och för att skydda sig själv mot rena trakasserier, vidtaga inskränkningar i den fria yttranderätten, genomföra bestämmelser, som gör det möjligt att förhindra en talare att förolämpa riksdagen och att skada dess anseende. Man får akta sig även i det fallet att taga enstaka händelser som utgångspunkt till åtgärder med långt syftande verkningar. Men jag måste bestämt förklara, att om kommunisterna anse sig fortfarande kunna på samma sätt missbruka den fria yttranderätten, som hittills har skett, så kan riksdagen bli helt enkelt tvungen med hänsyn till andras rätt att skaffa maktmedel mot den sortens uppträden. Riksdagen har ingen anledning att låta sig terroriseras av enskilda. Vill herr Flyg medverka till att undvika en sådan åtgärd, så gör han det bäst genom att lära särskilt sin partivän herr Spångberg något av det enklaste folkvett.

Herr Lindman: Herr talman! Det som herr Hansson nu slutade med, var just vad jag hade tänkt börja med i går, därest icke sammanträdet hade blivit avslutat. Det var nämligen detta, att herrar kommunister böra skarpt klandras för det ovärdiga sätt, på vilket de under debatten i går behagade yttra sig om regeringen och om myndigheterna. I anslutning till vad herr Hansson nu sade, vill jag säga, att om kammarens värdighet också i fortsättningen skall nedsättas på det sätt, som skedde genom kommunisternas uppträdande, så delar jag fullkomligt hans uppfattning att förebyggande åtgärder måste vidtagas. Enbart respekten för kammarens egen värdighet och respekten för talmannen borde ha förbjudit herrar kommunister att uppträda så, som skedde i går. Det parti, som uppträder på det sättet, har också fällt en dom över sig självt, som vi sent skola glömma.

När jag uttalade mig i går, var det under det starka intrycket utav, att talmannen alldeles strax förut hade uppmanat kammarens ledamöter att hålla sig till det, som var föremål för debatt, nämligen den av herr Öhman framställda interpellationen. Jag inskränkte mig därför till att endast yttra några få ord beträffande det, som sedermera visat sig vara huvudföremålet för debatten.

Emellertid, herr talman, ber jag nu att få yttra något ungefär i den stil, som jag i går hade tänkt mig, eftersom så många andra talare varit inne på samma sak. Jag skulle då vilja ställa den frågan till herrar kommunister, som uppträda med sådana later här i kammaren: Vem är det, som har berett

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

marken för dessa oroligheter om icke just kommunisterna? Men nu vältra ni skulden över på andra, nu två ni edra händer och säga, att här har provocerats, här ha begåtts oförnuftiga handlingar o. s. v. Men märk väl, att skulden till detta kommer dock i första hand att drabba er, just er kommunister.

Här talades i går av en kommunistisk talare om de spontant marscherande, kämpande arbetarna. Herr Wigforss talade också alldeles nyss om ett fredligt demonstrationståg. Jag frågar den, vars yttrande jag citerade från i går, och jag frågar herr Wigforss: Var det ett *fredligt* tåg, detta tåg, varunder förekom stenkastning och grova förlöpningar mot andra människor, var det fredligt att gå tillväga på det sättet?

(Talaren blev här upprepade gånger avbruten av herr Höglund i Stockholm.)

Jag får be herr Höglund att icke avbryta mig.

Herr *talmannen* yttrade nu: Herr Lindman har ordet.

Herr *Lindman* fortsatte: Man har här icke bevittnat ett fredligt demonstrationståg utan ett demonstrationståg, som gått fram med våld och förgått sig emot andra människor. Skall detta tillåtas, frågar jag. Är det herr Höglunds mening, att sådant skall tillåtas, och att myndigheterna skola sitta med armarna i kors och se på att sådant sker?

Herr Wigforss talade om, att skilda rättsuppfattningar här bryta sig emot varandra. Vilka rättsuppfattningar? Är det kommunisternas rättsuppfattning, som herr Wigforss vill ställa emot Sveriges lag, eller är det herr Wigforss privata rättsuppfattning, som skall sättas mot Sveriges lag? Det är väl ändå denna lag, som vi skola rätta oss efter, både svenska medborgare och de myndigheter, som skola tillämpa den.

Herr Wigforss talade om att skyddet för arbetets frihet är uttryck för en borgerlig uppfattning. Ja, det är en borgerlig uppfattning men en uppfattning, som har stöd i Sveriges rikes lag, jag upprepar det.

Han sade också, att man skall se till att samhällsfreden icke störes. Jag frågar igen: Har den icke störts i detta fall?

När kommunisterna predika våldet och framdriva oroligheter, så är detta ju endast ett utslag av deras mentalitet. Men herr Wigforss säger: Bort med våldet! Men om våld uppstår i arbetsstriderna, hur skall man då bete sig? Herr Wigforss ger intet besked i den frågan. Han förklarar blott, att en socialdemokratisk regering skulle förhindra uppkomsten av så spända situationer genom att undertrycka den ena partens, arbetsgivarens, rörelsefrihet på arbetsmarknaden till förmån för den andra parten, arbetarparten. Det är kontentan av herr Wigforss' lära. Det är klassvåldets moral, fastän i en annan form än den kommunistiska. Vad vet man, vart sådana läror leda i framtiden även för arbetarklassen själv? Det kan nog vara skäl i att betänka detta och att väga sina ord bättre, än vad jag menar att herr Wigforss har gjort i sitt anförande. Jag skall i detta sammanhang icke värdesätta de kommunistiska inläggen.

Herr Wigforss talade om att man icke velat vara med om förebyggande åtgärder. Har man icke varit med om förebyggande åtgärder? Har icke högern varit med om att utforma det omfattande medlingsförfarandet i arbetstvister och vad därtill hör? Den första fråga i den vägen, som förekom i riksdagen, behandlades i ett utskott, där jag händelsevis hade den äran att sitta med.

Jag skulle slutligen vilja säga, herr talman, att jag för min del icke gillar alla de åtgärder, som senast ha vidtagits i Ådalskonflikten. Att man först kallar polis från Stockholm till Härnösand för att sedermera ögonblickligen låta dem återvända är en metod, som jag icke kan godkänna.

Herr Wigforss talade om, att det icke är fråga om att ordningen *skall* upprätthållas utan fråga om *hur* den skall upprätthållas. Hur vill herr Wigforss då upprätthålla ordningen, när den måste upprätthållas gentemot våldsamheter, som begås? Hur vill herr Wigforss göra detta? Det är en fråga, som säkerligen icke är så lätt för herr Wigforss att besvara, och jag undrar verkligen, om det hade varit lyckligare, om herr Wigforss suttit som ledare av den svenska första statsmakten vid detta tillfälle. Jag undrar, om icke herr Wigforss själv kanhända hade varit tvungen att vara med om att vidtaga en del åtgärder, som han nu så skarpt klandrar.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Det har tidigare av flera socialdemokratiska talare poängterats, att socialdemokraterna deltaga icke i denna debatt med utgångspunkt från *om* ordningen skall upprätthållas, utan *utgångsläget* är, *hur* den skall upprätthållas. Jag har tidigare i kammaren i annat sammanhang betonat, att fackföreningsrörelsen representerar ordningens princip. Den representerar ordningens princip helt enkelt därför att det för fackföreningsrörelsen är fördelaktigt med ordning. Nu är det ju klart, att inom en stor folkrörelse som fackföreningsrörelsen, som i vårt land omfattar en 600,000 medlemmar, så kan det naturligtvis finnas någon eller några, som gentemot den mening, som rörelsen företräder, kunna hävda den meningen, att våldshandlingar kunna vara lämpliga åtgärder för lösande av arbetskonflikter. Denna mening delar emellertid icke fackföreningsrörelsen. Fackföreningsrörelsen anser icke, att våldshandlingar äro lämpliga åtgärder för att lösa arbetskonflikter.

Om vi nu se på vad som har inträffat i Ådalen, så frågar jag mig: Vad finns det för skillnad i fråga om rättsuppfattningen och mentalitet hos dessa, som begingo våldshandlingarna på onsdagen, och hos dem, som begingo våldshandlingarna på torsdagen? Jag måste ifrån mitt sätt att se saken fördöma bådas tillvägagångssätt. Ur samhällets synpunkt förhåller det sig så, att de, som begingo våldshandlingarna på onsdagen, utan tvivel komma att strängt bestraffas, men man frågar sig: hur går det för dem, som begingo våldshandlingarna på torsdagen? Man kanske vill göra gällande, att det var nödvändigt att begå våldshandlingarna på torsdagen. Den saken skola vi titta litet på. Det är väl ändå så, att om myndigheter, som ha sig förelagt att upprätthålla ordningen, komma i en sådan situation, att onormala förhållanden inträffa, det då icke är tillräckligt att taga och titta i instruktionen, hur man skall gå tillväga för att upprätthålla ordningen, utan man måste väl använda det sunda förnuftet och intelligent anpassning. Det går väl icke an att gå till väga på det sätt, som förekommit här under arbetskonflikten. Man får taga hänsyn till, att det varit en utveckling, som även borde tillämpas på detta område, när det gäller att upprätthålla ordning. Jag tror, att man, med hänsyn till vad som timat uppe i Ådalen och med hänsyn till vad som timat nere i Halmstad, kan ifrågasätta ändamålsenligheten av att gå till väga på det sätt, som man nu trots vara ändamålsenligt, nämligen att engagera strejkbrytare för att bryta den av arbetarna igångsatta arbetsinställelsen. I regel medför denna rekvisition av strejkbrytare ingenting annat än oordningar och kravaller, och såvitt jag har mig bekant, har det aldrig lyckats arbetsgivarna att med hjälp av strejkbrytare bryta strejker eller få något verkligt arbete utfört. Man kan väl under sådana förhållanden ifrågasätta, huruvida man icke, när en socialkonflikt utbryter, bör känna förpliktelser icke blott på arbetsidan utan även på arbetsgivarsidan i fråga om de åtgärder, som man vidtager för att få till stånd en lösning av konflikten. Om det är klart och tydligt ådagalagt genom mångårig erfarenhet, att rekvisition av strejkbrytare, utrustningen av lumpenor o. dyl. icke leder till att man får igång arbetet på ett normalt sätt utan åstad-

Fortsett debatt
i anledning
av svar å
interpellation
(Forts.)

kommer en irritation, som utlöser våldshandlingar, demonstrationer och annat, som ur samhällets synpunkt icke är önskligt, kan det då vara försvarbart, att fortsätta på det sättet? Man vet ju på förhand precis, vad resultatet blir. Jag menar, att detta är en fråga, som man har all anledning att offentligt diskutera.

Jag skulle samtidigt vilja ställa en annan fråga. Kan det för ordningens upprätthållande vara ändamålsenligt att förfara på sätt, som man gjort i Halmstad och i Ådalen? Det förefaller, som om man här icke alls tagit hänsyn till att det finns ekonomiska motsättningar mellan samhällets olika medborgare, som resultera i att det uppstår sådana händelser som nere i Halmstad och uppe i Ådalen. Det måste väl vara en bjudande plikt för samhället att, då ordningen skall upprätthållas, söka göra det på ett förnuftigt och ändamålsenligt sätt. Jag kan icke finna det ändamålsenligt att tillkalla militär, som icke är i besittning av det goda omdöme, det lugn och den behärskning, som ordningens representanter under alla förhållanden måste iakttaga.

Nu har herr statsministern utlovat en opartisk undersökning rörande händelserna där uppe i Ådalen, och det är för att icke alla detaljer skola bli bortglömda, då denna undersökning verkställs, som jag närmast har begärt ordet. Jag har haft samtal med ögonvittnen till händelserna där uppe och jag har därvid fått åtskilligt mig berättat, men det är två detaljer, som jag skall be att få tagna till kammarens protokoll, därför att jag anser, att det är i högsta grad nödvändigt, att de alldeles speciellt bli föremål för en undersökning. Det har uppgivits, att den officer, som var befälhavare för den kontingent, som utförde beskjutningen, har varit nervsjuk och på den grund tjänstledig från regementet. Jag frågar, om detta är sanning, om det är riktigt, vilket jag hoppas skall bli bestyrkt eller förnekat genom den undersökning, som skall verkställas. Om detta är riktigt, kan det försvaras att skicka som befälhavare för denna militärtrupp en person, som uppenbarligen vore urständsat att behärska sig på normalt sätt? Till mannens karaktéristik uppgives, att det var han, som en gång från Djupön i Sollefteå företog en färd på en timmerstock en halv mil nedåt floden. Det har vidare uppgivits, att den påstådda beskjutningen från de strejkandes sida är ett rent misstag. Förhållandet var det, att sergeantens häst, som blivit skrämmd av fanorna, kastade av ryttaren, som trillade i diket. När han kom upp ur diket, var han arg och besinningslös. Han tog upp en revolver och sköt utan vidare en man i folkmassan. Då ryggade folkmassan tillbaka, men när han hunnit resa sig, är det en av den skjutnes vänner, som går fram till denne för att försöka taga hand om honom, men sergeanten skjuter ned honom också. Jag frågar: om detta är riktigt — vilket skall bestyrkas eller förnekas av undersökningen — kan detta betecknas som upprätthållande av ordningen eller bör det icke betecknas som rena mordet? Jag har velat, som jag förut framhållit, framföra dessa detaljer, som enligt min mening borde bli föremål för särskild undersökning.

När vi nu under ett par dagar hava diskuterat denna svårartade sociala konflikt, kan det vara anledning att se på den från alla sidor. En borgerlig tidning uttalade i dag den meningen, att även åt arbetsgivarsidans delaktighet i denna elakartade sociala konflikt bör uppmärksamhet ägnas. Jag delar till fullo denna tidnings mening, ty jag frågar mig: bör det icke, om en samhällelig konflikt uppstått, vara alla samhällsbevarande krafter gemensamma uppgift att söka lösa denna konflikt och lösa den så, att rättvisa och billighet tillgodoses? Jag frågar mig: kan det vara förenligt med vår moderna rättsuppfattning, att en person, bara därför att han är rik, skall ha rättighet att åsidosätta all hänsyn? Skall han, bara därför att han är rik, ha rättighet att få tillämpa andra synpunkter på de samhälleliga konflikterna än dem, som äro vedertagna? Jag kan icke finna detta överensstämmande med rättvisa och billighet. Jag hyser

den meningen, att den, som är skyldig till sådant, han må vara fattig eller rik, måste finna sig i att bli föremål för allmänhetens dom, och rikedomens skall icke fritaga någon från den offentliga kritiken.

Så ett ord om arbetets frihet. Ja, herr Lindman kan naturligtvis med vibrerande stämma och med brösttoner fråga: är det icke ordningsmaktens uppgift att med stöd av Sveriges rikes lag se till, att arbetets frihet upprätthålles? Jo, visst är det så, men man får väl komma ihåg, att vårt samhälle icke är en för alla tider stelnad organism, som lever sitt liv på samma sätt som för århundraden sedan. Samhällsformerna växla, och naturligtvis borde Sveriges rikes lag rätta sig efter den utvecklingen, som inträtt. Det förhåller sig icke på det sättet numera, att arbetets frihet är en under alla förhållanden okränkbar rätt. Om man med stöd av Sveriges rikes lag vill göra detta gällande, är det tillräckligt att hänvisa till att det levande livet går i andra former, och om det uppstår en social konflikt mellan å ena sidan ett stort antal arbetare och å andra sidan ett stort antal delägare i ett industriellt företag, så är det icke bara för myndigheterna att säga, att här måste vi se till, att arbetets frihet upprätthålles. Det är dock nu en gammal hävd i vårt land, och följaktligen är det icke bara att se i lagboken, hur man skall förfara. Måste man icke taga hänsyn till hur det levande livet utformat sig och hur utvecklingen ändrat de förut bestående förhållandena? Man får betrakta det som en uppgift för samhället att åstadkomma en lösning av sådana sociala konflikter. Nu säger herr Lindman: visst är det så, men vi ha medverkat hertill sedan flera år. Men glöm icke bort det! Om man erkänner de synpunkter, som jag förut framfört, så skall man icke endast ensidigt hänvisa till arbetets frihet, utan man får komma ihåg, att man själv gått in för principer, som stå i strid mot den form för arbetets frihet, som tidigare här hävdats.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga, att jag är livligt övertygad därom, att Sveriges arbetarklass icke blott känner ett innerligt deltagande med offren i Ådalen utan också beklagar, att något sådant skall ha inträffat, och jag är övertygad därom, att Sveriges arbetarklass därtill gärna ser, att myndigheterna med regeringen i spetsen söker vidtaga åtgärder, som för framtiden hindra ett återupprepande av det beklagliga som hänt där uppe.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: I debatten har vid flera tillfällen yttrats, att man tyckt det vara särskilt anmärkningsvärt, att en sådan katastrof inträffat just nu. Man erinrar om att vid flera föregående tillfällen ha kriserna varit lika svåra och konflikterna kanske mera vittomfattande än i nu föreliggande fall. Militär har varit inkallad, men man har undgått blodutgjutelse. Det är riktigt. Men vad som skiljer demonstrationerna i onsdags och torsdags från tidigare fall ligger däri, att de demonstrerande i det nu föreliggande fallet uppenbarligen besjålats av en mentalitet, som gick ut på att man, såsom herr Flyg yttrat här i riksdagen, ägde rätt att behandla strejkbrytare »som vilda djur», att »förhindra deras existens» med makt och våld och att sopa dem bort. Jag tror, att den mentaliteten icke tidigare dominerat vid någon demonstration på sätt som i detta fall skedde. Förut har man givetvis ådagalagt sitt intresse för krisens lösning och visat sitt ogillande av de arbetsvilligas uppträdande, men man har icke på det sätt, som herr Flyg vittnat om, gått till själva demonstrationen med sådana föresatser, som uppenbarligen i detta fall förelegat. Herr Flyg förklarade själv, att han med den uppfattning, som han här utvecklat, nyss förut rest igenom Ådalen. Jag förmodar, att han vid denna sin Ådalsresa sammanträffat med åtskilliga av de i demonstrationen ledande och utvecklade för dem sin uppfattning och påverkat dem i fråga om deras tillvägagångssätt. Det är sålunda här, man har att söka anledningen

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Fortsett debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)

till, att icke närvaron av polis och av militär på sätt, som eljest brukar vara fallet, inneburit ett tillräckligt skydd mot förvecklingar.

Vad beträffar de ekonomiska förhållandena i Ådalen, var regeringen väl medveten om att tillståndet inom hela trävaruindustrien för närvarande är synnerligen svårt. Vi veta också, vad som medverkat till denna svårighet. Det sammanhänger dels med världskonjunkturen, som är starkt försämrad och som på olika förvärvsområden försvårat förhållandena. Men det sammanhänger också med prismanipulationer från det land, som ju i många avseenden varit och är det kommunistiska ideallandet. Säkerligen skulle, om icke de därifrån stammande prisregleringarna i detta sammanhang förekommit, förhållandena varit bättre och svårigheterna där uppe sålunda mindre. Att trävaruindustrien för närvarande har det svårt blev riksdagen för övrigt i tillfälle att konstatera för några dagar sedan, när vi behandlade ett där uppe existerande företag, där man icke kunde tala om några profithungriga ägare utan där staten själv fått träda in med stora tillskott. Man har i detta fall vitsordat, att arbetet utförts på ett utmärkt sätt och att många förutsättningar funnos för att en ekonomiskt hållbar drift skulle föreligga, men det oaktat har företaget på sista tiden gjort stora förluster. Det förefaller mig, som om, när man vet, vad som förorsakat svårigheterna där uppe, parterna ömsesidigt bort ha anledning att under ett sådant svårt läge icke framkalla den stämning, som uppenbarligen gjort sig gällande, särskilt bland arbetarna. Det förefaller mig tvärtom, att medvetandet att verkliga svårigheter förelegat *bort påverka alla parter till ett försiktigt och hänsynsfullt förfaringssätt.*

Vid den demonstration, som dagen efter kravallerna hölls här i Stockholm, gick man uppenbarligen på många håll till demonstrationen under intrycket av vad tidningen Social-Demokraten skrivit om vad som skett där uppe. I den tidningen läste man en rubrik: »Utskickad militär beskjuter fredligt demonstrationståg». Jag hemställer, om man icke ändå, innan man lämnade en dylik uppgift, som sedermera vunnit spridning landet runt och bidragit att skapa en allmän uppfattning om vad som skett, bort känna förpliktelsen att undersöka, huruvida den uppgiften var riktig eller icke. Jag förväxlar icke, som man menar, att andra gjort, onsdagens och torsdagens demonstrations-tåg. Jag har i dag på morgonen från länsstyrelsen i Västernorrland hört uppgift om hur det förhållit sig med torsdagens demonstrationståg. Jag betonas därvid uttryckligen, att de uppgifter, som skulle lämnas, komme att användas i kammardebatten och att man därför icke skulle meddela annat än vad som vore klart och tydligt dokumenterat. Man förklarade då, att stenkastning i betydande utsträckning förekommit från torsdagens tåg, under det att frågan om skottlossningen icke vore utredd. Ett »fredligt demonstrationståg», som använder stenkastning mot dem, som hava att skydda ordningen däruppe, är den bilden sannfärdig? Nej, man har givit en annan, en oriktig bild, utan att giva sig tid att undersöka förhållandena. Jag frågar, huruvida, om man skapar en sådan uppfattning i landet rörande vad som skett, man i det avseendet handlat under ansvar för och med tanke på de följder, som kunde inträffa?

I den resolution, som fattades vid mötet i Stockholm, säger man: »I stället för att avlägsna orsaken till befolkningens upphetsning genom strejkbrytarnas bortskickande rekviderade myndigheterna militär med modern krigsutrustning till strejkbrytarnas skydd och förvärrade därmed i hög grad situationen.» Herr Wigforss betecknade just denna omständighet, att regeringen icke ingripit och skickat bort strejkbrytarna, som hela denna tvists hjärtpunkt, liksom också herr Per Albin Hansson i åtskilliga anföranden sagt, att det borde ha varit regeringens första uppgift.

Jag konstaterar nu av herr Wigforss' anförande, som ju gällde saken både

principiellt och praktiskt, att han ansåg, att icke blott i de socialistiska samhällena samhällsmakten i ett dylikt fall skulle ingripa mot arbetsgivarna och mot de arbetsvilligas vilja skicka bort de senare från arbetsplatsen, utan att så också bort, *utan laga befogenhet*, ske från den nuvarande regeringens sida i det här prövade läget. Sålunda, det man anklagar oss för är, att vi icke *gått utöver vår befogenhet* och *i strid mot gällande rätt ingripit* mot arbetsgivarna och de arbetsvilliga samt förfogat de sistnämnda från arbetsplatsen. Själva anklagelsen på hjärtpunkten är, märk det mina damer och herrar, att *regeringen icke i förevarande fall handlat i strid mot sin uppgift, sin plikt och föreliggande lag!*

Nu säger herr Wigforss ävensom herr Johanson med flera, att fall föreligga, där man måste ingripa avledande, där man måste avlägsna vissa stridsorsaker, även om man icke kan anses hava laga befogenhet därtill. Jag frågar: Om i ett dylikt klart fixerat fall jag handlar på detta sätt, kan jag då undgå att handla på samma sätt vid *andra* tillfällen? Innebär icke herr Wigforss' yttrande en deklaration från socialdemokratisk sida, att en socialdemokratisk regering skulle inför konflikter, där arbetsgivaren och hans ordinarie arbetare kommit i strid, men där arbetet utfördes av arbetsvilliga, anse sig böra ingripa för att dels hindra de arbetsvilliga att utföra sitt arbete samt dels för att avlägsna dem från arbetsplatsen? Jag tror, att det varit skäl i, att man tänkt sig litet för inom den socialdemokratiska ledningen, innan man betecknat ett sådant förfaringssätt såsom naturligt och riktigt, även om det stode i strid mot nu gällande, laga bestämmelser.

Herr Wigforss framställde dessutom till mig den frågan, huruvida, därest i ett demonstrationståg, vars flertal endast hade fredliga avsikter, skulle ingå några vettvillingar, som utövade skottlossning eller eljest angrepe ordningens upprätthållare, huruvida den omständigheten skulle enligt min mening befullmäktiga samhällsmakten att ingripa och, som han sade, »skjuta blint på folkmassan». Nej, jag anser givetvis icke, att den skulle »skjuta blint» på »folkmassan». Men om ordningsvakten är ditsatt för att hindra en antågande folkmassa att gå in på ett visst fridlyst område och om man dessutom efter erfarenhet från föregående dag måste säga sig, att massans inträde på det området skulle betytt förnyat övervåld, förnyad lagstridighet, då anser jag det vara de sålunda till ordningens upprätthållande tillsattas skyldighet att mot våld bruka våld, dock med beaktande av, att man i varje fall icke förfore på annat sätt förödande, än som vore oundgängligen betingat av förhållandena. Ty om man ställer sig på en annan ståndpunkt, vad innebär det? Jo, att de, som äro tillsatta att uppehålla ordningen och hindra, att våld sker, tillsatta för att upprätthålla lagen — i detta fall ett utfärdat fridlysningsförbud — i själva verket skulle kapitulera inför en påträngande massa, om vilken man från föregående erfarenhet måste befara, att den är besjälad av avsikt att utöva olagligheter och övervåld.

Jag erkänner, att det är en oerhört svår ställning, som de på dylikt sätt utsatta komma i. Det går nog mycket lätt för envar att ställa krav på dem, som beordras till detta utsatta läge, att de skola handla så och så. Men det är en oändligt mycket större svårighet att i det föreliggande fallet handla precis så, som man borde göra, och ingenting annat. Det är oerhört svårt. Men riktlinjen för handlandet synes sammanfalla med vad jag förut anfört om ordningsmaktens uppgift i en dylik situation.

Jag kommer med en motfråga till herr Wigforss. Menar herr Wigforss, att i en liknande situation de, som äro tillsatta av samhället för att hindra dylikt övervåld och att hålla var och en på det område, där han har befogenhet att vistas, att dessa skola springa ifrån denna sin uppgift och låta övervåldet ske?

När herr Wigforss från sina mera principiella utgångspunkter kom fram

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)

till frågan, vad en socialdemokratisk regering i liknande läge skulle hava utfört, så yttrade han, efter att en stund liksom snubblat omkring tankegången, att den »skulle hava tagit lärdom av erfarenheten». — Jag kommer sedermera till, när herr Hansson sökte praktiskt utveckla, vad som bort ske. — Ja, lärdomarna och erfarenheten i detta fall, herr Wigforss, betyga icke de, att de socialdemokratiska regeringarna i skilda länder i dylika situationer handlat på samma sätt som den nuvarande svenska regeringen? Vill herr Wigforss, att jag skall upprepa fall efter fall på vad sålunda förekommit?

Jag skall något vidröra, vad herr Wigforss tillfogade till detta sitt uttalande, nämligen att »man skulle hava ställt samhällets rätt och auktoritet över den enskilde arbetsgivarens intresse». Men vad innebär ett sådant ingripande, herr Wigforss? Jo, att i ett dylikt omstritt fall arbetsgivarna skulle med våld från samhällsmaktens sida berövas arbetskrafter, som vilja ställa sig till förfogande på andra villkor än dem, som uppställts från den ordinarie arbetskraftens sida. Naturligtvis måste väl alla medgiva, att det vore ett fullkomligt partiskt ingripande till den ena kontrahentens förmån. Det kan icke bliva fråga om annat alternativ för denne än att lägga ned rörelsen eller acceptera de fordringar, som uppställas av arbetarparten. Kan det försvaras, att det skall förfaras med tvång och makt från samhällets sida på dylikt sätt? Tror någon att det skall vara en sådan behandling av näringslivets krafter, som i fortsättningen garanterar ett tryggt och stegrat näringsliv? Jag vågar icke tro, att så är fallet. Jag måste säga, att till och med i ett socialdemokratiskt samhälle — jag vet emellertid icke, i vilken mån inom ett sådant samhälle skulle finnas enskilda arbetsgivare med individuell egendom, men jag förutsätter, att sådana funnes — skulle jag vilja se, huruvida dylika direktiv skulle kunna utfärdas, när det gäller att reglera tvister mellan näringslivets båda parter om lönevillkor eller andra orsaker till arbetsstrider.

För övrigt vill jag påminna något om de samhällen, där sådant hittills kunnat ha förekomma. Jag håller mig alltså till herr Wigforss' principiella uttalanden om skillnaden mellan de socialistiska samhällena och de nuvarande samhällena. I de samhällen, som ägt socialistisk styrelse, ha striderna hittills icke vare sig i fråga om häftighet eller förlust av människoliv varit mindre svåra utan, så långt jag kunnat följa det, lika och mera svåra, än inom de borgerliga samhällena. Men, som sagt, det kan vara ett tacksamt ämne för en mera teoretisk diskussion, där man profeterar, hur det skulle te sig, om vad herr Wigforss betecknade som sin åtrådda samhällslycka skulle inträffa. Däremot *konstaterar* jag, att i vårt samhälle ett annat förfaringsätt än det, som följts från den nuvarande regeringens sida, skulle hava ägt rum *utan befogenhet i gällande lag*.

Herr Hansson förklarade, att en socialdemokratisk regering skulle i detta praktiska fall sökt utöva påtryckning på arbetsgivarparten att icke anställa strejkbrytare. Sedan framkastade han emellertid en förmodan, att det kanske icke skulle lyckats utan att det måhända i alla fall kommit att ske på samma sätt som nu. Han trodde emellertid, att erforderlig påverkan från den nuvarande regeringen på arbetsgivarna icke skett i föreliggande fall. Ja, men nu skedde det i alla fall. Vi gjorde nämligen, innan det blev fråga om bortförande av de arbetsvilliga — ty vi kände oss i det fallet bundna både av arbetarnas och av arbetsgivarnas mening på detta område — en hemställan till arbetsgivarna, att de, med hänsyn till att man i Stockholm till den påföljande lördagen hade sammankallat till överläggningar för att få tvisten ur världen, skulle, för att icke försvåra dessa förhandlingar och icke uppreta stämningen uppe i Ådalen, låta nedlägga arbetet med de arbetsvilliga, närmast på fredagen, för att man skulle kunna sammanträda på lördagen utan den irritation, som man kunde befara, om arbetena fortsattes. På denna hemställan

gavs avböjande svar. Det var först sedermera på eftermiddagen, som vi från arbetsgivarföreningen fick meddelande, att man ändrat mening och beslutat nedlägga arbetet. På min fråga huruvida detta jämväl innebar, att arbetarna skulle avlägsnas, erhöll jag ett ja-svar.

Det var i detta skede, herr Hansson, och icke tidigare, som vi sökte ställa om, att det skulle finnas transportmöjligheter för att så fort som möjligt få de arbetsvilliga från orten och sålunda få bort detta irritationsmoment. *Inom lagens ram* sökte vi alltså att åstadkomma en lösning, som med hänsyn till förhållandena uppenbarligen måste anses önskvärd.

Herr Hansson ville fortfarande göra gällande, att frågan om militärens användande är *en* sak, medan kravet från kommunisternas sida, att avlägsnandet skulle gälla också strejkbrytarpolisen, en annan sak. Och han tillade, att jag förra gången denna sak behandlades sökte göra mig lustig däröver. Jag gjorde det visst icke, bl. a. därför att båda kraven, herr Hansson, vid de båda senaste konflikttillfällena visat sig vara en realitet av precis samma omfattning. När det var fråga om militärens användande i Halmstad, betygades från olika håll, att det var mindre den av landshövdingämbetet rekviderade militären, utan mera ankomsten av göteborgspolisen, som utgjorde det irriterande momentet och framkallade de hot- och våldsförsök, som förekommo från de där demonstrerande arbetarnas sida. Och uppe i Ådalen fingo vi i går bekräftat av dem, som faktiskt synas hava haft ledningen av de demonstrerande skarorna och ingjutit i dem sin mentalitet, att motviljan gällde precis lika mycket polisen som militären.

Vi sökte åstadkomma — herr Lindman förklarade ju, att han kunde icke gilla, att man skulle taga polis från Stockholm, som man snart återsände — att så långt möjligt polis skulle i all den utsträckning, som kunde ske, ersätta militär. Därför ombestyrde regeringen, att den kontingent, som kunde erhållas från Stockholm, skulle resa dit upp. När den ankom till Härnösand — meddelas det nu i dag — påträffade den omedelbart samhällsmedlemmar, som krävde dess avlägsnande från samhället. Man demonstrerade omedelbart med en flagga på vilken fanns inskriptionen: »Vi fordra, att strejkbrytare, polis och militär hemsändes.» Alltså, strejkbrytarna i första, polisen i andra och militären i tredje rummet, så restes kravet i det fallet. När så skedde, är det uppenbart, att stämningen mot användande av polis åtminstone vid det tillfället och i det sammanhanget var minst densamma som mot användandet av militär. Det är sålunda inga »lustigheter» utan erfarenheter, gjorda på de båda stridsplatser, som det senast varit fråga om. Därför förstår jag icke, varför herr Hansson skall söka bestrida förekomsten av den företeelsen. Frågan har icke varit: skydd av militär *eller* av polis, utan den har gällt: skydd vare sig av militär eller av polis *mot* kravet om borttagandet av allt skydd. Sådan har problemställningen tett sig på själva stridsplatsen.

Då så är fallet, är det uppenbart, att problemet icke är på det sättet förenklat, som herr Hansson menar, d. v. s. att frågan om militärens användande eller icke har varit eller är den egentligen omstridda punkten.

För övrigt, jag fick i alla fall icke svar på min fråga, herr Hansson. Om herr Hansson tänkes hava i regeringsställning sökt göra vad som göras kunde för att få arbetsgivarna att avstå från försöket att anskafa arbetskraft; om herr Hansson därutinnan utövat all påtryckning och övertalning, men vederbörande likväl vägrat; om arbetsgivarna kunnat få flera eller färre arbetsvilliga; om man emot dessa riktat angrepp av obestridligen allvarsam karaktär, så allvarsam som överhuvud är möjlig, det vill säga att det gällt att avvärja en verklig livsfara; om de tillgängliga poliserna icke varit på långt när tillräckliga för att avvärja ett dylikt anfall; om tusentals människor kommit antågande, rörande vilkas mentalitet föregående dag visat, hurudan den var

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

beskaffad: vad skulle herr Hansson vid ett dylikt tillfälle ha gjort? Herr Hansson förklarade i går, att han ansåge, att alla borde skyddas. Det vore samhällsmaktens plikt och skyldighet. Hur skulle han ha uppfyllt denna plikt i detta speciella fall? Jag väntade, att herr Hansson skulle i sitt svar komma fram till den springande punkten, där ett avgörande måste träffas mellan de möjligheter, som i detta tänkta fall förelågo. Men det avgörandet sökte han att halka över. Och så länge han söker undgå det, har han icke besvarat den fråga, som jag i går framställde.

Man har sagt sig kunna antaga, att om man icke från samhällsmaktens sida vid dylika stridsfall tillgriper militären, skulle man kunna undgå svåra stridigheter, där eventuellt eljest blodsutgjutelse kunde komma till stånd. Ja, hur har det förfaringssättet utfallit i länder, där man menat, att vid dylika stridsfall samhället icke bör klart hävda samhällsmaktens krav på ordning och hänsyn från båda sidor? Vad skedde i Italien, herr Hansson, när kommunisterna terroriserade arbetsplatserna och man allmänt erfor att ordningsmakten icke fyllde sin plikt? Jo, vid sidan av lagen och ordningsmakten bildades privata mer eller mindre hemliga skyddsorganisationer, vilkas framfart ingalunda var mindre bloddrypande än militärens i Ådalen. Tänk på hemvärnen i Österrike; tänk på högerns militära skyddsorganisationer i Tyskland; tänk på förhållandet i Finland, där man med samma resonemang kom fram till skapandet av enskilda skyddsorganisationer, från vilkas sida principen öga för öga, tand för tand tillämpades! Så ter sig resultatet i de länder, där man icke från samhällsmaktens sida visat sig beredd att under alla förhållanden hävda lagens majestät och i enlighet därmed upprätthålla ordningen.

När här i landet ansatser till dylikt självförsvar förekommit, har jag, i den mån jag kommit i beröring med några sådana, sökt avstyra varje dylik anordning. Jag har sagt, att jag tror, att det svenska rättssamhället kommer att sörja för ordningen, även där svårare konflikter kunna befaras, och att vi icke vare sig böra eller behöva skapa privata kamporganisationer. När dylika gå till kamp mot varandra, okontrollerade och osäkrare ur olika synpunkter än samhällets skyddsmedel, sker i regel vida större orätt, än då samhället tillgriper våld, även när det gäller tillitandet av dess sista och yttersta hjälpmedel, militären.

Vi skola lära av erfarenheten, säga herrar Hansson och Wigforss. Ja, visst skola vi göra det. Och jag är villig erkänna, att den erfarenhet, som jag vunnit på detta område, säger, att man i dylika fall naturligtvis skall söka anlita alla övertalnings- och övertygandets hjälpmedel, som kunna stå till buds. Herr Hansson påstod, att intet var gjort i detta avseende för att åstadkomma fred i Ådalen. Jag vågar däremot betyga, att från vederbörande ministers sida oupphörliga framställningar och försök ha gjorts att åstadkomma en uppgörelse och medverka till, att förhållandena skulle ordnas. Men om icke trots alla dylika försök man verkligen kan komma till en fredlig uppgörelse, utan det uppstår konflikter, där förödelse kan befaras ske av den ena eller den andra arten, så är det min bestämda uppfattning, att det är riktigt, ja, oundgängligt att i samhällets hand bibehålla makten och kontrollen samt att oryggligt upprätthålla ordningen och tillse, att både parterna och det helas intressen så långt möjligt tillvaratas och skyddas. Jag tror, att vi jämväl ur denna synpunkt, sålunda även ur den längre bort siktande synpunkt som herr Wigforss närmare berörde, sökt handla på sådant sätt, som i det föreliggande fallet varit möjligt och riktigt. Att sedermera från deras sida — jag säger det ännu en gång — som i Ådalen ställts inför den oerhört tunga och svåra uppgiften att representera samhällets vilja möjligen en undersökning kan visa, på sätt som herr Johanson nyss antydde, att någon i de mest prövande ögonblicken

förlorat besinningen och icke med tillräckligt lugn behärskat sig själv eller andra, som där haft att handla, är möjligt. Men det är vida lättare att klandra i det fallet än att äga ansvaret och vara nödgad att handla. Vilket icke utesluter, att samhället måste jämväl av de senare kräva uppfyllande till det sista av deras svåra plikt.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr **Herou**: Herr talman! Det var herr Andersson i Rasjön, som beklagade, att kommunisterna fått tillfälle att yttra sig på sätt som skett under gårdagens debatt, och han hade skarpa erinringar att göra emot de uttryck, som då fälldes, och han fick instämmanden från en del håll här i kammaren i detta yttrande. Jag vill säga, att alla försök att komma kommunisterna till livs, att hindra deras möjlighet att yttra sig — och man har ju visat under årens lopp att det finns så många olika metoder att använda, dels utrusning, dels sängövningar, dels slående i pulpetlocken o. s. v., — hava icke hjälpt. Nu kommer man från olika håll och signalerar om en ny lagstiftning *för att hindra kommunisterna från att säga vad arbetarna ute i landet i dag tänka och känna*, och vad betyder det då att herrarna demonstrera på olika sätt mot en kamrat, som här med rätta fällt starka ord om det som passerat, vad betyder det att man med borgerlig majoritet tar avstånd från dessa yttranden, när de riktiga ord, som kamrat Spångberg fällde, just äro uttryck för vad arbetarna tänka och känna i landet i dag. Det är vår plikt att föra fram dessa arbetarklassens harmfyllda protester mot det som inträffat. Herr Andersson i Rasjön sade, att vi icke hade rätt till indignation. Vi kunna svara: Vi fråga icke dessa frisinna ledare om rätt att vara indignerade eller honom och hans parti om lov att få uppträda här. När han i det sammanhanget med instämmanden från flertalet frisinna i denna kammare kräver inskränkningar i yttrandefriheten, då visar han också den förstockelse i sinnelaget, som hans partichef, hans excellens herr statsministern, tidigare har givit prov på. Om möjligtvis denne vicekorpral i det frisinna partiet ansett sig pliktskyldigast böra hava några av de egenskaper, som känneteckna hans partichef, då han visade den förstockelse, när de, efter vad som inträffat, icke ha bättre att komma med än att slå sönder den formella demokratien och göra inskränkningar i yttrandefriheten, då har man visat den förstockelse i sinnelaget, som gör, att vi med bestämdhet kunna säga, att det leder det frisinna partiet till den förintelse, som ni önska åt kommunisterna. Vår indignation är lika så stark och äkta som arbetarnas ute på arbetsplatserna. Det är en återklang av den indignation, som vi vid talarstolarna på gärdet sent i går kväll kunde iakttaga bland massan av Stockholms arbetare. Vår indignation är äkta, herr Andersson i Rasjön, *men er likgiltighet för sex mördade arbetare är en skam*. Det är en skam av riksdagen och riksdagens ledamöter att i en debatt som denna tjata om riksdagens värdighet att vara indignerad över att starka ord fällts i denna debatt men icke visa indignation för dessa mord mot arbetarna —

Här avbröts talaren av herr *talmannen*, som yttrade: Jag ber den ärade talaren icke upprepa dessa ord och icke smäda riksdagen.

Talaren fortsatte: Ja, herr talman, jag yttrar mord på arbetarna, och den undersökning, som man skall företaga, lärer väl icke skola kunna undanskymma det faktum, att arbetare hava mördats. Det finns väl i svenskt språkbruk intet riktigare ord för vad som inträffat än att arbetare hava mördats. Det får skrivas i vilken tidning som helst, det borde vara lika mycket rätt att använda det uttrycket, när jag icke smädar någon person i all synnerhet. Det är skam, att man vidare icke visar indignation från det hållet mot den officerslymmel —

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.

(Forts.)

Här avbröts talaren ånyo av herr *talmannen*, som yttrade: Det är ett uttryck, som är ovärdigt att fälla i riksdagens andra kammare om en tjänsteman.

Talaren fortsatte: Jag förstår, när det gäller de parlamentariska förhållandena, så är ju herr talmannen auktoritet, men det är min plikt att säga, att detta är ett riktigt uttryck med hänsyn till vad som inträffat. Således, man har icke visat indignation mot den herr officer, som öppnade elden mot fredligt demonstrerande arbetare, som med sin revolver sköt ned arbetarna, men man har stått och tjatat om riksdagens värdighet. Det är skam. Det fanns en tid här, när liberalismen var ung och när man var litet mer frikostig, när det från liberalt håll fälldes dylika yttranden, när officerarna brännmärktes gång efter annan i starka ordalag — namnet Hedin bör vara upplysande för de liberala, som nästan icke reagera annat än mot att man kränkt riksdagens värdighet. Det är karakteristiskt för det folkfrisinnade partiet denna förstökelse, jag upprepar det, som kommer att leda er till den förintelse, som ni önska över kommunistiska partiet. Man var icke så nervös i riksdagen under den tid, när liberalerna höllo brandtal, som man är nu.

Hans excellens herr statsministern talade om förhållandena i vad han förmodade vara vårt idealland. Jag tycker för det första, att hans excellens har för tillfället tillräckligt många järn i elden för att över huvud taga upp ännu mera brännande ämnen i debatten, annars skola vi gärna kunna stå till tjänst, om herr talmannen medger debatt på det området i fortsättningen. För tillfället skall jag icke gå in härpå med något material, som visar, att den ordning, som där växer fram, ger oss full visshet att säga, att det har alla möjligheter att bli va ett idealland, men bolsjevikerna i Ryssland själva säga icke, att det ännu är ett idealland. Kunna vi slippa höra detta enfaldiga sätt att argumentera, när det gäller polemik mot oss, att polemisera mot en uppfattning, som vi icke hävdat. Vi hävda, däremot bestämt att Sovjetunionen är ett föredöme, och *kommer att bli* ett idealsamhälle.

Det synes oss, som om både de ekonomiska förhållandena och den utveckling, som genom regeringens ståndpunktstagande i arbetskonflikten uppstått där uppe i Ådalen, kan ge oss anledning säga, att Sverige är på väg mot tsarismens förhållanden. Det var det vanliga i tsarismens Ryssland, att man gav eld på fredliga demonstranter. Det brännmärktes då av alla kulturnationer, och det skall brännmärkas här i dag, även om de, som förut hava varit med att brännmärka sådant, nu taga det i försvar. Jag vill säga, att morden i Ådalen påminna om tsaristiska förhållanden.

Herr Per Albin Hansson förklarade, och det är betecknande för honom, att han går ifrån sakfrågan, då man försöker att överlasta ansvaret på oskyldiga, han säger, att kommunismen trives i oordningar, att vi gävo exempel därpå i går. Han åsyftade polisöverfallet vid Karlaplan förmodar jag. Jag såg en del av dessa kravaller från en lastbil, när jag kom från mötet på gårdet. Jag har talat vid dem, som slogos medvetslösa av polissablarna. Jag vet, att där liksom vid ett annat tillfälle under en demonstration, som jag deltog i, var det polisen, som var anledningen till det inträffade, och det som en ledare för arbetarna skulle brännmärka härvidlag det var icke den riktning av arbetarrörelsen, som i dag har massan av arbetare bakom sig i denna situation i sin kamp, utan vad som där skulle brännmärkas är polisens uppträdande. Det var några enskilda fall i går, det är troligt att det givits order om att man icke i onödan skulle utmana. Många poliser ha ett underligt sätt, som det heter i borgarpressen, »att upprätthålla ordningen». Jag hänvisar herr Hansson i Stockholm till den resolution, vi gett ut och som vi antogo vid mötet i går. Det finns ingenting där, som giver en paroll om oordning, såvida man

icke från socialdemokratiskt håll förmenar, att demonstrationen och arbetsnedsättelserna äro oordningar över huvud. Men vi hava hävdadt den meningen och komma att göra det, att strejkbryteriet försvinner icke genom moraliskt förakt, icke ens om detta moraliska förakt kommer från så pass framstående ledamöter som herr Per Albin Hansson och Artur Engberg. Vi hävda den meningen också, att arbetarna, och det borde herr Hansson i Stockholm nu veta, icke komma att böja sig för detta organiserade strejkbrytarslödder. De komma att slutföra kampen mot detta slödder, och då borde man således icke skriva under sådana växlar, som man här har gjort, när de frisinade, när socialdemokraterna, när högerns ledare här hava sagt, att kommunisternas uppträdande i riksdagen i denna fråga föranleda oss att gå in för undantagslagar mot kommunisterna. Det är anmärkningsvärt, att man icke har annan tanke därpå nu än att man från herr Hanssons sida ger sin anslutning åt en sådan synpunkt. Men han borde veta, med sin vetskap om socialismens historia, att man har icke kommit den socialistiska rörelsen till livs med undantagslagar. Socialistlagarna i Tyskland borde vara tillräckliga exempel för en polemik i det avseendet, och lika litet blir det möjligt att med undantagslagar komma åt en kommunistisk rörelse, som står på verklighetens, på marxismens fasta mark, som hävdar det bästa i den klasskampsuppfattning, som genomsyrade arbetarklassen för 25 å 30 år sedan, som fanns innan mondismen kom med sitt gift, men som nu brutits av dessa händelser, som det stod på standaret vid demonstrationen i går: »Tre års mondism — sex arbetarmord.»

Herr talman, jag kände några av de skjutna arbetarna. Jag var personligen bekant med dem sedan upprepade agitationsresor uppe i Ådalen. Jag känner dessa fallna klasskamrater och de ledande i striden där, som genomsnittstyper av hederliga, klassmedvetna svenska arbetare, hederliga klassmedvetna svenska arbetare, icke i det ordet inlagt nationell betydelse, nej, man såg längre, de voro internationalister, men med de egenskaper, de vackraste egenskaper, som äro sårmärken, så långt det finns sårmärken nationellt, för den svenska arbetarklassen. De gävo uttryck för icke bara en primitiv lust att slåss för sitt personliga välbefinnandes skull. Vad stod det på fanan, ers excellens, som dessa sex å sju tusen arbetare buro i tätan? Det stod icke arbete i morgon dag och en bit bröd åt oss, det stod »för seger åt arbetarna i Marma». Det var icke för sin egen lilla person arbetarna där gingo till kamp, det var kollektivt för hela klassen, för arbetarklassen. När man icke kunde tvinga Marmaarbetarna till underkastelse i den allmänna aktionen under mondismens täckmantel för lönedepressningar, när man icke kunde kväsa arbetarna i Hälsingland, då lockoutade man arbetarna också i Ådalen — det var dessa lockoutade arbetare, de som gått i arbetslöshet, de som haft låga avlöningar, de som icke haft tusendelen, kanske blott en tvåtusendel av den årsinkomst, som stridens upphovsman herr Versteegh har haft, de som gått i elände i månader, de slogos för hela arbetarklassen. Några av dessa präktiga arbetare hava fallit i klasskampen. De äro de första offren i den skärpta klassstrid vi gå till mötes. Vi äro säkra på att den kommer att kräva flera offer. Måtte de hava medfört i alla fall, att offren icke givits förgäves, utan att det blir en signal för arbetarklassen i detta land att icke längre tro på mondismens generaler och mondismens korpraler och dem som tala om den neutrala staten över klasserna och det parti, som främst gör anspråk på att vara detta organ neutralt över klassstriderna, må offren hava givits icke förgäves, må arbetarna förstå att komma ur denna mondistiska villfarelse och kunna samla sig, hela klassen, på klasskampens grund, ty händelserna där uppe hava visat det, mina herrar, ni som vilja hava undantagslagar mot den kommunistiska rörelsen, ni som icke hava något bättre att komma med i dag, de hava visat er, huru starka arbetarna äro, vilken väldig makt de be-

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

sitta när de vilja, när en vilja besjalar dem, och när kamplusten finns hos dem parad med klok omtänksamhet och medvetande om att man går in för den avgörande kampen först, när man är rustad för det. Demonstrationerna i går, arbetsnedläggelserna o. s. v. visa, att edra lagar mot fackföreningsrörelsen t. o. m. äro en bit papper, när arbetarna vilja. Det sade vi åt dem på gärdet, det voro de medvetna om. Det har visat er, mina herrar, som vilja hava undantagslagar mot den kommunistiska rörelsen, att när arbetarna bliva enade på klasskampens grund och gå i kamp, då ryka ni allesammans med landsfogdar, med officerare, med länsstyrelse och regering, och er strejkbrytarpolis och er militär kunna icke hindra det, ty då, i en avgörande situation, komma de värnpliktiga att göra gemensam sak med arbetarna.

Regeringsorganet, den sant kristliga tidningen Svenska Morgonbladet, förmedlaren av den gudomliga visheten och förståndet i den politiska tidningspressen, skrev i gårdagens ledare: »Regeringen har även denna gång visat snabbhet och rådighet, och statsministerns svar på ett malplacerat hot från strejkledningen ger klart och välgörande besked. Man vill därför tro, att det skall lyckas myndigheterna att i fortsättningen utan blodsutgjutelse upprätthålla ordningen.» Jag har mig icke bekant, om denna ledare med sitt upphöjande av regeringens statsmannavisdom i detta ögonblick, var skriven av någon regeringens ledamot. Det behöver den icke hava varit; man kan tro, att man inom redaktionen var nog partitrogen och enfaldig att skriva en sak, som i dag är så ohjälpligt sönderslagen.

Vad var det för ett malplacerat hot, som strejkledningen där uppe hade kommit till regeringen med? Finns det någonting annat än det, som regeringen svarade på, nämligen den resolution, som sex tusen ådalsarbetare i telegram sände in till regeringen, och där de sade: »Sex tusen industriarbetare i Ådalen, samlade till möte och demonstration i Frånö, kräva av regeringen att omedelbart draga tillbaka utkommenderad militär. Under dagens lopp — —» Och så meddelar man, huru många arbetare, som dödats och skadats. Så säger man vidare: »Vill regeringen undvika ytterligare blodsutgjutelse, måste militären hemkallas före mörkrets inbrott.» Är det malplacerat hot? Är det icke att fästa regeringens uppmärksamhet på att man har sådana underhuggare, att, även om regeringen icke givit direkt order därom, arbetarna där uppe kunna befara, att när de samlas till fredlig demonstration, så komma gevärssalvor att lossas. Man har så mycket större anledning att säga detta efter ett meddelande, som stått i tidningen Socialdemokraten — och i nyhetsmateriet kan det ju finnas och bör det ju finnas sanning även i Socialdemokraten — däri det återges en rapport där uppiifrån, att befälhavaren för den militärförläggning, som blev stationerad på torget i Kramfors, skulle hava yttrat: »Vi komma att besvara varje stenkastning med eldgivning, och vi komma icke att skjuta med lösa skott utan med skarpa. Vi förfoga över sådana medel, att vi kunna kväsa vilka oroligheter som helst. Ni skola försöka att träffa ledarna, men ni skola icke tro, att ni träffa dem i främsta leden; de äro fega» — förlåt! — »lymlar, som hålla sig undan.» Det var en herr officer, som använde det uttrycket om arbetarledarna, som han förmodade använde samma metoder som officerare mången gång gjort i striden, då de gömt sig bakom stenar, under det soldaterna slagits. Det svar, som hans excellens gav dessa arbetare, lydde: »Först när ordning iakttages och hotet mot människors liv och frihet upphör, kunna de för ordningens upprätthållande vidtagna åtgärderna inställas.» Nu har hans excellens i alla fall blivit efterklok, nu har han dragit därifrån den militär, som förut icke kunde dragas därifrån. Nu är det icke längre ett malplacerat hot, nu har han visat, att det gick att bifalla kravet på vidtagande av den enda åtgärd, som kunde leda till ordningens återställande: att strejkbrytarna kommo bort, att militären

togs därifrån. Denna ledare i det kristliga organet Svenska Morgonbladet, som talar om regeringens snabbhet och rådighet, då regeringen vidtog åtgärder, som hade som följd denna eldgivning, varvid sex arbetare dödades, denna ledare om regeringschefens statskonst ger oss anledning säga, att hans excellens gick där upp som en sol men föll ned som en skinnfäll. Detta gäller i denna affär rent sakligt sett.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Hade man sålunda bara vidtagit dessa åtgärder tidigare, så hade denna blodsutgjutelse kunnat undvikas. Om det skulle vara tillåtet säga några ord om det ärende, som här föreligger till behandling, krigslagarnas § 161, skulle jag vilja erinra om att man hade ju tidigare i en socialdemokratisk massmotion år 1912, undertecknad främst av herr Branting, krävt, att militär icke skulle användas mot arbetarna. Jag skall icke besvara med de uttalanden, som därvid gjordes, men det är intressant att gå tillbaka i arbetarrörelsens historia och visa på vad en man med så stor erfarenhet från den tidigare arbetarrörelsens historia som herr Lindqvist i Stockholm i debatten 1912 yttrade om förhållandena år 1902. Arbetarna skickade då upp en deputation till polischefen, och herr Lindqvist talade om detta i 1912 års riksdagsdebatt och sade: »Vi begärde, att polisen icke skulle deltaga som ordningens upprätthållare utan arbetarna själva få sörja för den saken.» Jag hemställer, till herr Lindqvist, med den erfarenhet han har, att han meddelar herr Per Albin Hansson den inställning, som arbetarna hade i denna fråga på den tiden, så att man kunde undvika polemik på ett område, där det icke borde vara skiljaktiga meningar. Arbetarna hade 1902 den uppfattningen: låt arbetarna själva sörja för ordningen! Det är samma krav kommunisterna ställa i dag: bort med strejkbrytarpolisen och bort med militären! Herrarna hava lyssnat till den parollen för sent.

Detta att »till varje pris upprätthålla ordningen» det kan icke betyda annat, även om herr Hansson i Stockholm säger det, än att skydda de mest föraktliga individer, sålunda även strejkbrytare, fastän ni veta, att i den skärpta klassstriden arbetarna icke böja sig inför strejkbryteriet. Det är icke tal om ordningens upprätthållande till varje pris, det är en solidaritetsförklaring med hans excellens, då han sade, att vill man uppnå respekt, måste man sätta våld emot våld. Man har för sent kommit till insikt om att den vägen icke duger ännu i detta land. Herrarna skola väl först genomföra den där undantagslagstiftningen, så att det aldrig blir några påtalanden här, utan allt kan ske under »värdiga former».

Som sagt, händelser i gången tid visa, att man kommer icke med undantagslagar den socialistiska eller kommunistiska rörelsen till livs, och det är icke därmed man kommer till rätta med förhållandena. Vi kräva i arbetarklassens intresse erkännande för och kamp för de paroller, som intagits i den resolution, som antogs av 25,000 arbetare på Gärdet i går kväll!

Herr **Månsson** i Furuviik: Herr talman! Att börja med vill jag säga ett par ord angående hans excellens herr statsministerns tal om att han angräipes för att han hållit sig till lagens former och ej velat bryta mot dessa. Jag förstår mycket väl, att han här framför allt varit rädd för att stöta sig med formerna. Det är intet tvivel om att han befinner sig i en sådan situation, att han kan försvara sig med detta, att han har följt lagar och förordningar och ingenting annat. Men, som jag sade härom dagen, då jag var uppe i en annan fråga och i en parentes berörde samhällets brister och förhållanden i allmänhet för närvarande: i tider som de nuvarande duger det icke att enbart strikt följa former. Om jag skulle komma att få regera — vilket icke kommer att ske — så tror väl ändå icke hans excellens, att icke jag skulle söka skapa en lag för tillfället. Om jag inte hade kunnat sammankalla och råd-

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

göra med riksdagen eller vidtaga andra åtgärder, så är det alldeles givet, att jag gjort en förordning för tillfället, och sedan följde jag den. Punkt och slut. Då man skall regera, duger det icke att vara svans i landet, utan då måste man leda.

För övrigt hade det nog icke varit så alldeles omöjligt att fort klara upp denna sak. Vi hava dock män här i landet, som hava arbetarnas öra — och utan varje tvivel även arbetsgivarnas. Här är t. ex. landshövding Lübeck. Man hade knappt behövt mer än sända landshövding Lübeck från Gävle till Ådalen, så hade möjligen denna sak varit klar, i all synnerhet om han varit åtföljd av landsorganisationens ordförande och arbetsgivarföreningens ordförande, så hade man icke behövt hysa tvivel om den saken.

Den här debatten skulle egentligen, huru tråkig och konstig den än kan synas, behöva utsträckas till en hel vecka. Det tycka ni är märkvärdigt, men det ligger så till, att såväl skotten i Ådalen som debatten här om dem kastar ett blixtljus över missförhållandena i samhället på en mängd punkter. Man förstår, huru långt vi hava åkt ur det gamla samhället till nya samhällsformer, och hur nya samhällsförhållanden brottas med de gamla. Somliga förskansa sig bakom de gamla formerna, som icke mer hava stort innehåll. Andra återigen, som äro mera framskridna i de nya samhällsformerna, dit även jag räknar mig trots min efterblivenhet i många stycken, ropa på att formerna icke få vara avgörande över allting utan att det gäller handlingar.

De fel, som här äro begångna, synes mig kunna huvudsakligen fördelas på arbetsgivaren, på arbetsgivarföreningen, på länsstyrelsen och på militären. Det är den syn jag har på saken. Vad då beträffar arbetsgivaren, herr Versteegh, så är det väl intet tvivel om att det är en ren parodi att en sådan konflikt under så lång tid kunnat få pågå och leda till sådana otroligt samhällsförgörande galenskaper. Visst erfar man gamla dagars bondharm över vad som inträffat, men framför allt erfar man sorg över att en man som herr Versteegh kan tillåtas spoliera det samarbete mellan arbetare och arbetsgivare, som framgångsrikt fullföljts under tre å fyra år här i landet och lett till de mest utmärkta resultat på många arbetsplatser. Om man frågar mig, vad jag skulle gjort i regeringens ställning, i fall det icke lyckats för min medlare att klara situationen, så svarar jag, att jag hade kallat på herr Versteegh och sagt: nu gör vi upp en gammal affär, ni och vi. Ni har av samhället köpt jord för tre öre tunnlandet; de tre örena skall ni få tillbaka. Samhället skall sedermera av er taga ut vad ni tagit ut av skogen. De fabriker och lager, ni har, löser samhället in. Den jord, ni köpt av bönderna, få böndernas arvingar tillbaka emot den köpeskillning, ni en gång erlade, och den skog, som ni tagit från dessa bönder, skall ni betala till dessa bönders arvingar. Punkt och slut. Alltid kan man tukta fähundar. Jag ber om ursäkt, herr talman, för uttrycket, men den, som regerar i samhället, skall leda i samhället. Och, som sagt, kan man sedan icke reda upp det, därför att en majoritet i riksdagen är emot en, då slåss man icke emot majoriteten, utan då säger man: då få ni klara detta själva. Och så går man.

Den största villervalla kommer av att vi stå emellan ett kapitalistiskt samhälle och ett slags kommunistiskt-statssocialistiskt samhälle. Somliga mena att det är bara kapitalistiskt och somliga, att det är mest motsatsen. Jag räknar nu icke för kommunister en del herrar, som yttrat sig här men vilka, som man väl hör på tonen, icke hava för ett öre kommunism i blodet. Det sociala framskridandet in i en ny samhällsordning är nödvändigt för att här i landet kunna utöva produktion och föra ut våra produkter på världsmarknaden och byta dem emot andra produkter, som vi behöva. Detta sociala framstegsarbete fram till en ny samhällsordning får icke äventyras eller avbrytas. Och det har avbrutits av skotten i Ådalen, det är det värsta.

Sedan kommer den för mig ganska överraskande historia, som arbetsgivar-föreningen är inblandad i. Jag har trott litet för gott om de ledande där, det får jag erkänna. Visst vet jag, att de flesta av dem ännu stå inne i en kapitalistisk samhällsåskådning, men att de skulle vara sådana okynnesmän trodde jag icke. Att de hålla sig med en samling förbrytartyper det gör ju ingenting. Om de samla ihop dem, som komma från Långholmen, och alla, som icke duga till att göra någon nytta, och ge dem årslön, det har jag ingenting emot; det lättar bara fattigvårdsbördan. Men att de skulle sända ut dessa människor, av vilka de flesta icke kunna förtjäna fem öre, till platser, där det är konflikt, för att reta arbetarna, det trodde jag inte. Föreningen måste väl veta, att dessa strejkbrytare, som de sänt ut till Ådalen, kunna där icke förtjäna maten för sig, mycket mindre avlöning och andra omkostnader, fränsett de sociala skador, de göra. Det anser jag vara ett utslag av, jag vill icke använda det svaga ordet pojkfasoner, och jag vill icke använda det kraftiga ord jag har på tungan, när jag icke för tillfället kan finna det rätta, ty det rätta ordet har jag icke för närvarande; det kunna ni själva hitta på. Men givet är, att de arbetsgivare — och det är de större i regel — som hava en i viss mån annan samhällsuppfattning än de ledande i arbetsgivarföreningen tycks hava, de böra taga ett krafttag och antingen skapa en ny ledning för arbetsgivarföreningen eller också själva bilda en separat förening, så få arbetarna släsa med de andra och hålla fred med dem, som vilja ha fred. Det här går icke an.

Därefter kommer den tredje parten, som är länsstyrelsen, och därmed kommer man också in på militärfrågan. Nog bör väl ändå en man, som är landshövding och varit det i så många år, vara inne i psyket i det län, där han residerar. Till och med den, som bara farit igenom Ådalen på någon föredragsturné någon gång, vet ju, att där är, liksom på många andra orter i landet, var i sin art, en särskild mentalitet. Jag vill bara framkasta den tanken, att ni skulle föra fram militär emot södra Möres bönder! Ni kan ju försöka, får ni se, vad det blir för ett spektakel! Varför? Därför att södra Möres bönder ha sedan århundraden i blodet misstron till och förakt för allt vad militärer heter, nedärvt sedan otaliga fejder. Ni kan försöka föra fram militär, som blandar sig i konflikter, mot Hallandsbönder. Det kan ju herr Olsson i Kullenbergstorp försöka, så får han se vad bondementaliteten tar sig för uttryck!

Befolkningen uppe i Ådalen är sammankommen från skilda delar av landet — icke den här generationen och icke den näst föregående men tidigare generationer. Där är folk från Värmland med livligt temperament, ett glatt och frihetskärt folk, där är folk från Småland. Från alla kanter ha samlats fria arbetssökande element, som fått arbete vid järnvägar, sågverk och hamnar. De ha givit upphov till den nuvarande befolkningen. Denna befolkning har under 20—30 år livligt deltagit i arbetarrörelsen. Den har visserligen icke haft tillfälle att som skåningarna sitta vid arbetarrörelsens köttgrytor utan den har varit dragare för lasset men den har i alla fall varit villig, offerglad och stridsglad. Den har också med ett par undantag — några ynglingar en gång — egentligen aldrig förlöpt sig. Den älskar ordning lika mycket som andra, det se vi redan: när militären kom bort, så blev det ordning. Men lika visst som södra Möres bönder skulle bli spritt tokiga, om det sändes ett par kompanier militärer emot dem, och lika visst som Hallands bönder icke skulle vara möjliga att styra med en sådan behandling, lika visst är det omöjligt att bringa fred i Ådalen genom att kommendera militär dit. Det bör länsstyrelsen begripa, att det i allmogens strider inte passar med militär. Det sägs, att man har använt s. k. frivilliga, och vad frivilliga är det veta vi: det är furirer, underbefäl och en och annan, som fostrats i skytterörelsens och landstormsorganisationernas skola.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Med dessa rörelser följer hela patrasket från landsbygden, alla stationssamhälls-jobbare, som äro innästlade i dessa rörelser. Man behöver bara läsa deras tidskrifter — jag har i många år läst landstormsorganisationens tidskrift, och likaledes har jag följt med de tidskrifter, som skytteföreningarna utgiva — för att begripa vilken bornerad, uppblåst okunnighetens anda, som råder där och hur främmande man är för all inblick i samhällets nuvarande, snabbt förlöpande utveckling. Man borde begripa, att det är samhällsvådligt att anlita folk, som äro komna från dessa kretsar, arbetsföraktande, arbetsfientliga — ja i praktiken rent fientliga mot varje sund samhällsordning som är stadd i framåtskridande och utveckling. Man kan förstå, huru samhällsfarligt det är att föra ut sådana människor beväpnade i en arbetskonflikt. Därtill kommer, att ledningen tycks helt tappat huvudet inför det skott, som synes gått av i deras egna led. Efter vad man meddelat var det ju ett underbefäl, som sköt ett skott, och som därigenom föranledde att man gav en salva. Man möter här som ledare för militären en man, vars namn — jag känner inte till vad det är för ett namn, men det klingar främmande. Det är kanske baltisk adel. Som bekant smugglade man för tio år sedan en del baltisk adel in i armén. Man bör så fort som möjligt smuggla bort dem igen. Det är det klokaste, man kan göra. Här visar det sig, hur denna drillens officersanda är beskaffad. Hade det varit en karl i spetsen för trupperna, en med egen tankeförmåga, med sådana massor människor till sitt förfogande så skulle han — om han ansåg sig böra ovillkorligen i egen person hävda statens auktoritet med våld — satt sig i spetsen för demonstrationen och de andra efter honom på samma sätt och om det behövs, krängt av rocken och gått på med knytnävarna. Då hade det säkert inte dröjt länge, förrän både de strejkande och han blivit goda vänner. Hela striden hade säkert om icke upphört så i varje fall lättare klarerats. Men att stå på avstånd mot en obehärdad skara och spruta med mausexgevär — kan man tänka sig något mer idiotiskt! I gamla tider ansåg man ju den, som överhuvud taget rörde en vapenlös, när man var beväpnad själv, ärelös. Hans hus brändes, hans hustru och barn tog svärfarssläkten ifrån honom, och den man, som gav honom ett mål mat eller ett nattlogi, dömdes som för dubbelt mord. Svenska arméns officerskår har i dag äran ha en sådan herre ibland sig. Jag undrar, hur det känns.

Men så finnes det flera felände. Här har fällt några uttryck om riksdagens värdighet. Jag undrar, om riksdagen har mycken värdighet kvar. Efter den fredliga revolutionen år 1918 har riksdagen haft 13 år på sig att undersöka sociala spörsmål, men de enda spörsmål, som undersökts, ha varit tullfrågor, som undersökts av den ena tullkommissionen efter den andra. De höra ju strängt taget icke till sociala spörsmål utan till utrikeshandelsspörsmålen. Jag undrar, om riksdagen är skuldfri? Jag misstänker, att den inte är det. Riksdagen är väl som andra skyldig att hålla sig å jour med utvecklingen. Samhället utvecklas undan för undan. Det skrider framåt. Det står icke stilla utan utvecklas från en form till en annan, och riksdagen har ingen rätt att sitta år efter år och sedan komma hem med några fraser vart fjärde år och så komma tillbaka och sitta i fyra år och så åter komma hem med några partifraser. Bonddeförbundare gå mot liberaler och högern mot socialisterna och socialisterna mot bolsjevikerna och bolsjevikerna mot Sillénkommunisterna. Det är en mångdubbel klasskamp, som blott, strängt taget, tjänar några, som flyta ovanpå hela detta elände. Vi böra nu ha kommit så långt, att vi förstå, att skogarna och jorden och fabriken icke äro bolagens egendom. Formellt äro de bolagens egendom, så länge de skötas i samhällets intresse, men göra de icke det, så kunna vi icke längre stå på den gamla romerska rättens grundval, utan vi ha glidit in ett bra stycke på den germanska rättens område igen, enligt vilken man besitter egendom under villkor och icke ovillkorligt. Sköter herr Versteegh icke sin egendom, så kan riksdagen klara upp de gamla felaktiga affärerna, det är

alltihop! Fabrikerna äro bolagens, så länge bolagen äro trogna förvaltare å samhällets och arbetarnas vägnar, men bolagens äganderätt är formell och former kunna ändras.

Så skall jag säga ett par ord med anledning av herr Anderssons i Rasjön yttrande, som jag hoppas var tillkommet i ett förhastande. Han gäller ju för att vara en klok man. Nu kan man ju visserligen vara överklok, men det tror jag inte precis att han är. Han blev så irriterad utav bolsjeviktalarnas utfall, att han hotade med, att riksdagsordningen skulle ändras för deras skull. Ja, jag må säga, att, om jag icke hade mer vittgående syn på samhället och på orsakerna till vad som skett i Ådalen än vad bolsjevikerna tycks ha — de tro att det är bara fråga om en kamp om arbetarnas avlöningar, om användandet av strejk-brytare o. s. v. — så skulle jag naturligtvis kunna använda mycket värre ord. Jag kan mycket fulare ord än de, om jag vill, men dem bryr jag mig inte att använda just nu. Ett sådant talesätt, som herr Andersson i Rasjön använde, är enfaldigt. En suverän församling skall bestå av suveräna medlemmar, och sedan beror det på församlingens tycke i det särskilda fallet och på den enskilde mannens smak och tycke, vad han säger och vad församlingen vill höra. Om någon använder ett okvädningsord emot mig, så använder jag kanske ett sådant tillbaka, och i nödfall, även om jag icke rår på honom, slår jag honom mellan ögonen. Det var en gammal god sed även i ett mera demokratiskt och stoltare samhälle än det nuvarande. På gamla ting, där var ordet fritt. Det var icke så på gamla svenska ting förr i världen, att man nagelfor orden, som herr Andersson, utan där var man till och med så ogenerad, att man kunde dränka fem kungar på en gång. Så fria vanor ha vi icke, men inte böra vi vara så rädda om skinnet, att vi dö för ett kraftigt ord, för det gör vi inte!

Herr Höglund i Stockholm: Herr talman! Jag instämde tidigare i herr Wigforss' utomordentliga anförande, och jag kan också instämma i mycket av vad herr Fabian Månsson nyligen här har yttrat i ett tal, som vanligt rikt på träffande ord och riktiga synpunkter. I debatten har emellertid både från borgerligt håll och från regeringsbänken sagts mycket, som enligt min mening icke bör få stå oemotsagt, och därför skall jag bedja att få säga några ord i det föreliggande ämnet.

Jag vill då först yttra något om yttrandefriheten i kammaren, ett tema, som herr Fabian Månsson senast var inne på. Jag delar helt den åsikten, att kammarens värdighet kräver, att talmannens auktoritet upprätthålles fullkomligt och i alla hänseenden, och jag anser detta vara en oundgänglig förutsättning för det parlamentariska arbetets ostörda fortgång och för upprätthållandet av aktningen för den demokrati, som riksdagen representerar. Jag måste därför i likhet med andra uttala ett bestämt ogillande utav ett sådant uppträdande, som man från kommunistisk sida här i går gjorde sig skyldig till. Men att utav en sådan förlöpnings i en ytterst upprörd situation genast sluta till, att det är nödvändigt att vidtaga en begränsning av yttrandefriheten i riksdagen, det anser jag vara i högsta grad oriktigt och olycksdigert. Jag vill erinra herr Andersson i Rasjön, liksom herr Fabian Månsson gjorde, att det är icke blott från arbetarhåll, som man kan förgå sig med oparlamentariska uttryck. Jag vill också säga, att även om herrar kommunister här ha uppträtt på ett sätt, som vi finna otillbörligt, så är det ju i alla fall ett intet emot ohyggligheten i den sak, som här föreligger till behandling. Om de ha givit ett oartikulerat uttryck åt sin protest emot vad som förekommit, är det av fullkomligt underordnad betydelse i detta sammanhang.

Jag erinrar herr Andersson i Rasjön om att det fanns en bondeklass, som förr i tiden också den uppträdde och talade i ytterst otillbörliga ordalag många gånger uti Sveriges riksdag. Det rann mig just i minnet hur — jag tror det

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

var vid 1650 års riksdag — rådsherrarna genom Axel Oxenstierna framförde bittra klagomål till drottning Kristina över att bönderna i ett synnerligen ohyvsat språk angripit den dåvarande regeringen. De ville, att drottningen skulle låta åtala och straffa dessa bönder. Men vad fingo de för svar av henne, som »ändå var den store Gustaf Adolfs dotter», som det heter? Jo, hon svarade dem, att *på en fri riksdag borde man fritt på utveckla sina skäl*. Det är ett ord, som de av bönderna i denna kammare, vilka till äventyrs gilla herr Anderssons i Rasjön uppfattning, att här kräves undantagsbestämmelser, borde lägga på minnet. Vi böra icke låta förflugna ord i en upprörd situation föranleda extraordinära åtgärder. Vi böra tillbakavisa det, såsom här redan skett, och samtidigt uttala en bestämd varning till kommunisterna att fortsätta på en sådan stråt, men låta det stanna vid detta. Jag tror det vore det olyckligaste av allt, om den händelse, som upprört hela landet, icke skulle leda till någonting annat än en begränsning av riksdagsmännens yttrandefrihet.

Regeringen har i går och i dag sökt fritaga sig från varje ansvar för den ohyggliga tragedien i Ådalen och hävdat, att den endast har gjort sin lagliga plikt. Jag tror inte det skall gå för herr Ekman — varken inför nutid eller för den eftervärld, som också kommer att uttala sig om denna sak — att fria sin regering från varje medansvar i denna bedrövlige händelse. Herr Ekman uttalade i sitt anförande, att instruktionen till militären innehöll, att militären endast »i yttersta nödfall» skulle få ingripa med vapen. Kan någon, som känner någonting till denna sak och som har sökt objektivt från olika håll informera sig i saken, rimligen påstå, att här förelåg ett sådant nödfall? Jag påstår tvärtom, att man tydligen överlätit åt en ren kriminaldåre att handha ledningen av den militär, som kommenderats ut.

Herr Lindman yttrade, att det icke var ett fredligt demonstrationståg. Han sammanblandade då onsdagens av Sillénkommunisterna arrangerade demonstration, som slutade med överfall på strejkbrytarna — överfall, som i dag av den borgerliga pressen betydligt reducerats till sin karaktär — med den fullkomligt fredliga demonstration, som i laga ordning och efter givet tillstånd skett på torsdagen. Herr Lindman talade om Sveriges lag. Tillåter Sveriges lag verkligen, att man skjuter ned fullkomligt oskyldiga människor i en fredlig demonstration, då må himlen och alla goda makter bevara oss för en sådan samhällsordning och en sådan lag! Om våld uppstår, säger herr Lindman, skall man då giva vika? Om våld uppstår! Det förelåg intet våld. Det är det, som återstår att bevisa och styrka. Herr Lindman talade om strejkbrytarna och överfallet på onsdagen. Det har gjorts klart i denna kammare, att ingen från socialdemokratiskt håll försvarar övervåld på strejkbrytare. Även om vi icke se dessa mestadels fullkomligt förkomna element i samma förklarade ljus som man på borgerligt håll tycks göra här i kammaren. Men det är inte det, som förelåg, och det är inte det, som kan på något sätt motivera, vad som skedde på torsdagen.

Även herr Ekman sökte fastän i mildare form sammanblanda demonstrationerna i onsdags och torsdags. Han sade nyss i sitt anförande, att vad som skilde demonstrationerna på onsdagen och torsdagen — alltså skär han dem över en kam — ifrån tidigare demonstrationer, det var, att man här visade en mentalitet att behandla strejkbrytarna såsom »vilda djur». Jag tycker det är beklagligt, att även landets statsminister inte drar sig för en sådan metod, som är bevisligen oriktig, när han sammanblandar onsdagens och torsdagens demonstrationer. Den demonstration, som skedde på torsdagen och i vars främsta led tågade framskjutna, för sin moderation, för sin humanitet och för sitt lugn kända socialdemokrater i Ådalen, hade inte för avsikt att behandla strejkbrytarna som vilda djur. Herr Ekman sade, att Social-Demokraten borde ha undersökt förhållandena däruppe, innan den skrev som den gjorde i går.

Det hade säkerligen Social-Demokraten gjort, det vet jag, men det hade varit önskvärt, att *herr statsministern* hade bättre undersökt förhållandena, innan han yttrade sig här i går och innan han tog en så bindande ställning som skett i denna sak.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Jag skall be att få föredraga för kammaren den skildring, som gives i dagens nummer av Sundsvalls Tidning, märk väl, ingen socialdemokratisk tidning, ännu mindre en kommunistisk, utan en liberal tidning. Jag förutsätter alltså, att det är en tidning, som gillar, åtminstone i stort sett, den nuvarande regeringens allmänna politik. Jag har här ett telegram från Tidningarnas telegrambyrå, som meddelar följande:

»Vad den direkta anledningen till militärens ödesdigra skottlossning är» — framhåller Sundsvalls Tidning i dagens nummer — »allt fortfarande en obesvarad fråga.» Tidningen konstaterar att beskjutningen ägde rum, då demonstranterna befunno sig över tvåhundra meter från förläggningen. Avsikten var för övrigt icke alls att storma eller att på annat sätt gå till attack. Det faller ju på sin egen orimlighet», fortsätter tidningen, »med en stormning av ett befäst läger med musik och fanor i spetsen. Landsfogde Pålman och kapten Mesterton försäkra, att eld gavs sedan demonstranterna avlossat ett trettiotal skarpa skott. Detta är», framhåller tidningen, »fullkomligt felaktigt. Icke ett enda skott avlossades från demonstrationståget.»

Dessa herrar äro alltså avslöjade såsom fullkomliga lögnare, ingenting annat, förbrytare, som borde häktats på regeringens order.

Telegrammet fortsätter: »Ortsbor, som stodo på de kringliggande höjderna och hade en mycket god sikt över händelserna, äro beredda att med ed styrka att icke någon eld gavs från tåget. Av allt att döma tycks det vara ett mycket ödesdigert misstag, som förorsakat skottlossningen. Allmänt lutar man åt den uppfattningen, att trupperna i förläggningen uppfattat det, som om den skottlossning, som den ridande patrullen utsatte demonstranterna för, kom från arbetarhåll och därför kommanderades det eld. En förväxling av eldgivande parter tycks sålunda ha ägt rum.» Tidningen fortsätter: »Genom stenkastningen och genom de fladdrande fanorna skyggade hästarna och ryttarna förlorade kontrollen över dem. I denna oerhörda villervalla hördes ropet: 'I Gustaf V:s namn skjuter jag!' varefter en av de beridna tömde hela sitt magasin. Detta blev signalen till allmän skjutning av hela den beridna truppen.»

Inom parentes sagt hoppas jag, att monarkiens representant betackar sig för att få betäcka en sådan aktion, en sådan förbrytelse som denna!

Vidare heter det i telegrammet: »Tydligt trodde befälhavaren för förläggningen, att truppen var beskjuten, och order om eld gavs. Ingen av de demonstranter, som voro i teten, hade hört något enda ord från kapten Mesterton om att stanna, och icke heller något ord om att det skulle skjutas skarpt. Teten tvingades för övrigt framåt av den oerhörda press de bakomföljande utövade.»

Det är också något, som man känner till från alla demonstrationer!

Telegrammet fortsätter: »V. Eriksson från Väja har tydligt stått i värsta kulregnet och han föll ögonblickligen. Vid försök att rädda honom stöp ytterligare en man. Lidén från Kramfors rusade fram för att bära bort de stupade, men när han böjde sig ned för att lyfta upp Eriksson, träffades han av en kula, som slet upp ena låret. Han ramlade då framstupa över Eriksson. Trots den intensiva elden», fortsätter tidningen sin skildring, »blev det ingen panik. Parollen blev: 'Rädda de sårade'. När alla blivit borttransporterade, blottade mängden sina huvuden och vänd mot förläggningen sjöng man Internationalen.»

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)

Ja, mina herrar, det är en verkligt gripande redogörelse, som lämnats i tidningen, och alla sannolikhetsskäl tala för att här är den verkliga sanningen framlagd om denna sak, hur det har gått till. Hur kan man då komma med ett sådant försvar för det inträffade, som herr Lindman gjorde och herr Ekman har gjort, att det är »regeringens skyldighet att upprätthålla ordningen?» *Ordningen var icke störd och var icke avsedd att störas, och ordning kan icke upprätthållas genom att man skjuter på en oöfverväldig folkmassa och mördar oskyldiga människor.* Det är tvärtom så, att man får tacka den svenska arbetarklassens och även Ådalens arbetares kallblodighet, dess lugn och besinning, att inte en alldeles omätlig olycka inträffat efter en så fruktansvärd provokation, och det är också, vad som skedde i går här i Stockholm. Detta lugna, värdiga demonstrationståg av hundratusentals arbetare i ett dylikt läge är bevis på att mot den svenska arbetarklassen behöva inte herrarna kommandera ut militär, kom ihåg det.

Herr Lindman frågade: Hur vill herr Wigforss upprätthålla ordningen? Ja, jag behöver inte bemöta det, det är ju redan bemött, att det förelåg ingen oordning, men jag kan ju också erinra herr Lindman om att inte ens under hans regeringstid, åtminstone den första, som ansågs vara en ganska reaktionsperiod i vår historia, gick man tillväga med en sådan brutalitet som här. Det är herr Lindman till heder och ingen skam, ty herr Lindman var en vida klokare statsminister och vida kallblodigare statsminister än den sittande regeringens chef. Det har redan sagts, att varken 1902, 1907 eller 1908 under de stora arbetskonflikterna, inte ens 1909 under storstrejken och inte ens 1917 har man upplevat något dylikt, som skedde på torsdagen uppe i Ådalen. Jag tror inte, att herr Lindman med sin egen historia som vittnesbörd emot ett dylikt uppträdande har någon anledning att här till varje pris försvara regeringens hållning i denna affär.

Man frågar: Hur skulle det varit, om en socialdemokratisk regering hade suttit vid makten? Hur skulle den ha uppträtt? En socialdemokratisk regering hade aldrig låtit det komma till en så tillspetsad situation, som här förelåg, det strider emot själva begreppet, herr Lindman och herr Ekman, att det är en socialdemokratisk regering, och om det genom någon alldeles särskild provokation skulle ha kommit till en ytterst tillspetsad situation, så var övertygad om riktigheten av vad som redan sagts, att en vädjan till arbetarrörelsen själv skulle varit det starkaste sättet att här åstadkomma ordning.

Herr Ekman talade vidare om faran utav att vi i vårt land skulle kunna, om inte regeringen på detta sätt uppehöll ordning med vapenmakt, komma under sådana förhållanden, som ha rått eller råda i Finland, Tyskland och åtskilliga andra av fascismen mer eller mindre smittade länder. Nej, herr Ekman, det är tvärtom så, att regeringens ingripande med vapenmakt uti denna konflikt har skapat de allra yppersta förutsättningar för att förbittra klasskampen i högsta grad fram till inbördeskrigets möjligheter i vårt land, och det är också tänkbart, att, inte regeringen, men de krafter, som synas stå bakom detta militäringripande, rent av ha åsyftat att få till stånd en sådan förbittrad och ohygglig situation också i vårt land. Jag vill inte tro, att den sittande regeringen har vetat eller förutsett, vad som skulle komma att inträffa, men den har begått, vad som i vissa situationer anses vara mer än ett brott, nämligen en dumhet, en huvudlöshet i hela sitt uppträdande, och också en sådan måste ha sina konsekvenser.

Den demonstration, som vi hade här i Stockholm i går, önskar jag, att herr statsministern hade bevittnat. I den deltog inte blott hela huvudstadens arbetarklass, utan också stora grupper, jag skulle våga säga åtskilliga tusentals, utav borgerlig befolkning, inte minst från deras sida, som bära samma politiska etikett som herr statsministern, nämligen de frisinnade. Denna de-

monstration innebar en dom över regeringen, en moralisk dödsdom, ingenting annat. Det är synd om ett samhälle, om en samhällsordning, som måste stödja sig på bajonetterna eller som endast kan existera genom kulsprutorna. Den är ovillkorligen dömd.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr statsministern kan vara övertygad om att händelserna uppe i Ådalen och inte minst regeringens ingripande på detta bedrövliga sätt komma att ha djupa och långvariga verkningar. Det har här i debatten erinrats om tsarryska metoder. Jag själv har påmint mig i detta sammanhang den ryktbara scen, när tsar Nikolaus den 9 januari 1905 lät kulorna susa ut mot mängden av hundratusentals arbetare, som i all ödmjukhet hade uppvaktat honom utanför Vinterpalatset. Ur de offer, som föllö den gången för den ryska tsarismens despotiska och hänsynslösa brutalitet, växte det upp en mäktig revolutionär kraft i den ryska arbetarklassen. Herrarna kunna vara övertygade om, att den kraft, som händelserna i Ådalen, som mordet där på de fem arbetarna har skapat i svenska arbetares hjärtan, den kraften kommer också att ha långvariga och vidsträckta verkningar. Den kommer att gå ut som en dom över militarismen. I folkmedvetandet kommer den att växa ut till en folkdom över hela det militära systemet, i vars namn något dylikt varit möjligt, och den kommer också att växa till en folkdom över hela det kapitalistiska systemet, som har burit en av sina mest tragiska frukter i mordet däruppe i Ådalen, det kapitalistiska system, som herrarna trots allt, vad som här inträffat, tyckas vilja till varje pris och alltigenom försvara.

Herr Engberg: Herr talman! För en stund sedan träffade jag hans excellens herr statsministern nere i kaféet. Han förebrådde mig för att oansvarigt och på ett skadligt sätt ha utvecklat i Social-Demokraten vad som passerat i Ådalen. Jag svarade honom, att jag skulle giva svar i kammaren om en stund.

Under onsdagskvällen och onsdagsnatten här i kammaren vände sig ledamoten av första kammaren herr Ivar Vennerström till statsrådet och chefen för socialdepartementet och vädjade till honom att omedelbart sätta sig i rörelse för att utöva påtryckning, att strejkbrytarna måtte avlägsnas från Ådalen. Herr Vennerström framhöll för statsrådet, att med den kännedom han ägde om Ådalens befolkning stod det för honom klart, att under torsdagen kunde vad som helst inträffa, så upphetsad som stämningen var, om inte ett ingripande skedde på det sättet. Herr statsrådet har tydligen ingenting åtgjort. Jag tror, att herr statsrådet under torsdagen höll föredrag i nykterhetsfrågan i Gävle. Jag ringde själv under torsdagen för att få tag på statsrådet, men han var oanträffbar. Jag försökte få tag på herr statsministern, men även han var oanträffbar. Slutligen fick jag tag på statsrådet Holmbäck och bad honom framföra till regeringschefen, att det var nödvändigt att omedelbart få bort strejkbrytarna från Ådalen. Jag hade särskild anledning att göra detta, framhöll jag, ty jag hade stått i oupphörlig telefonförbindelse med medborgare i Ådalen i händelsernas brännpunkt, på vilkas omdöme och vittnesgillhet jag har all anledning att tro. Jag har rätt och jag har behörighet att nämna en av mina huvudsakliga sagesmän, med vilken jag hade telefonsamtal under natten omedelbart efter denna ohyggliga händelse, nämligen den av kammaren välkände landstingsdirektören Helmer Lagerkvist, som länge tillhörde vår krets här i kammaren, och vars goda omdöme och kritiska sans kammaren mycket väl känner. Han förklarade för sin del, att vad som var den verkliga bakgrunden till det inträffade, vad som var oroskällan, upphetsningens hård, det var närvaron av strejkbrytare, men han tillade, icke av strejkbrytare i vanlig mening utan av ett professionellt, ett yrkesmässigt band strejkbrytare från annan ort.

Det förefaller mig vara anledning att trycka ett ögonblick på den punkten:

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Varför tog man inte strejkbrytarna ifrån Ådalen, ifrån orten? Jo, herr talman, därför att det fanns ingen möjlighet att få strejkbrytare i Ådalen. Varför fanns det ingen möjlighet att få strejkbrytare i Ådalen? Jo, därför att Ådalens befolkning i gemen reagerade, hela deras rättskänsla reagerade emot att man skulle med strejkbrytare vara behjälplig en hänsynslös arbetsgivare, som hade brutit avtal och som sökte nedpressa lönerna för arbetarna under de usla löner, som de redan förut hade. Skickar man i ett dylikt läge ett professionellt strejkbrytarband, rekviderat från ett kontor i Stockholm, ja, då säger det sig självt, vad följden skall bli, och nu måste jag, herr talman, redan från början utbedja mig att med samma frihet som övriga talare få handskas med 90 § regeringsformen. Jag känner väl dess kautschukartade natur, och jag är därför övertygad om, att herr talmannen och kammaren tillåter mig att, trots att 90 § kanske trädes för nära, säga även jag några ord om länsstyrelsens uppträdande häruppe. Herr statsministern förklarade för kammaren, att man om torsdagens demonstrationståg visste på förhand, att det var sammansatt av massor, besjälade av uppsåtet att begå våld. Alltså, herr statsminister, länsstyrelsen visste på förhand, att det var ett tåg, som besjälades av uppsåtet att begå våld, men till detta tåg ger herr landshövdingen demonstrationsrätt. Jag får säga, att efter detta yttrande av herr statsministern bör vederbörande landshövdingens situation vara fruktansvärd. Landets regeringschef har i dag sagt ifrån, att det tåg, som här marscherade på torsdagen, hade det öppna och klara uppsåtet att begå våld. Till det tåget har landshövding Stenström givit demonstrationstillåtelse. Jag tror, att man litet var skulle kunna draga den enda möjliga slutsatsen av en dylik premiss. Det är icke jag som uppställt den utan herr statsministern själv.

Och härifrån går jag till den »oansvariga» framställningen, den framställning, som tidningen Social-Demokraten har givit av händelserna i Ådalen. Denna framställning grundar sig på ingående samtal med personer, som stodo uti händelsernas medelpunkt. Här har redan den föregående ärade talaren läst upp Sundsvallstidningens, denna liberala tidnings, relation. Jag kan nämna, att i demonstrationståget befann sig bland andra redaktör Gillström i Nya Samhället, en mycket omdömesgill man, och den skildring han har givit i Nya Samhället utav det passerade — han var ju dock ögonvittne — stämmer, såvitt jag kan förstå, till punkt och pricka med den skildring, som den liberala tidningen har givit. Men herr statsministern klandrar här andra för att icke ha givit korrekta framställningar. Det är en ganska besvärande omständighet för herr statsministern själv, att han har utfärdat en regeringskommuniké, som ger en falsk bild av det passerade. Jag har den här, och jag begagnar regeringsorganet för att icke till äventyrs föras vilse, och jag förmodar, att den är riktigt avtryckt åtminstone där. I den av herr statsministern utfärdade kommunikén — den är publicerad fredagen den 15 maj och utfärdad ganska sent på torsdagskvällen — påstås, att det lossades skott ifrån demonstranternas sida, och att skottlossningen fortsatte från den efterföljande folkmassan. Denna kommuniké, en officiell kommuniké från regeringen, är byggd på länsstyrelsens uppgifter från Härnösand. I dag förklarar herr statsministern, att det enda som förekom var stenkastning, och även detta byggde han på länsstyrelsens rapport. Han nämnde uttryckligen, att han begärt att av länsstyrelsen få endast sådana uppgifter, som man kunde oemotsagt använda i andra kammaren. Och varpå gingo dessa uppgifter ut? Jo, att det som från demonstranternas sida förekommit var icke skottlossning utan stenkastning. Jag undrar, om det icke finnes skäl, herr Ekman, att titta en smula på en länsstyrelse, som lämnar sådana uppgifter, att dels regeringen ena dagen ger ut en kommuniké, där det med regeringens egen auktoritet försäkras, att demonstranterna lossat skott, dels två dagar därefter meddelar i andra kammaren, på basis av uppgifter från samma

länsstyrelse, att det enda som förekommit från demonstranternas sida var stenkastning. *Fortsatt debatt i anledning av svar å interpellation.*

Jag undrar för övrigt, herr statsminister, om man skäligen kan, med vetskap om mentaliteten hos svenska arbetare i allmänhet och Ådalsbefolkningen i synnerhet, inbilla sig, att ett demonstrationståg, vartill man anhållit om tillstånd i vanlig ordning, i spetsen för vilket stå framskjutna socialdemokrater, bestämda motståndare till varje våldsamhet, och där man har fanor och musik, är sammansatt av massor som, såsom orden föllo, äro besjälade av uppsåt att begå våldshandlingar. Jag tillbakavisar på det bestämdaste denna nedriga beskyllning mot Ådalens ledande socialdemokrater, att de anordnat ett demonstrationsståg för att begå våldshandlingar. Något sådant uppsåt har självfallet icke förelagat från deras sida.

Men herr statsministern bör också komma ihåg en annan sak, nämligen att det bland sagesmännen för de uppgifter vi lämnat och som vi med uttryckligt tillstånd av den förste sagesmannen, nämligen landstingsdirektören Lagerkvist åberopat, var herr Ekmans egen partivän, herr Näslund. Även han gick i god för att det icke förekom någon skottlossning från demonstranternas sida. Herr Ekman litar emellertid mera på landshövdingen. Jag säger för min del, att det inträffade borde vara en lärdom för alla regeringar att när det gäller rekrytering av landshövdingeposterna sörja för att denna rekrytering avser något annat än en vanlig karriärbelöning och att särskilt i län med ömtålig social struktur det tillsättes folk, som åtminstone ha praktiskt handlag i ett sådant läge.

Här hade nu arbetsgivaren anhållit hos länsstyrelsen att få området fridlyst för strejkbrytarna. Vad hade en ansvarsmedveten länsstyrelses första uppgift varit i en sådan situation? Jo, att allvarligen framhålla för Versteegh, för arbetsgivaren, att det ligger fara i att gå med på en fridlysning för strejkbrytare, fara i att överhuvud taget operera med strejkbrytare. Den borde ha framhållit för Versteegh, att i samma ögonblick skulle man skapa en våldsam oro och upphetsning i Ådalen. Versteegh får emellertid av länsstyrelsen sitt fridlysningstillstånd, och i samma ögonblick som det var givet var också förutsättningen för oro given. Då ställer sig herr statsministern på den ståndpunkten att han säger: här måste ordningen till varje pris upprätthållas. Vilken ordning, herr talman? En ordning med strejkbrytarbanden förlagda däruppe eller en ordning utan detta? Jag fäster uppmärksamheten på att gällande landshövdingeinstruktion i § 6 mom. 1 lyder: »Länsstyrelsen är länets högsta polismyndighet. I sådan egenskap tillkommer det länsstyrelsen att hava ansvar för och ledning av polisväsendet i länet, övervaka, att allmän ordning och säkerhet därstädes behörigen upprätthållas, och att, i händelse något däremot stridande förekommer, erforderliga åtgärder varda vidtagna, samt tillse, att polisdistrikt och landsting fullgöra vad dem i avseende å polisväsendet åligger.» Jag höll på att säga, att en förnuftig landshövding borde i en dylik instruktion ha känt sig hava ett stöd, en anvisning att begagna sin myndighet för att hindra, att den oro, som strejkbrytarbandets närvaro förorsakade, överhuvud taget skulle behöva uppkomma. Ty var det någonting, som satte ordningen i Ådalen i fara, var det strejkbrytarnas närvaro, och socialministern borde ha underrättat sin underlydande, landshövdingen, om att det var skäl att först och främst sätta in på denna punkt.

Här förskansar sig statsministern bakom den formella rätten. Han säger: När skulle vi ha befogenhet att inskrida gentemot en privat arbetsgivare? Ja, herr talman, min vän Charles Lindley från första kammaren, som har en lång liverfarenhet och framför allt en lång erfarenhet från de svenska strejkernas historia — han var med i den stora hamnarbetarstrejken på sin tid — sade till mig för en timme sedan, att nog är det förunderligt, då man ser tillbaka på de svenska arbetskonflikterna, att undantagslöst har det varit så, att när det

Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.

(Forts.)

opererar strejkbrytarband, oroligheter uppstå. Borde icke, sade han, detta vara en tillräcklig lärdom för vilken myndighet och vilken regering det vara månde; borde den icke säga sig, att om ett strejkbrytarband uppträder, så visar all samlad erfarenhet därpå, att det uppstår oro. Det förefaller mig, att socialministern borde ha varit den förste att draga en dylik slutsats. Efter som historien och erfarenheten ådagalagt, att var helst strejkbrytarband sätts i scen på detta sätt, uppstår det oroligheter, borde han varit den förste att utöva påtryckning på arbetsgivarparten. Här lagstifta vi, herr talman, t. ex. om resande av livsfarligt vapen. Här ha vi en rad bestämmelser i vår strafflag, vilka samt och synnerligen ha tillkommit på grund av historiskt gjorda erfarenheter. När en viss summa erfarenhet är inhämtad, kristalliseras den ut i en lagbestämmelse. En regering, som känner ett nödigt ansvar för rättsordningen i landet, för den allmänna säkerheten, har icke rätt, har icke befogenhet att, när den bedömer vad det är som sätter ordningen på spel, utsluta just hänsynen till denna sedan årtionden insamlade erfarenhet om strejkbrytarbandens psykologiska inverkan på stämningen på platsen i fråga. Herr socialministern borde alltså — i stället för att ha varit i Gävle och hållit nykterhetsföredrag — redan när oroligheterna började på onsdagen däruppe ha tagit en flygmaskin (där kunde åtminstone militärväsendet ha gjort en nyttig gärning) och farit dit upp och talat vid arbetsbefälet och tagit vederbörande landshövding i kragen och ordnat upp denna sak.

År 1917 var det en oro i Ådalen som var av den art, att den aldrig vare sig förr eller senare varit så stor. Vad gjorde den dåvarande civilministern von Sydow? Stängde han in sig i sin kammare som herr statsrådet och konstaterade en evig rättsprincip ur sitt medvetandes djup? Nej, han gick till riksdagen, fick tag i herr Vennerström, bad honom resa dit upp — han som kände förhållandena på platsen — och utrustade honom med nödiga fullmakter för att vidtaga de åtgärder, som befunnos nödvändiga. Och vad skedde, herr talman? Jo, hela denna väldiga oro i Ådalen stillades utan att så mycket som en enda droppe blod behövde flyta. Det var 1917, och då hette civilministern Oscar von Sydow. Jag kan icke neka till, att det låg en viss sanning i en föregående ärad talares yttrande, när han jämförde herr Lindman och herr Ekman som statsminister. Jag tillåter mig utsträcka tillämpningsområdet för denna bistra sanning till Oscar von Sydow och Sam Larsson i förevarande fall. Jag vill icke för min del, att herr Sam Larsson, som jag sedan många år betraktar som en idealist på det sociala området, skall tolka detta på annat sätt än jag här faktiskt säger. Jag menar, att han med sin byråkratiska fostran och uppfostran varit liksom avstängd från möjligheterna att beakta de folkpsykologiska synpunkter, som här dock varit de ytterst utslagsfällande. Utestängd från och isolerad från möjligheterna att beakta dem har han här, fullkomligt utan egen skuld och omedvetet, kommit att medverka till att händelserna utvecklat sig i Ådalen som de gjort. Jag anser mig böra säga detta rent ut, ty detta är, såvitt jag förstår, precis vad som kan sägas i avseende å herr statsrådets hållning. I hans närhet fanns nu herr statsministern. Men är statsministern den folkpsykolog, som man i dylika situationer känner förtroende till? Det måste sägas, att efter åren 1923 och 1926 är erfarenheten på denna punkt sådan, att när man tänker sig excellensen Ekman ordnande upp en psykologiskt brydsam situation, ser man bilden av en elefant, som försöker smeka fram månskenssonaten vid ett piano. Uppgiften är lika orimlig i båda fallen, och jag är därför knappast förvånad över vad som skett.

Det har här under debatten framhållits, att man från militärens sida handlat huvudlöst. Det är riktigt, herr talman. De undersökningar, som jag haft tillgång till, vitsorda på varje punkt vad den tidning, jag åberopade i detta avseende, sagt. Den officer, som förde truppen och gav order om eld, tycks

ha varit en neurasteniker av första ordningen. Han hörde skott lossas. Han frågade inte efter vem som lossade dem. I huvudlös förvirring gav han order till sin trupp att ge eld. Skuldfrågan på denna punkt måste ordentligen fastställas utan någon som helst hänsyn. Men när nu en undersökning måste komma till stånd, finner jag, att vi äro i en egendomlig situation, ty den som tillsätter undersökningen är part i målet. Herr statsministern har både i går och i dag benhårt och järnhårt solidariserat sig med länsmyndigheten däruppe. Han har benhårt och konsekvent försvarat den gängse kapitalistiska uppfattningen om strejkrätten och den enskilde arbetsgivarens rätt att utan att spörja samhällsmakten operera med strejkbrytare. Jag har svårt för min del att se, huru den nuvarande regeringen skall kunna tillsätta en opartisk undersökningskommission, när den själv i så hög grad är part i målet. Men saken måste väl ändå ske. Landet kräver det, nationens rättskänsla kräver det. Papperen måste på bordet och skulden fastställas, och en hänsynslös räfst måste anställas med de skyldiga.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Vad som här skett bör slutligen vara en tankeställare för de borgerliga partierna själva. Det har här från herr Lindmans sida talats om, att man stöder sig på gällande lag. Ja, men han glömmer att säga, att i varje brytningsperiod blir lagens bokstav ett skröpligt uttryck för realiteten. Här växer sig steg för steg fram en rättsåskådning inom det svenska samhällets hank och stör, som i olika avseenden står i motsättning till lagens bokstav. Och när herr Lindman slår sig till riddare för borgardömet såsom det där alltid håller på rätten och ordningen, så ligger det snubblande nära till hands att ställa frågan: *Vilken* rätt är det, som borgardömet hävdar? Det har i historien aldrig funnits en samhällsklass — det omdömet står jag för — som gått hänsynslösare och revolutionärare fram än borgarklassen. Den som fördjupat sig i den franska revolutionens historia svävar icke i tvivelsmål därom, att en hänsynslösare framfart än deras, som gjorde deklarationen om människans fri- och rättigheter och senare så småningom fingo »Code Napoléon», den franska lagboken, har aldrig funnits. Och när den nya klassen vunnit sin seger, har den identifierat sin egen rättsuppfattning med samhällets. Den har sagt: Vi äro samhället och de, som ha en annan rättsuppfattning, representera något mot samhället stridande. Nu stå vi inför en brytningsperiod i svensk historia. En arbetarklass, byggande på solidaritetens moraliska grundsatser, har vuxit sig så stor och stark i Sveriges rike, att hänsyn måste av varje ansvarsmedveten statsledning tagas till dess uppfattning om vad som är moraliskt riktigt och oriktigt på detta område. Det är ett faktum, herr statsminister, att den svenska arbetarrörelsen i strejkbrytaren ser en förrädare och bedömer hans gärning som en judasgärning. En klok statsledning — den må gilla eller ogilla en sådan moral — måste känna detta som ett faktum att räkna med, särskilt i situationer, där det måste anses vara ett äventyr att utmana, irritera och på allt sätt trotsa en dylik moralisk åskådning.

Det är därför, precis som herr Wigforss redan antytt, orimligt, när regeringen läser fast sig på den linjen, att man icke skall taga någon hänsyn till den moraliska uppfattningen på den andra kanten. Detta vittnar om, att man icke lyssnar till de varnande rösterna från historien och erfarenheten själv. Ty gjorde regeringen detta, skulle den i detta läge — och socialministern först och främst — ha sagt landshövdingen, att man får räkna med hela rättsmedvetandet, hela den moraliska känslan däruppe i Ådalen, som reagerar mot att man kastar in ett strejkbrytarband, som opererar mot arbetarna. Det är dock, herr talman, en bygd, som står i en särställning. Finns det för närvarande en bygd, där nöden bokstavligen är så stor som här? Ja, kanske Bohuslän tävlar i detta fall. Men jag har vittnen, som sagt mig, att

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

bland de arbetslösa uppe i Ådalen är familjernas enda kost om dagarna nu vattgröten. Det är mjölet och vattnet blandat, och detta få såväl vuxna som barn leva på. En befolkning, som befinner sig i det läget att den svälter, att den är ställd inför förtvivlan, är en explosiv vara. Den representerar en anhopning av brandämnen, och lika dåraktigt som det är, herr Ekman, att gå med en brinnande fackla mellan öppnade krutfat, lika dåraktigt är det att slunga in en strejkbrytaraktion i ett lån med denna ömtåliga psykologiska och sociala ställning för ögonblicket. Det är där huvudansvaret i själva verket ligger, och det är i det avseendet en närmare undersökning måste göras och ansvar utkrävas. Därmed har jag också, herr talman, sagt för min del, att den framställning, på vilken jag byggt och för vilken jag står ansvarig i tidningen Social-Demokraten, ansluter sig på ett helt annat sätt till verkligheten än den oriktiga regeringskommuniké som utfärdats och de synnerligen tvetydiga framställningar, som herr statsministern kommit med i dag.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson**: Herr talman! Efter den inkompetensförklaring, som herr Engberg nyss utfärdat över mig, kan det kanske synas vara hopplöst framdraga någon försonande omständighet. Jag skall icke heller göra det, ty jag är, herr talman, så djupt medveten om det tunga ansvar, som under dessa dagar har legat på mig och mina kolleger, att jag ej anser mig ha varken befogenhet eller rätt att framdraga någonting, som skulle kunna verka förmildrande eller försonande i fråga om det sätt, på vilket detta ansvar uppfyllts.

Jag skall i stället nöja mig med att lämna några faktiska uppgifter, som på grund av flera uttalanden i denna debatt måhända kunna vara av någon betydelse för att belysa det riktiga utgångsläget. Då det talats om den konflikt, som ägt och äger rum i Ådalen, och orsakerna till konflikten, så har man, synes det mig, i de allra flesta fall bortsett ifrån hur det verkliga utgångsläget varit.

Förhållandet är nämligen det, att sedan rätt lång tid tillbaka pågått en strid vid Marmakoncernens verk i Söderhamnstrakten. I denna koncern heter verkställande direktören Versteegh. Han är son till ägaren av Ådalsverken, men så vitt jag har mig bekant — och det har också bekräftats från olika håll — är den äldre Versteegh icke på något sätt ekonomiskt intresserad i Marmakoncernen, och det råder sålunda, så långt jag känner till, intet ekonomiskt samband mellan dessa bägge industrigrupper. Då nu konflikt under lång tid pågått nere i Marma, så förklarade slutligen arbetarna uppe i Ådalen vid därav icke berörda industrier, att de skulle gå ut i sympatistrejck. Inför den förklaringen, som var officiellt utfärdad, så nedlade verken däruppe sin drift, innan strejken formligen utbrutit, detta med hänsyn till att, enligt vad som sagts mig, rent tekniska anledningar kunde föranleda detta.

När man sålunda sagt, att det råder lockout vid dessa verk uppe i Ådalen, så är detta icke riktigt, ty vad som faktiskt föreligger är en strejckförklaring, som är lämnad icke på grund av någon lönekonflikt eller någon annan konflikt vid de verken utan på grund av en lönekonflikt, som förelåg vid verk, som icke med dessa ha någon ekonomisk samhörighet, nämligen verken vid Marma. Detta sagt utan att göra något uttalande om behörigheten och lämpligheten av åtgärderna på den ena eller andra sidan, utan endast därför, att jag ansett det vara riktigt att sätta in frågan i sitt rätta sammanhang, då det gäller att klargöra upphovet till stridigheterna däruppe.

Jämte detta skall jag be, med anledning av det uttalande herr Engberg gjorde angående ett samtal mellan herr Vennerström och mig på natten mellan onsdag och torsdag, få säga, att så vitt jag erinrar mig — och jag är alldeles säker på att jag har rätt i det avseendet — så kom det samtalet mellan herr Venner-

ström och mig till stånd ingalunda, såsom herr Engberg nyss sade, för att från herr Vennerströms sida skulle riktas någon vädjan till mig, att jag skulle verka för strejkbrytarnas bortskaffande från Ådalen. Det samtalet fördes hela tiden uteslutande i syfte, att vi gemensamt skulle överlägga om vad som kunde göras för att lugna den oroliga stämning, som under onsdagens eftermiddag gjorde sig gällande där uppe; och jag ber att få försäkra herr talmannen och kammarens ledamöter att under det samtalet, där jag lämnade utförliga redogörelser till herr Vennerström om vilka åtgärder, som voro vidtagna och vilka dispositioner som skett, han ej hade ett ord av ogillande uttalande mot dessa åtgärder, utan tvärtom uttryckligen och bestämt förklarade för mig, att enligt hans uppfattning var det vår skyldighet att upprätthålla ordningen på sätt som skett under sådana förhållanden, som där förelågo.

Det är sålunda alldeles tvärt emot vad herr Engberg sagt om vad som ägde rum under det samtalet, och då herr Engberg därjämte gör gällande, att någon alldeles särskild försummelse från min sida skulle ligga i att jag ej vänt mig till ortsrepresentanter för att få deras medverkan för lugnets återställande, ber jag att få hänvisa till detta samtal — på initiativ av herr Vennerström — och till de samtal, som jag av eget initiativ haft med andra ortsrepresentanter i denna kammare och i medkammaren, under vilka samtal jag direkt uppmanat till åtgärder för sådant ändamål. Jag vet också, att man på min anmaning satt sig i förbindelse med personer i orten för att i någon mån medverka till lugnets återställande.

Jag medger, att det kan finnas brister, som vidlåda mina åtgärder i detta avseende, och i alla händelser är jag medveten om att andra och bättre krafter måhända kunnat fylla denna uppgift på annat och verkningsfullare sätt; men jag vill bestämt bestrida, att jag icke gjort vad som efter måttet av mina krafter har varit möjligt för mig att göra i denna situation.

Nu säger herr Engberg slutligen, att det borde varit socialministerns skyldighet att, när han visste och måste förstå, att oro skulle uppträda på grund av strejkbrytarnas vistelse däruppe, ingripa; och om jag förstod honom rätt, skulle ingripandet skett genom att jag vände mig till landshövdingen och ålade honom att med stöd av bestämmelser i landshövdingeinstruktionen förbjuda det arbete, varom här är fråga. Enligt min uppfattning lägger emellertid lagen icke den makten i min hand. Efter vad jag kan förstå finnes i de bestämmelser, som herr Engberg åberopade, icke möjlighet att utnyttja dem på det sätt som han gjorde gällande.

I det sammanhanget vill jag slutligen allenast säga — i anslutning till vad hans excellens statsministern förut så tydligt klargjort för kammarens ledamöter — att den stora och vittgående skillnaden mellan det sätt att handla, som herr Engberg rekommenderade och som också andra förordat och det sätt, som vi å vår sida ansett oss skyldiga att tillämpa, uppenbarligen är den, att vi anse oss icke kunna och icke ha rätt att i någon situation gå ut över lagens ramar.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag skall icke bli mångordig. Om jag fattade herr Per Albin Hansson rätt, så sade han bl. a., att militär får icke användas vid arbetskonflikter. Jag frågar då: om icke polis funnits till hands eller om polisstyrkan icke varit tillräcklig, skulle då de stenkastande hoparna få fortsätta? Man måste i vissa fall få anlita även militär, enligt min mening.

Herr Wigforss sade i dag i sitt anförande, att vi försöka inpränta i de våra, att man skall gå fredligt fram. Ja, jag skulle nästan tro, att detta också är sant. Men varför då icke skilja sig från de kommunistiska och bolsjevikiska hoparna?

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Det var dock ej för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det skedde, när herr Engberg begärde ordet i dag. Jag vill relatera en smula ifrån ett valtal, som herr Engberg höll i Östersund i höstas dagen före landstingsmannavalet. Det var det mest demagogiska och pösiga valtal jag någonsin hört. Vad utmynnade detta tal uti? Jo, i en direkt uppmaning till vänsterflygeln och till alla längst gående vänstermän att deltaga i valet och rösta på det socialdemokratiska partiet.

Här i kammaren höra vi gång på gång skiljaktigheter och stridigheter äga rum mellan kommunisterna och det socialdemokratiska partiet. Jag tycker, att det verkar bara bluff och det är heller icke annat än bluff. Ty när herr Engberg talar som han gjorde och rentav uppmanade till samling av alla sorters vänsterelement man kan få fram, då är det sannerligen bara bluff att här gång på gång föra striden mellan socialdemokrater och kommunister. Ni hålla ihop, när det gäller. Gör en ordentlig boskillnad, herr Engberg, men det vill ni inte. Om ni det gjorde, tror jag till och med, att händelserna i Ådalen skulle varit omöjliggjorda; men ni gå ihop. Det är yttersta vänstern, kommunisterna och bolsjevikerna, som ställa till ofog, och sedan gå ni och försvara dem. Ni följa hopen, när det gäller valen och nu följa ni dem också. Men gör, som sagt en ordentlig boskillnad, vilket både för partiet och landet skulle vara nyttigt.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Wigforss: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten. Efter det svar, som statsministern gav, kan jag endast konstatera, att meningarna och utgångspunkterna stå så oförmedlade mot varandra, att någon verklig förståelse mellan parterna icke är möjlig.

Jag skall bara upprepa vad som var den ena huvudpunkten i mitt förra anförande, och det ger herr Lindmans yttrande anledning till. Jag menar, att det måste finnas proportion mellan vad vi kalla för brott och straff. Jag menade, att man kan inte reagera hur som helst även emot det, som man anser för skadligt; och när herr Lindman frågade, om man verkligen skall tillåta, att kommunisterna bedriva ett uppviglingsarbete och mana folk till våld och om man icke måste reagera däremot, så svarar jag endast: vi äro alla överens om att den reaktionen skall komma på den punkt, där den är berättigad. Därför att kommunisterna uppmana till våld, så faller det icke ens herr Lindman in att kräva, att kommunisterna här i kammaren skola mötas vare sig med muserkolor eller något annat liknande. Det är den utgångspunkten, som var den första i mitt anförande, att man måste se till, att de som verkligen träffas av det s. k. straffet äro de, som äro brottsliga.

Herr statsministern framställde till mig den frågan: om det kastas sten ifrån ett demonstrationståg, skall då icke militären få lov att skjuta? Jag svarar härpå: de finnes en dikt som vi kanske alla känna till, som heter »Landshövdingen» för övrigt, där landshövdingen säger till den ryske generalen, att det står i svenska lagen, att »mannen straffas ej för hustruns brott, ej hustrun för sin mans». De fredliga deltagarna i en demonstration få icke straffas för det brott, som möjligen begåtts av andra i detta demonstrationståg. Det är på den punkten, som det förfaller mig, att statsministern ville utsudda gränserna mellan vad som är en rimlig repressionsåtgärd ifrån samhällets sida och vad som enligt vår uppfattning går över till något, som kan kallas våldshandlingar.

Herr statsministern frågade om igen, om det inte skulle ha varit nödvändigt även för en socialdemokratisk regering att i det läge, som inträdde, vid-

taga några åtgärder, och om icke överhuvud taget kan tänkas, att även en socialdemokratisk regering skulle vara tvungen att tillgripa väpnad makt för att upprätthålla ordning i landet? Det finnes så vitt jag förstår icke många socialdemokrater, som skulle förklara, att våld under alla förhållanden är uteslutet. Det är uppenbart, att man kan komma i en sådan situation, där ett tillgripande av vapen är det mindre onda. Men just därför att båda sakerna äro onda, så säga vi, att allting måste göras för att undvika, att man närmar sig gränsen, där ett sådant tillgripande av våldet är den enda möjliga utvägen. Vår kritik av myndigheternas uppträdande i denna sak har också helt och hållet byggts på att vi anse, att myndigheterna icke förstått, att skall man försöka upprätthålla ordning och fred i samhället, så skall man förbereda freden, d. v. s. man skall se till att man ingriper på ett så tidigt stadium, att icke den situation inträder, då tillgripandet av våld är såsom redan sagts det mindre onda. Då svarar herr statsministern och säger: alltså vill herr Wigforss, att regeringen skall överträda Sveriges rikes lag. Ja, jag kan svara ja härtill, om det verkliga skulle vara nödvändigt, men jag frågar verkligen herr statsministern, om ett tillbakadragande av strejkbrytarna har skett med överträdan av Sveriges lag; eller visar detta ej, att det förefinnes maktmedel inom lagens ramar för en länsstyrelse och för en regering, maktmedel, som kunna användas till påtryckning på dem, som ha den direkta makten över de enskilda arbetsgivarna; maktmedel, som icke behöva ställa vare sig regeringen eller länsstyrelsen i det dilemmat, att frågan gäller, om man skall behöva överträda lagen för att överhuvud taget kunna upprätthålla samhällsfreden. Men om det under nu gällande lagar skulle vara nödvändigt, så vill jag säga: det vore det borgerliga samhällets närmaste uppgift att se till, att sådana lagliga möjligheter skapas, som sätta samhället i tillfälle att bryta den enskilde ägarens motstånd, när denne enskilde ägare vidtager sådana åtgärder, att hans uppträdande blir en huvudsaklig anledning till samhällsfarliga konflikter.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Min replik skall bli kort. Kammaren har själv hört, vilket svar herr Engberg lämnade på min hemställan, om han icke bort, innan han beskrivit situationen däruppe så, att »utskickad militär beskjuter fredligt demonstrationståg», göra sig underkunnig om huruvida den rubriken motsvarade det verkliga förhållandet eller icke. Både herr Engberg och herr Höglund, vilken senare i sitt anförande läste upp Sundsvallstidningens beskrivning, i vilken förekommer uppgift om stenkastning — och att sådan verkligen försiggått torde väl få anses vara verifierat — ha för sin del vitsordat denna skildring, varför påståendet härom förefaller ge uttryck åt det verkliga förhållandet. Kan man då tala om att ett demonstrationståg därifrån deltagarna i större eller mindre omfattning övade stenkastning mot en skyddsvakt, som ditills icke begått något övervåld — att ett sådant demonstrationståg är »ett fredligt demonstrationståg»; är det ett korrekt uttryck för det faktiska läget att använda en sådan beteckning?

Beträffande det, som jag hemställde till herr Engberg, att han skulle yttra sig om, så sade han, så vitt jag hörde, icke ett ord. Däremot inlät han sig på en lång utsvävning på alla möjliga områden, i fråga om vilka jag icke hade satt i fråga att man borde och behövde diskutera dem. Han frågade: om folkståget hade besjålats av en sådan mentalitet, hur skulle då länsstyrelsen däruppe kunnat ge tillstånd till demonstrationen? Jag har icke haft tillfälle att inhämta uppgift därifrån rörande denna sak, men jag är fullkomligt övertygad, att, om någon ansökan förelegat, demonstrationsrätten beviljades långt före onsdagens möte, och således också långt före onsdagsuppträderna.

Herr Engberg påstod vidare, att jag sagt, att »det enda», som förekommit,

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

var stenkastning. Förlåt, herr Engberg, det är oriktigt återgivet. Jag förklarade, att det klart ådagalagts, att stenkastning förekommit, under det att utredning pågår beträffande skottlossningen. Herr Engberg använde även i detta fall ett uttryckssätt, som oriktigt återgav innehållet i vad jag yttrade.

Bevis föreligga alldeles tillräckligt att karakterisera det sätt, på vilket herrar Engberg och Höglund uppenbarligen vilja utnyttja detta ytterst olyckliga, av en mängd omständigheter skapade sorgedrama däruppe, så att de skyndat att använda det i sin politiska taktiks och i sin politiska agitations tjänst.

Herr Höglund uttalade sig om vad nutid och eftervärld skulle säga beträffande de åtgärder, som vidtagits av regering i detta fall. Jag skall icke upprepa, vilka regeringens åtgärder varit. Jag har vid åtskilliga tillfällen tillkännagivit, vari de bestå; men jag vill säga, att herr Höglund är absolut icke mannen att härom fälla något bestående och slutgiltigt omdöme.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Spångberg: Herr talman! Det slags läromästarton, som kommit till uttryck i en hel del anföranden, som här hållits från de mest olika håll, från Zeta Höglund till herr Lindman, ha gjort, att jag icke kan underlåta att ännu en gång begära ordet i denna debatt.

Jag vill säga till herr Höglund, att han, om någon, i sanning icke borde vara rätte mannen för att ta på sig en indignerad min och söka förbjuda oss använda de ord vi finna lämpliga. Det finns ett gammalt ordspråk som säger, att »när hin blir gammal så går han i kloster», men aldrig har hins skepnad i klostret satt någon vidare allvarlig stämning på dem, som se honom. Man vet, att han gått dit för att han blivit gammal; det är ålderdomssymtom och ingenting annat, som tager sig uttryck i dylikt.

Det har här under det första anförandet, som i dag hölls ifrån borgerligt håll, ifrån herr Andersson i Rasjön, signalerats om undantagslagar för kommunisterna, beroende på bl. a. mitt anförande under gårdagen. Ja, herr talman, jag vet inte, huruvida jag kommer att anlita talmannens klubba än en gång, men jag måste säga, att jag förstår, att det slags folk, som sänder kulor i kroppen på svältande arbetare och mördar dessa, såsom skedde i Ådalen, när dessa arbetare begära bröd, det slags folket förstår jag vill ha undantagslagar för kommunisterna.

Beträffande de starka orden så vill jag erinra om, att det här under denna debatt fällits starka ord även från andra håll. Det som här tager sig uttryck från borgerligt håll kan sålunda icke vara någonting annat än en önskan att just komma åt kommunisterna och den politiska rörelse, som de representera. Jag förstår också den synpunkten mycket väl. Herr Z. Höglund fällde här under sitt anförande uttrycket »kriminaldåre» om militärkontingentens befälhavare uppe i Ådalen och herr Månsson i Furuvik fällde uttrycket »fåhund» om arbetsköparen Versteegh, utan att det kom till synes någon särskild indignation. Kanske icke sådana ord anses såsom starka ord annat än när vi kommunister uttala dem, men när vi använda starka ord är det därför, att vi känna det så, som vi säga det.

Mina herrar, ni som i dag söka uppträda med skolmästarfasoner, dragen eder till minnes, vad som har passerat här under årens lopp. Gån in i edra kamrar och ransaka hjärtan och njurar och edra minnen och ni skola finna, hur ni här många gånger med användandet av språkets allra sämsta ord, med lögnar och grundlösa beskyllningar sökt att argumentera och polemisera mot oss kommunister, när vi ha talat sakligt i frågorna. När ni använda dylika metoder i polemik mot oss, då ha icke edra kamrater tagit på sig någon indignerad min och talat om undantagslagar, då tycks allt ha varit i sin ordning.

Riksdagens protokoll giva mig härutinnan de bevis, som jag skulle kunna anföra och för detta kunna ta hela den vecka i anspråk, som debatten, enligt vad herr Månsson i sitt anförande sade, skulle kunna räcka — mordet i Ådalen berättiga för övrigt till en debatt under så lång tid. Men, mina herrar, när ni gå tillväga på det sättet och det mördas fem arbetare av storfinansens drängar i Ådalen, då skrikes det på lagar, men icke mot dem, som ha mördat dessa personer, utan mot oss kommunister som påtalat dessa händelser i riksdagen och nämnt dem vid deras riktiga namn; det är icke fråga om lagar mot de personer, som skulle drabbas av det ansvar, som ovillkorligen måste falla på de personer, som begått de mord, som där ha begåtts. Det är icke lagar mot dem utan mot kommunisterna, som man vill ha för att hindra oss från att i framtiden, då sådana blodsdramor utspelas, taga till orda i riksdagen. Man vill, att det med bibehållandet av »riksdagens värdighet», alltså utan det ned sättande av riksdagens anseende, som man här har talat om, skall kunna begås dylika handlingar.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Jag skall icke beträffande orsakerna till detta blodsdåd upprepa, vad jag i går anförde. Jag vill bara ännu en gång erinra om, hurusom herr Per Albin Hansson i går, innan jag hade haft ordet och herrarna blivit så indignerade av mitt anförande, yttrade, att det var kommunisterna i Ådalen, som uppagitrat massorna och därför tillsammans med strejkbrytarna bära en stor del av ansvaret. Här begå borgarna ett skändligt mord i Ådalen på svältande arbetare, som svälta så att t. o. m. de borgerliga tidningarna skildra hur deras lidanden ha varit, här mördar man, såsom en socialdemokrat här har yttrat, även socialdemokrater, därför att dessa gå i en demonstration, mördar kvinnor, som endast stå och se på demonstrationståget, och så kommer Per Albin Hansson och säger, att det där bära kommunisterna ansvaret för. När en sergeant kommenderar halt åt ett demonstrationståg och skjuter två arbetare, därför att hans häst skyggar och då en bakomliggande ditkommenderad soldatavdelning öppnar eld på de demonstrerande arbetarmassorna, då kommer socialdemokraternas ordförande i den här kammaren och säger: se, det är kommunisterna, som uppagitrat arbetarna till en sådan stämning. Skall man icke bli indignerad över sådant. Ehuru jag mycket väl vet att upptaga och bedöma dylika uttalanden efter deras värde — man har ju blivit van vid sådant under de gångna åren — protesterar jag mot dessa vettlösa uttalanden från herr Hanssons sida. Herr Höglund säger, att det var sansade socialdemokrater, som demonstrerade och som icke hade en tanke på våld. Jag kan icke finna annat, än att det finnes en motsättning mellan herr Hanssons och herr Höglunds uttalanden. Det torde icke vara så alldeles ärliga motiv, som ligga till grund för herrarnas uttalanden.

Nej, mina herrar! Det som utgör orsaken till allt detta är varken de demonstrerande ärliga socialdemokraterna där uppe eller den agitation, som har bedrivits. Här stå två samhällsåskådningar, två samhällssystem, det ena som kommer och det andra som går, i strid mot varandra. Här representeras i denna kammare den ena åskådningen av det borgerliga samhället, alltså det samhälle som har varit, det som är förfallets period, det som åstadkommer motsättningar och strider både av social och ekonomisk art, som herrarna egentligen icke kunna lösa, eller i varje fall icke se någon lösning på. I stället för att giva dessa svältande arbetarmassor mat skickar man stålmantrade kulor i magen på dem. Den gamla åskådningen försvaras av de borgerliga. Den nya åskådningen är den socialistiska samhällsåskådningen, den som representeras av den kommunistiska gruppen. Socialdemokraterna ha här kommit i en mellanställning med gärning och åskådning hos det gamla borgerliga klass-samhället, där de även träda fram såsom denna samhällsordnings väktare. Herr socialministern har ju nyss förklarat att herr Vennerström givit sin

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

anslutning till de förberedande åtgärder, som vidtagits från regeringens sida i fråga om Ådalen. Det är den socialdemokratiska taktiken. Orden kunna ju ibland flöda så, som de nyligen gjorde från herr Höglunds läppar. Men, mina herrar, en sådan ordning, där man är beväpnad och skickar ut soldater och poliser med skarpladdade gevär och revolverar mot arbetarna, den ordningen tager sig ibland ovillkorligen sådana uttryck, som vid blodbadet uppe i Ådalen. Det är ju icke första gången, som militär har använts mot arbetare. Jag erinrade om den saken i förbigående i går och sade, att om man på detta sätt leker med eld i en kruthög, kan det icke undvikas att kruthögen förr eller senare exploderar. Det är sålunda ingenting annat som inträffat än vad man kan räkna med, när man vidtager dylika åtgärder. Då jag lagt ansvaret för dessa händelser på regeringen, må jag gärna medgiva, att regeringen stödjer sig på författningen, vilken författning t. o. m. socialdemokraterna i denna kammare ha givit sitt bifall till. Men regeringen, såsom den sittande högsta myndigheten här i landet, kan icke komma undan det ansvar, som drabbar den. Jag vet mycket väl, att varken herr Ekman eller herr Larsson voro där uppe och kommenderade vederbörande att giva eld och skjuta ned dessa människor utan att det skedde på annat sätt. Men blodsutgjutelserna där uppe drabba i alla fall regeringen på grund av de åtgärder, som ha vidtagits. Då regeringen sände upp dessa militärer och poliser, hade den att räkna med att det med skarpladdade vapen skulle sluta med blodbad, något som ju många gånger från kommunistiskt håll har framhållits från vår sida skulle komma att ske. Men då ha herrarna helst visat sitt intresse i demonstrationer, som ibland tagit sig sådana uttryck som att ni massutvandrat ur kammaren, ibland stått på lur bakom förhängena och lyssnat, ibland slagit i bänkklocken och pratat och försökt överrösta oss. Vi ha i varje fall påtalat, vad som kan komma att inträffa, när lagen tillstöder dylika åtgärder. I dag ges svaret i anklagelsen av fem mördade arbetare.

Herr talman, mina herrar! Jag skall med detta såsom bakgrund visa på en rad av andra tillfällen då militären har skickats ut under detta århundrade. Jag minner om hyrkuskstrejken i Stockholm 1900, om konflikten i Arlöf 1901, om träarbetarestrejken i Boden 1906, om kommunalarbetarestrejken i Malmö 1908, om polis- och militäröverfallet vid rösträttsdemonstrationerna, om hamnarbetarekonflikten i Gävle 1903, om renhållningskonflikten i Stockholm 1905, om våldsdåden i Mackmyra 1906, om stuveriarbetarekonflikten i Norrland 1908, om stenhuggarekonflikten i Bohuslän 1908, om storstrejken år 1909 icke minst, då regeringen utfärdade den bekanta telegramorden, att man skulle hålla allt i beredskap men visa så litet som möjligt. Jag minner om järnbrukskonflikten i Horndal 1909, om fredsdemonstrationerna 1914 och om hungerdemonstrationerna 1917. Jag minner om Mannerheims besök i Stockholm efter hans uppträdande i Finland. Det var ju en verklig utmaning och provokation mot Sveriges arbetare att taga hit denne herre. Jag minner till sist om en mängd maj-demonstrationer o. s. v. Allt detta visar, att man har begagnat sig av dylika åtgärder, som tagit sig sådana uttryck, som vid detta tillfälle uppe i Ådalen.

Här har det talats om det sätt varpå ordningen skall upprätthållas. Herr Hansson har sagt, att han för sin del skulle ha sänt dit beväpnade poliser. Herr Wennerström har givit sin anslutning till de åtgärder, som socialministern har vidtagit. Den ene socialdemokraten vill bara ha polis och den andre vill ha både polis och militär. Jag vill säga herrarna, att ni måtte vara i fullständig okunnighet om hur arbetarna tänka och känna, när ni resonera så. Vare sig ni sända beväpnade strejkbrytarepoliser eller ni sända militär till en plats, där en konflikt pågår för att skydda strejkbrytare eller för att ingripa i konflikten på sätt som skett, så se arbetarna på en sådan plats precis med samma ögon på

dessas människor. Om herr Hansson skickar dit sina poliser och herr Wennerström sin militär för att upprätthålla den ordning, som genom strejkbryteri och militär skapats däruppe, spelar de ingen roll i utvecklingen av vad som sedan kommer att ske vare sig det var militär eller polis. Det ena är lika fördömligt som det andra. Skall man undvika dylikt, ja då får man i sanning vidtaga andra åtgärder än att skicka strejkbrytare, militär och poliser.

Jag skall nu taga upp något av vad jag var inne på i går, nämligen frågan om rätt till skydd för strejkbrytare. Jag skall taga upp den frågan ur både arbetarnas och de borgerligas synpunkt. Här stå två olika uppfattningar emot varandra. Vi kommunister känna och tänka såsom arbetarna på arbetsplatserna, när de äro i strid, känna och tänka, det säger sig självt. Arbetarna, som gå i konflikt, anse, att en strejkbrytare icke har något existensberättigande. Han ser på honom, som jag uttryckte det i går. Herrarna kunna ju önska att arbetarna kunde se på strejkbrytaren på annat sätt, men arbetarna se på honom såsom på ett skabbdjur, en reptil eller skabbig hund. De anse, att han icke har något existensberättigande såsom strejkbrytare. Strejkbrytaren Andersson får, om jag så får säga, gärna leva som personen Andersson, men han får icke leva såsom strejkbrytaren Andersson. Alltså denne kriminella förbrytare, som släppes ut ifrån Långholmen och för en tid betraktas såsom en av de främsta samhällsbevararna och skickas upp till konflikten vid Ådalen, betraktas där med andra ögon än han betraktades innan han blev strejkbrytare. Då han inträder i strejkbrytarvärvet spelar han en annan roll. Då står han till arbetsköparnas förfogande mot arbetarna på ett sätt, som skapar en stämning emot honom från arbetarsidan, så att man måste betrakta honom, som jag sade, som ett skabbigt djur utan existensberättigande. Den borgerliga synpunkten är naturligtvis tvärtom. Strejkbrytaren spelar för dem en annan roll. Han utgör ett instrument i klasskampen mot arbetarna vid konflikterna. Han är en värdefull tillgång i detta ögonblick för arbetsköparen, och det är tydligt att svensk lag sådan denna tager sig uttryck, då den lagen ju är en produkt av de kapitalistiska förhållandena, måste i honom se en lika värdefull tillgång som alla andra, han må nu vara hur stor kriminell förbrytare som helst.

Från arbetsköparnas synpunkt skall han sålunda skyddas, men ifrån arbetarnas synpunkt måste han bekämpas, bekämpas med varje medel. Strejkbryteriet framkallar alltså två helt olika omdömen, som inte kunna förenas. Den, som står som arbetsköpare och som sådan använder strejkbrytare, kommer att betrakta strejkbrytaren från en helt annan synpunkt än den, som står som arbetare; de hava helt olika och vitt skilda intressen. Ur arbetarklassens synpunkt måste strejkbrytaren alltså bekämpas, han har icke rätt att leva såsom strejkbrytare.

Här avbröts talaren av herr *talmannen* med orden: Jag ber den ärade talaren att icke yttra sig på ett sådant sätt.

Herr *Spångberg* fortsatte: Jag måste säga, att det är mycket svårt att yttra sig på annat sätt.

Herr *talmannen* avbröt talaren ånyo och yttrade: Jag måste ännu en gång säga, att ett sådant yttrande icke under några omständigheter är riksdagen värdigt, det är att prisa brottslig gärning.

Herr *Spångberg* yttrade vidare: Ja, mina herrar, ni få själva döma, hurvida min uppläggning av de synpunkter, som finnas på arbetare- respektive arbetsköparhåll beträffande strejkbrytaren är riktig eller icke. Jag har emellertid sagt min mening och behöver icke längre upphålla mig vid detta problem.

Jag måste emellertid säga, att mellan dessa olika meningsgrupper måste det alltid stå strid, och den striden kommer alltid att utvecklas, där strejkbrytare

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

finnas. Så fort en konflikt utbryter och man tager strejkbrytare till platsen, så måste man räkna med strid, ty arbetaren anser sig ha rätt, även han, till en del av samhället, och arbetarköparen utgör dock bara en liten del av detta samhälle. Men i sin egenskap av ägare till det produktionsföretag, där konflikten i fråga råder, intar han en maktställning, som han kan utnyttja ända därhän att han kan fördärva hela socknar, ja stora delar av landet, och kan göra detta med statens hjälp. Så länge det kapitalistiska samhället överhuvud består, komma dylika konflikter att utvecklas. De äro oundvikligt förknippade med och en naturlig produkt av de kapitalistiska samhällsförhållandena och utgöra vid en viss tidpunkt ett skärpt uttryck för klassmotsatserna.

Här har också talats om att arbetare använda våldsmetoder. Jag säger ännu en gång, att då herr Per Albin Hansson i går gjorde detta till en stridsfråga mellan kommunister och socialdemokrater i denna debatt, så kan det icke ha varit ärliga avsikter, som bestämde hans ståndpunktstagande. Jag beklagade också redan i början av mitt anförande i går, att herr Per Albin Hansson på detta sätt gav debatten en dylik inriktning.

När herrarna emellertid tala om våld, som måste mötas med våld, så vad är det annat än våld, som ni själva begagna? Vad var det annat än våld, som mötte denna fredliga demonstration? Och om ni verkligen mena, mina herrar och damer, att våld skall mötas med våld, är det då icke riktigt att även arbetarna svara med våld? Om ni ser på detta ur rent filosofisk synpunkt och gör en princip av satsen att våld skall mötas med våld, är det då icke nödvändigt, att arbetarna beväpna sig och skjuta ned strejkbrytarna, om dessa tänka skjuta arbetarna? Jag måste säga, att även om man ser saken ur den filosofiska synpunkt, att våld föder våld, så måste detta leda till, att det är riktigt, att arbetarna beväpna sig och skjuta strejkbrytarna.

Jag skulle tro, att kulorna däruppe i Ådalen, som togo fem människoliv, icke ha susat alldeles förgäves, men jag tror också, att de komma att verka i en annan riktning än herrarna beräknade. Ty ännu aldrig höll man en rörelse tillbaka med våld, en rörelse, som växte fram ur förhållanden, vilka inte längre voro livskraftiga och hållbara. En sådan rörelse möter man icke genom att släcka människoliv. Tsargeneralernas kulor i Ryssland krävde många offer, men dessa kulor väckte dock den ryska arbetarklassen. De första kulorna, som susade i Tsarryssland, och de första mördade människorna där, de blevo en signal till samling, en väckelse till kamp för de ryska arbetarna på klasskampens grund, en samling, som visade sin kraft i revolutionens seger. Det ligger någonting av lärdom i detta även när det gäller svenska förhållanden, och sett på detta sätt kan det också ligga någonting av lärdom i kulorna, som togo de fem människoliven i Ådalen.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Om man sakligt vill bedöma den debatt, som pågått här ett par dagar, torde man näppeligen kunna lägga ansvaret för det skedda på regeringen. Statsministern har ju också utlovat en förutsättningslös prövning av ärendet, och det torde då vara lämpligt att vi lugna oss, åtminstone tills vi få den utredningen framlagd inför kammaren. Då först kan det kanske vara lämpligt att taga upp en sådan här debatt.

Det är ju helt naturligt, att ett sådant händelseförlopp som detta vill röra upp sinnen. Det kan man förstå, och vi beklaga ju alla livligt vad som inträffat. För min del tror jag, att det var besinningslöshet, som åstadkom den stora olyckan däruppe. Men jag tycker, att åtminstone vi här i kammaren borde bibehålla besinningen och lugna oss, tills vi få reda på hur saken ligger till. Den som då befinnes bära ansvaret, den bör man vända sig emot.

Jag anser, att den sittande regeringen icke gjort annat än vad många före den ha gjort utan att det då avlupit illa. Nu ville emellertid en omständighet,

att det blev en olycka. Men vi få icke för den skull förlora besinningen, utan vi skola taga detta som sansat folk bör taga dylika saker, och då utredningen kommer fram, tror jag, att vi kunna se var orsakerna äro att finna.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr Flyg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att till kammarens protokoll avlämna en deklaration med anledning av de protester, som ha uttalats, och även med anledning av de tankar, som här ha framförts om inskränkning av yttrandefriheten.

Innan jag föredrar denna deklaration, skall jag be att få säga ett par ord, som jag tror äro nödvändiga, till herr statsministern.

I sitt anförande på förmiddagen erinrade herr statsministern om, att jag hade under dagarna omkring den 1 maj besökt Ådalen, och han sade, att det var väl ganska troligt, att jag då där uppe, på det problem vi här diskutera, hade utvecklat liknande synpunkter som jag framfört här i kammaren. Jag anser det vara av intresse för mig att i anledning av vad sålunda yttrats få klart säga ifrån, att jag på de fem eller sex platser däruppe, som jag besökte och där jag höll föredrag, givetvis berörde händelserna i Halmstad och kravalerna därnere och i samband därmed tog upp kampen mot strejkbrytarna. Jag framhöll också utan tvekan, att jag ansåg, att toleransen mot strejkbrytarna nu pågått länge nog, och vidare sade jag, att det måste bli en arbetarmassornas egen sak att snarast möjligt genom ett bestämt och målmedvetet och hänsynslöst uppträdande göra slut på möjligheten att sända ut strejkbrytare i landet. I den mån dessa mina ord kunnat inverka på vad som sedan inträffat där uppe, är jag fullt beredd att utan tvekan taga ansvaret.

Jag ber nu att få föredraga följande deklaration:

»Kommunistiska riksdagsgruppen uttalar härmed till kammarens protokoll, att den anser de protester, som från socialdemokratiskt och borgerligt håll rikts mot gruppmedlemmarnas anföranden, samt de uttalanden om begränsning av yttrandefriheten i riksdagen, vilka ävenså framkommit, såsom bevis på att gruppen förmått fylla sin plikt såsom talesman för landets klassmedvetna och kämpande arbetare. Gruppen uttalar vidare, att dess medlemmar i fortsättningen som hittills ämna låta sitt uppträdande och talande bestämmas, icke av borgerligt parlamentariska umgängesformer utan av arbetarnas intressen i den fråga som föreligger. Då fredligt demonstrerande arbetare mördas av till strejkbrytares skydd utkommenderad militär, kunna icke nog starka ord användas i protest mot de för morden ansvariga.

Ned med den 'ordning', som legaliserar sådana händelser, som de vilka inträffat i Ådalen! Leve arbetarklassens enhetliga kamp mot strejkbrytare och militärvälde!

I den kampen vill den kommunistiska riksdagsgruppen, såväl i riksdagen som utanför densamma, såsom en del av Sveriges Kommunistiska parti göra sin plikt, oavsett vilka åtgärder den borgerliga makten än må vidtaga.»

Herr Engberg: Herr talman! Endast en kort replik till herr statsministern och herr socialministern.

Herr statsrådet påstod, att herr Vennerström icke gjort någon framställning till honom, om att han borde söka få strejkbrytarna bortskickade. Jag beklagar, att herr Vennerström icke tillhör denna kammare och omedelbart kan dementera herr statsrådets uppgift. Faktum är, att omedelbart efter samtalet med herr statsrådet kom herr Vennerström till mig, och flera med mig, och upplyste, att han energiskt bett statsrådet, att strejkbrytarna omedelbart skulle tillbakadragas. Där står sålunda uppgift mot uppgift, och herr Vennerström torde senare komma att offentligen klargöra den saken.

*Fortsatt debatt
i anledning
av svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr statsministern säger, att jag icke bort skriva i rubriken i Social-Demokraten, att man besköt ett fredligt demonstrationståg, förrän jag hade verkställt en ordentlig undersökning. Men herr statsministern borde för det första icke ha utfärdat en officiell kommuniké, där det står, att demonstranterna började skottlossning, förrän han verkställt en ordentlig undersökning. I dag meddelar herr statsministern, att den saken skall nu undersökas. Tills vidare var det bara stenkastning, men det var den omständigheten, menade han, som gjorde, att tåget icke var fredligt. Han talade icke om för kammaren, hur stenkastningen tydligen uppkom, nämligen därigenom, att den patrull, som på 200 meters avstånd från förläggningen mötte demonstranterna och hejdade tåget, åstadkom den panik, av vilken stenkastningen blev resultatet. Att så förhöll sig är alldeles uppenbart efter den undersökning, som verkställts både av Sundsvallstidningen och av andra.

Till sist vill jag säga herr statsministern att han hjälpt till att förvanska bilden av det som skett genom sin bevisligen falska kommuniké, utfärdad innan någon som helst undersökning på platsen hade verkställts. Kravet att en regeringskommuniké skall baseras på en verkställd undersökning är verkligen vida mera befogat än kravet på att en arbetande journalist skall ha hunnit verkställa en utredning av det slaget, innan han formulerar en rubrik. Allt som hittills framkommit tyder på, att den framställning, som givits av Social-Demokraten, är fullständigt riktig.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag vill endast påpeka, att i kommunikén framhölls, att det var den för ordningens upprätthållande ansvariga, lokala myndighetens redogörelse, som lämnades.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson**: Jag begärde ordet med anledning av ett uttalande, som gjordes av herr Engberg i hans näst föregående anförande, där han med särskild styrka strök under, att om det förhöll sig så, att demonstrationståget på torsdag skulle bestått av personer, som man kunde befara komme att störa ordningen, så hade det varit landshövdingens skyldighet att vägra dessa personer tillstånd att demonstrera. Han sade vidare, att landshövdingen genom att lämna detta tillstånd hade motsagt sig själv och i varje fall handlat i strid mot den uppfattning, som regeringen hade i detta avseende.

Med anledning av denna uppgift vill jag meddela, att efter vad jag nu har inhämtat, något tillstånd till demonstrationen på torsdagen varken söks eller givits.

§ 5.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 136—143, första lagutskottets utlåtanden nr 22, 31 och 32, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 36—40 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

§ 6.

Ordet lämnades nu till

Herr **Björkman**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för nästa plenum första lagutskottets utlåtande nr 22 måtte uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 137.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.7 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Martin Skoglund är på grund av inflammation i gombkörtlar och näsgångarna jämte funktionell neuros oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under tiden 16 t. o. m. 22 maj 1931 intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm d. 16 maj 1931.

W. Stridsberg,
med. dr., leg. läkare.

§ 2.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet jämte fem i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 133, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels förklara sig icke hava något att erinra mot de i nämnda statsrådsprotokoll angivna huvudgrunderna för en successiv omorganisation från och med ingången av budgetåret 1932/1933 av gymnastiska centralinstitutet,

dels i riksstaten för budgetåret 1931/1932 med oförändrade belopp uppföra ej mindre det ordinarie förslagsanslaget till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet å 106,000 kronor,

än även det ordinarie reservationsanslaget till materiel m. m. vid gymnastiska centralinstitutet å 13,000 kronor,

dels till extra personal vid gymnastiska centralinstitutet m. m. för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra anslag å 7,410 kronor att utgå med den fördelning, som av Kungl. Maj:t bestämdes,

dels ock till ökat arvode åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet under budgetåret 1931/1932 för samma budgetår anvisa ett extra anslag av 2,800 kronor.

*Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.*

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

motionen nr 229 inom första kammaren av herrar *Petrén* och *Pauli*, vari hemställdts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i första punkten av förevarande proposition gjorda framställning, samt att riksdagen måtte begära, att proposition till nästa års riksdag måtte framläggas rörande sjukgymnastutbildningens skiljande från gymnastiska centralinstitutet och anordnande i princip i enlighet med 1929 år sjukgymnastiksakkunnigas förslag;

motionen nr 378 inom andra kammaren av herr *Lindskog*, vari hemställdts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville i så måtto omarbета förslaget, att tiden för sjukgymnastutbildningen fixerades till 2 år, men att av sjukgymnastutbildningen endast de delar av denna utbildning, som omfattade även för en sjukgymnast önskvärda insikter i friskgymnastikens teori och praktik, förlades till G. C. I. men att all övrig för den statligt utexaminerade sjukgymnasten erforderlig utbildning, såväl teoretisk som praktisk, förlades, den teoretiska till Karolinska institutet, den praktiska till med Karolinska institutet samordnad sjukvårdsanstalt;

de lika lydande motionerna nr 228 inom första kammaren av herr *Akerberg m. fl.* och nr 384 inom andra kammaren av herr *Holmström m. fl.*, i vilka motioner hemställdts, att riksdagen måtte — med ändring av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, kap. V A. beträffande utbildningstidens längd — besluta, att som villkor för behörighet att söka gymnastiklärarebefattning vid samtliga läroanstalter i riket måtte fastställas 3-årig utbildning; samt

motionen nr 225 inom första kammaren av herr *K. A. Wilhelm Björck*, vari föreslagits, att riksdagen ville besluta sådan ändring i de föreslagna inträdesvillkoren till gymnastiska centralinstitutet, att enahanda fordringar uppställdes för manlig och för kvinnlig elev.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 378 samt med avslag å motionerna I: 225, I: 229, I: 228 och II: 384 förklara sig icke hava något att erinra mot de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 20 februari 1931 angivna, av vederbörande departementschef förordade huvudgrunderna för en successiv omorganisation från och med ingången av budgetåret 1932/1933 av gymnastiska centralinstitutet, dock med iakttagande av de ändringar, för vilka utskottet uttalat sig,

b) i riksstaten för budgetåret 1931/1932 med oförändrade belopp uppföra ej mindre det ordinarie förslagsanslaget till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet å 106,000 kronor,

än även det ordinarie reservationsanslaget till materiel m. m. vid gymnastiska centralinstitutet å 13,000 kronor,

c) till extra personal vid gymnastiska centralinstitutet m. m. för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra anslag å 7,410 kronor, att utgå med den fördelning, som av Kungl. Maj:t bestämdes, och

d) till ökat arvode åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet under budgetåret 1931/1932 för samma budgetår anvisa ett extra anslag av 2,800 kronor.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

1) av herrar *Lindblad*, förste vice talmannen *Olof Olsson*, *Johan Nilsson* i Malmö, *Pauli*, *K. A. Wilhelm Björck*, *Törnkvist* i Karlskrona, *Wigforss*, *Nilsson* i Örebro, *Jonsson* i Eskilstuna och *Norsell*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Majts förslag och motionerna I: 225, I: 229 och II: 378, men med avslag å motionerna I: 228 och II: 384, förklara, att riksdagen funne en successiv omorganisation av gymnastiska centralinstitutet böra ske från och med ingången av budgetåret 1932/1933 i enlighet med de av reservanterna förordade huvudgrunderna,

b) i riksstaten — — — — — 13,000 kronor,

c) till extra — — — — — Kungl. Maj:t bestämdes,

d) till ökat — — — — — 2,800 kronor,

2) av herrar *Rosén* och *Törnkvist* i Karlskrona, som ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition;

3) av herrar *C. G. V. Hammarskjöld* och *Holmgren*, vilka beträffande frågan om inträdesfordringarna till gymnastiska centralinstitutet instämt med de under 1) antecknade reservanterna; samt

4) av herrar *Strindlund* och *Wigforss*, vilka ansett, att utskottet i frågan om inträdesfordringar till gymnastiska centralinstitutet bort tillstyrka bifall till det i motion I: 225 gjorda yrkandet, att enahanda fordringar uppställdes för manlig och för kvinnlig elev.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Wigforss: Herr talman! Jag förmodar, att kammarens ledamöter äro tacksamma, om ärendena i kväll komma att behandlas ovanligt skyndsamt. Och jag skall med detsamma i fråga om detta ärende meddela, att jag för min del åtminstone inte kommer att taga upp någon debatt om den stora reservation, som är fogad till utskottets betänkande. Första kammaren har redan tagit utskottets förslag, och det torde inte förefinnas stora möjligheter att därefter i denna kammare få igenom reservationen.

Emellertid är det en punkt i fråga om detta utskottsutlåtande, där jag skall be att få göra ett förslag till ändring, och det är det stycke i motiveringen, som rör inträdesfordringarna vid gymnastiska centralinstitutet. Det står på sidan 44 i utskottsbetänkandet. Där föreslår utskottet, att man skall behålla den nuvarande olikheten beträffande manliga och kvinnliga inträdes-sökande, i det att man för manliga bibehåller studentexamen men däremot för de kvinnliga nöjer sig med normalskolekompetens jämte vissa kompletteringar. På den punkten föreligger en reservation av herr Strindlund och mig. Vi ha nämligen ansett, att det inte längre finns någon anledning till att upprätthålla denna skillnad i inträdesfordringarna, och vi ha inte kunnat inse, varför man skall behöva kräva studentexamen såsom inträdesvillkor för de manliga, när man inte gör det för de kvinnliga. I stället för det stycke på sidan 44, som börjar med orden: »Utskottet vill icke förneka», skulle i stället insättas följande:

»Utskottet anser, att inga bärande skäl blivit anförda för att bibehålla den nuvarande ordningen med olika inträdesvillkor för män och kvinnor. Den hitillsvarande olikheten har möjligen tidigare kunnat försvaras, innan tillträdet till statsläroverken för kvinnor underlättats, på sätt som skett genom 1927 års skolreform. Utskottet finner alltså att ur rättvisans synpunkt och med hänsyn till den utbildningsuppgift, som efter omorganisationen skulle tillkomma institutet, inträdesfordringarna böra göras lika för manliga och kvinnliga elever.

Vid övervägandet av frågan om omfattningen av dessa fordringar har utskottet ansett, att de skäl, som föranlett departementschefen att för de kvinnliga eleverna uppställa krav på s. k. normalskolekompetens med viss komplettering, tala för att tillräcklig anledning icke föreligger att upprätthålla ford-
ran på studentexamen, så mycket mindre som ett dylikt krav icke uppställts

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

för befordran till gymnastikläartjänst vid allmänt läroverk. På sätt motionären alternativt påyrkat, synes det alltså vara tillfyllest att såsom inträdesvillkor uppställa realexamen med enahanda komplettering, som av departementschefen förutsatts för kvinnliga aspiranter med normalskolekompetens. Genom en dylik avvägning av inträdesfordringarna bibehållas jämväl dessa senare vid sin nuvarande rätt att vinna inträde vid institutet.»

Jag skall bara tillägga, att det vid en tidpunkt, då man på olika områden söker jämka på det gamla bestående kravet på studentexamen för inträde vid alla möjliga anstalter och ger duktigt folk tillfälle att visa sin reella kompetens i vissa ämnen och på det viset möjlighet att fortsätta sin utbildning, är ganska egendomligt, att man här skall, såsom i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen, kräva en ökning av den formella kompetensen genom att även för kvinnor fordra studentexamen eller, såsom utskottet, bibehålla kravet på studentexamen för män. Det förefaller inte, som om detta skulle vara rimligt utan som om det här verkligen skulle vara ett tillfälle att lite grand minska på dessa formella fordringar, som tidigare uppställts. Jag ber att få understryka, att vad som sålunda begäres för de manliga inträdessökandena är precis detsamma, som departementschefen begär för de kvinnliga. Det heter där normalskolekompetens plus viss komplettering. I detta yttrande heter det realexamen plus viss komplettering. Det är sålunda samma villkor för män som för kvinnor.

Jag ber att få hemställa, att denna ändring i motiveringen till utskottets förslag blir av kammaren beslutad.

Herr Danielsson: Herr talman! Jag skall i likhet med den förste ärade talaren säga, att jag inte heller skall söka draga upp någon debatt här. Denna fråga debatterades flera timmar i första kammaren med resultat, att utskottets förslag togs med ganska stor majoritet. På grund av kända förhållanden är det ju bra, tror jag, att kammarens ledamöter äro överens om, att debatten blir mycket kort.

Nu har den föregående talaren inte gjort något annat yrkande än om en ändring i motiveringen till utskottets förslag, och han talade icke alls för den stora reservationen. Jag får då säga, att jag för min del måste yrka bifall till utskottets förslag oförändrat. Här har ju stått mycken strid om dessa inträdesfordringar. Och det är ju en stark riktning, företrädd även inom utskottet och genom motioner, som vill gå åt motsatt håll mot vad den föregående ärade talaren gjorde, i det att man uppställer kravet på studentexamen även för kvinnor. Vi tycka, att detta inte skulle vara så särskilt behövt, då de flesta av dem ju gå sjukgymnastvägen. Och jag tror, att denna fråga, som blivit så ingående debatterad både i pressen och i utskottet, bör kunna lösas i enlighet med utskottets förslag, då beslutet också blir detsamma som första kammarens.

Det är också en annan sak, som gör, att man inte gärna går med på det nu framkomna förslaget, och det är att, såsom vi känna till, det också framförts en stark fordran på att denna kurs skall bli 3-årig i stället för 2-årig. Sänkas inträdesfordringarna, så är det fara värt, att denna riktning, som vill ha en utökning av kursen, vinner i styrka. Det är alltså också ett skäl, varför man vill bibehålla inträdesfordringarna, som ju äro ungefär oförändrade, i det att endast vissa kompletteringar ha föreslagits i utskottets förslag, vartill jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag vill säga, att jag delar den principiella uppfattning, åt vilken herr Wigforss nyss gav uttryck, nämligen att kompetensvillkoren för samtliga de sökande vid gymnastiska centralinstitutet böra

vara desamma. Här har nu utskottet kommit med icke mindre än tre olika kategorier av inträdessökande, i det att man uppställer ett kompetensvillkor för kvinnorna och två olika för männen. Man säger, att kvinnorna böra ha normalskolekompetens men att männen böra ha studentexamen eller också folkskollärarexamen. När en stor mängd elever skola inom samma institution undergå utbildning gemensamt, studera tillsammans, så är det uppenbart, att deras kunskapsnivå måste vara densamma, när de börja sina studier. I annat fall blir det inte lätt att ordna några kurser för dem. För mig är huvudsaken, att inträdessvillkoren bli desamma för alla olika kategorier. Men jag kan inte neka till, att jag också samtidigt anser, att man utan tvekan bör kunna gå in för studentexamen som kompetensvillkor. Numera gå ju flickorna i stor utsträckning fram till studentexamen. Vi veta, att det är en stark strävan bland kvinnorna att få likställighet med männen, och fordra vi samma kompetens för kvinnorna som för männen, så ha vi åtminstone i den punkten gått dem till mötes. Jag håller dessutom för min del före, att man av folkskollärarna väl kan kräva studentexamen för inträde vid gymnastiska centralinstitutet. Det är väl bekant, att numera i stor omfattning folkskollärarna ha studentexamen. Jag vågar tro, att elevantalet vid gymnastiska centralinstitutet är så pass begränsat, att det kommer att bli över nog med sökande dit. Under sådana förhållanden måste man ju vänta sig, att alla de som söka, för att kunna ha utsikt att komma in, måste visa högre kompetens än den, som satts såsom minimifordran. Jag tror, att man under sådana förhållanden kommer att få ett gott och bra urval, även om man fasthåller vid studentexamen, vilket jag ur många andra synpunkter anser vara synnerligen önskvärt. Ty det är en allvarlig och viktig sak att utbilda sig till handledare i gymnastik eller till sjukgymnast, en syssla, som nog kräver, att man står på en om möjligt hög bildningsnivå. Jag vill sålunda i fråga om inträdesfordringarna biträda det förslag, som därutinnan innefattas i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen, under det att jag i övrigt ansluter mig till utskottets hemställan.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan med den ändring, att som kompetensvillkor för inträde vid gymnastiska centralinstitutet skall fordras avlagd studentexamen.

Herr Sandwall: Herr talman! Denna fråga är ju en ganska stor och betydelsefull fråga, även om den i nuvarande situation efter den upprörda debatt, som förut ägt rum, kan te sig relativt liten och betydelselös. Gymnastiska centralinstitutet har ju spelat en stor roll för svensk gymnastik och därmed svensk hälsovård icke blott i vårt land utan även i utlandet. Frågan om omorganisation av dess verksamhet har varit under utredning i 20 års tid. Fem kommittéer ha arbetat på att lösa spörsmålet. Den sista kommitténs utlåtande var av det slag, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke ansett sig kunna lägga den utredningen till grund för en proposition utan fallit tillbaka på de s. k. 1927 års sakkunnigas utlåtande. Utskottsmajoritetens förslag är en ny och — jag hoppas, att herr statsrådet också anser det — förbättrad upplaga av Kungl. Maj:ts proposition. Men principen är densamma som i propositionen föreligger.

Här ha nu två reservanter, herr Wigforss och herr Holmgren, yttrat sig. Men de ha icke gått in på sakens kärna, utan deras inlägg ha rört sig om så att säga utanverken. De ha tagit sikte på endast en detalj, om också en betydelsefull sådan.

Herr Holmgren har ansett, att såsom villkor för inträde vid gymnastiska centralinstitutet bör fordras avlagd studentexamen för både män och kvinnor. Enligt de föreliggande handlingarna är det ju så, att man beräknar omfattningen

*Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)*

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

av institutets framtida verksamhet sålunda, att man ämnar intaga omkring 60 elever varje år, 30 manliga och 30 kvinnliga. Av föregående erfarenhet vet man — och det ligger i sakens natur — att de kvinnliga komma att i långt övervägande grad ägna sig åt sjukgymnastiken. Jag anser, liksom Kungl. Maj:t i propositionen, att för sjukgymnaster en fordran på studentexamen för inträde är opåkallad. Härvid har utskottsmajoriteten, såsom framgår av propositionen sid. 114 och följande, haft stöd av alla sakkunniga myndigheter. Medicinalstyrelsen har sålunda »starkt ifrågasatt lämpligheten av det av de sakkunniga framställda förslaget att fordringarna för inträde som elev vid gymnastiska centralinstitutet skulle även för de kvinnliga sökande höjas till avlagd studentexamen». Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har anfört, »att de sakkunnigas förslag att uppställa studentexamen som inträdesfordran vid gymnastiska centralinstitutet måhända kunde vara befogat i fråga om blivande gymnastiklärare, men att fakulteten ansåge, att detta krav ej rimligen borde göras gällande i fråga om blivande sjukgymnaster». De av medicinska fakulteten vid universitetet i Lund utsedda kommitterade hava anfört bland annat: »Sakkunnigförslaget medgäve utexaminering av sjukgymnaster utan kombination med gymnastiklärarexamen, och det syntes kommitterade hava legat nära, att sakkunniga genom att icke skärpa fordringarna för inträde till sjukgymnastkursen hade tillgodosett den stora allmänhetens intresse av tillgång till god sjukgymnastisk behandling för ej i onödan förhöjd kostnad framför ett omstritt undervisningsintresse. Kommitterade hävdade nämligen bestämt den uppfattningen, att det icke anförts något sakligt skäl för den föreslagna ändringen och att erfarenheten från Lund bestämt gäve vid handen, att lika goda sjukgymnaster kunde utbildas utan studentexamen som med sådan.» Jag anser sålunda, att de villkor för inträde, som hittills gällt och som Kungl. Maj:t alltså anser böra gälla, äro de lämpliga.

Herr Wigforss har gripit till herr Björcks sista alternativ, nämligen att villkoren för inträde skola vara desamma för manliga och kvinnliga elever men att icke studentexamen skulle fordras utan endast realexamen respektive normalskolekompetens. Jag ber att få påpeka, att motionären själv, herr Björck i första kammaren, under ärendets behandling i andra avdelningen och likaledes i utskottsplenium fränfallit denna åskådning, såsom framgår av sid. 49 i utskottets utlåtande, där det heter: »Att över lag sänka fordringarna, på sätt motionären alternativt ifrågasatt, kan utskottet icke tillråda, så mycket mindre som utskottet, enligt vad som av det ovan sagda framgår, ej är benäget att tillmötesgå yrkandet på en utökning av utbildningstiden för gymnastiklärare.» Enligt min mening är gymnastiklärarens syssla vid våra läroverk ur många synpunkter en mycket betungande och ansvarsfull syssla. Numera gäller det icke för gymnastikläraren att endast ge lärjungen undervisning i gymnastik och fäktning. Enligt de nya undervisningsplanerna åligger det också gymnastikläraren att meddela hållningsrättande gymnastik och efter anvisning av vederbörande skolläkare även åt svaga elever meddela sjukgymnastik. Jag ber också att få påpeka gymnastiklärarens ganska unika ställning vid våra läroverk därigenom att han arbetar med avdelningar på 80, 90 å 100 elever, vilket gör undervisningen i hög grad påfrestande. Men framför allt vill jag understryka den betydelse, som gymnastikläraren har för elevernas så att säga yttre disciplin, hållningen utåt. Det gör, att gymnastiklärarens syssla är en synnerligen påfrestande och ansvarsfull syssla. Och då nu utskottet, bl. a. av ekonomiska skäl, icke kunnat gå med på en utbildningstid av 3 år, har utskottsmajoriteten icke kunnat taga på sitt ansvar att därtill också sänka fordringarna för inträde vid gymnastiska centralinstitutet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr förste vice talmannen Nilsson.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Vid den förberedande behandlingen av detta ärende i statsutskottet biträdde jag den mening, som framförts i herr Björcks motion och som gick ut på att man inte skulle kräva högre kompetens för inträde vid centralinstitutet än realexamen, kompletterad med betyg i vissa ämnen. Det visade sig emellertid, att det inte var möjligt att vinna gehör för denna uppfattning. Man ansåg, att man inte under några omständigheter ville sänka inträdesfordringarna. Då gick såväl motionären som jag över på en annan linje, som också hade anvisats av motionären själv, nämligen att det under alla omständigheter borde vara samma inträdesvillkor för kvinnor som för män och sålunda i detta fall fordras studentexamen också för de kvinnliga eleverna vid centralinstitutet. Nu har här i debatten kommit fram ett förslag, som ansluter sig närmast till den mening, jag i första hand företrädde och som jag ansåg vara den riktigaste. Och då känner jag mig oförhindrad att gå över på den linjen och rösta för det yrkandet här i kammaren. Jag vill bara säga, att om det är så, att man anser, att normalskolekompetens räcker för inträde i gymnastiska centralinstitutet, när det gäller kvinnliga elever, så räcker också realexamen för inträde i samma institut, när det gäller manliga elever. Dessa båda examina äro praktiskt taget likvärdiga. Och när man fordrar, som herr Holmgren också mycket riktigt anmärkte, likställighet för kvinnorna med männen, så bör man göra det i ena fallet lika väl som i det andra. I logikens och konsekvensens namn skulle jag vilja vädja till kammaren att här gå med på det yrkande, som är framfört av herr Wigforss och som kräver lika inträdesfordringar för de sökande, vare sig de äro manliga eller kvinnliga. De skola i centralinstitutet genomgå samma kurs. De skola sedan ute i förvärvslivet utföra samma slags arbete under likartade betingelser eller åtminstone i det närmaste likartade betingelser. Det är då inte något skäl att göra inträdesfordringarna olika, att göra det svårare för männen än för kvinnorna att vinna inträde. Jag anser alltså, att logiken och konsekvensen kräva, att man går med på det yrkande, som fordrar lika inträdesvillkor. Och jag tycker, att kammaren verkligen kan kosta på sig att vara logisk och konsekvent.

Jag ber, herr talman, att i den speciella fråga, som vi nu debattera, få hemställa om bifall till det av herr Wigforss framställda yrkandet.

Herr Lindskog: Herr talman! Efter den långa debatt, som förts i första kammaren, och det beslut, som där fattats, tror jag verkligen, att man både kan och bör yttra sig med allra största korthet i denna fråga.

För min del vill jag först uttala min glädje och tillfredsställelse över det förslag, som utskottet kommit till. Jag tror, att det är ett mycket gott och acceptabelt medlingsförslag i själva huvudfrågan, nämligen rörande sjukgymnasternas ställning. Det är så, att sambandet fortfarande bibehålles men läkarvetenskapens önskemål och anspråk tillgodoses i så måtto, att utbildningen av sjukgymnaster i väsentlig mån vilar på läkarvetenskapen. Detta markeras särskilt därigenom, att polikliniken flyttas från gymnastiska centralinstitutet, som därigenom icke hela första året skulle användas gemensamt. Det är så mycket mer glädjande för mig, som jag vid Lunds sydsvenska gymnastiska institut har under åtskilliga år kunnat se, hur en dylik anordning, som går efter samma principiella linje, har väckt tillfredsställelse hos såväl läkare som sjukgymnaster. Jag tror, att denna kompromiss inte delar kompromissers vanliga öde, nämligen att verka otillfredsställande på bägge parterna. Jag tror, att den kommer att verka tillfredsställande på både den ena och den andra sidan av de förut så starkt motsatta parterna i denna fråga. Jag får således sluta angivandet av min principiella ställning med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Detta mitt yrkande gäller även den speciella fråga, som här varit föremål

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

för debatt, nämligen inträdesfordringarna. Det förefaller mig som om såväl departementschefen som också och särskilt herr Sandwall har framfört starka och bärande skäl för att man skulle kunna åtnöja sig med en något lägre kompetens för kvinnliga inträdessökande. Även i detta avseende tror jag, att jag vågar stödja mig på erfarenheten från Lunds sydsvenska gymnastiska institut.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Stadener**: Herr talman! Det gläder mig, att de talare, som hittills yttrat sig, varit ense att tillstyrka i stort sett vad utskottet föreslagit. På en och annan punkt synes det mig, att utskottet företagit sådana modifikationer av Kungl. Maj:ts förslag, att jag känner mig något tveksam, men i stort sett är det anledning för Kungl. Maj:t att vara nöjd med vad utskottet föreslagit.

Här har nu endast debatterats frågan om inträdesfordringarna. I riksdagen äro representerade två ytterligheter i denna sak. Den ena gruppen vill, att studentexamen skall göras till en för alla inträdessökande gemensam fordran. Man skall begära för kvinnor som för män studentexamen som villkor för inträde i gymnastiska centralinstitutet. Den andra ytterlighetsgruppen önskar, att samma likvärdiga fordran skall läggas på kvinnor som på män, men att denna fordran skall bli realexamen, dock med viss förstärkning i detta fall som i det föregående beträffande naturvetenskapliga ämnen.

Jag skall tillåta mig först att framställa en undran. Om jag fattade förslagsställaren, herr Wigforss, rätt, så menade han, att realexamen skulle meddela normalskolekompetens. Jag har kanske icke lyckats riktigt förstå honom, men hans uttalande syntes mig falla på detta sätt. Det råder kanske någon missuppfattning på min sida. Jag skulle knappast vilja säga, att realexamen meddelar normalskolekompetens. Normalskolekompetens vinnes, vad kvinnorna angår — det är ju deras öden vi närmast debattera — genom examen, avlagd vid högre lärarinneseminarium eller vid de förutvarande 8-klassiga högre flickskolorna och dessas arvtagare i skolvärlden samt vid de hädanefter uppstående kommunala flickskolorna.

Så övergår jag till frågan huruvida realexamen skulle kunna godtagas som tillfyllestgörande inträdessvillkor. Jag vill då påpeka, att för utbildning i det ämne, som vi nu behandla, nämligen frisk- och sjukgymnastiken, har man behov av vissa språkkunskaper. Man behöver, med den uppläggning, som ämnet redan har, och med den förändrade och förbättrade, vill jag hoppas, gestaltning som undervisningen vid centralinstitutet kommer att få, hos eleverna förutsätta, att de kunna läsa någorlunda obehindrat ett par av de levande språken. Denna färdighet torde man inte utan vidare kunna förvänta hos dem, som avlagt blott realexamen, utan resultatet skulle förmodligen bli, att man finge även i språken begära särskild komplettering ovanpå realexamen.

Det är också en annan omständighet, herr talman, som man härvid har att taga i betraktande. Ett flertal av de personer, som utbildas vid gymnastiska centralinstitutet, komma att få anställning som gymnastiklärare vid våra läroverk. Man har nog på sakkunnigt håll den bestämda känslan, att för att gymnastikläraren skall komma i nivå med övriga vid läroverket anställda lärarkrafter behövs det en viss teoretisk underbyggnad. Eljest riskerar man att gymnastikläraren betraktas som omaka i kollegiet. Han behöver åtnjuta inte endast den personliga aktning, som jag hoppas han städse kan förvärva genom trohet i kallelsen, utan också vederbörligt anseende på grund av kunskaper, teoretisk insikt och allmänbildning.

Man har också, när propositionen skrevs, tagit en annan synpunkt i över-

vägende. Det förhåller sig nämligen så, att man icke ännu har kunnat komma till en definitiv lösning av denna fråga. Den formulering, som behörighetslagen av år 1923 har, där närmare upplysning lämnas om kvinnornas anställning i statens tjänst är ganska egendomlig. Om jag kan läsa lagen rätt, har för närvarande en gymnastiklärarinna, även med den högsta tänkbara kompetens, icke möjlighet att bli anställd vid högre allmänt läroverk som gymnastiklärare, icke ens vid ett av de nu under inrättande varande statliga högre flickläroverken. Detta har inverkat. Så länge icke behörighetslagen blivit ändrad, synes det, som om man kunde vara befogad att vid uppställandet av inträdesfordringar för kvinnor vid gymnastiska centralinstitutet bruka en viss elasticitet i uttrycken.

En ytterligare synpunkt är, att riksdagen har vid åtskilliga tillfällen uttalat, isynnerhet vid behandlingen av de kommunala flickskolorna, att det ligger icke i samhällets intresse att driva kvinnorna i flock till avläggande av studentexamen; utan riksdagen har sagt att en undervisning, uppfostran och utbildning av kvinnan i överensstämmelse med hennes särskilda färdigheter och anlag synes samhället böra upprätthålla vid sidan av de samläroverk, som finnas i landet. Med hägkomst av riksdagens sålunda uttalade önskan har den kungl. propositionen icke vågat att för kvinnor föreskriva avlagd studentexamen som absolut villkor för inträde vid gymnastiska centralinstitutet.

Härtill har kommit, att en stark känsla funnits hos författarna av propositionen, att folkskollärarna böra tillerkännas på lämpliga villkor inträdesrätt vid gymnastiska centralinstitutet. Propositionen liksom också utskottet uttalar ju, att frågan om inträdesrätt för folkskollärare kräver ytterligare utredning innan den är mogen till lösning.

Jag har härmed, herr talman, tillåtit mig att anföra vissa omständigheter, som motivera varför inträdesvillkoren icke funnit sin definitiva formulering i propositionen, och utskottet har även funnit, att frågan kräver ytterligare övervägande. Framför allt betonar utskottet beträffande realexamen, att dess godtagande som inträdesvillkor utgör en lösning, som ännu är oprövad. Jag skulle vilja hemställa till kammaren att fatta samma beslut, som första kammaren har gjort, så att icke genom ett avvikande beslut detta ärende trasslas till. Den fasta punkten i saken är, att i vissa naturvetenskapliga ämnen behövas särskilda kvalifikationer, antingen man brukar studentexamen eller annan examen som den plattform, från vilken man söker inträde vid gymnastiska centralinstitutet.

Det skall ju åligga Kungl. Maj:t att, därest kammaren fattar beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, noga överväga skötseln, undervisningsplanen etc. vid gymnastiska centralinstitutet. Och jag vågar därför hemställa till kammaren att ha det förtroendet till Kungl. Maj:t, att vad här yttrats beträffande inträdesfordringarna skall tagas upp till grundligt beprövande. Jag uttalar förhoppningen, att kammaren skall finna det lämpligt att besluta i överensstämmelse med utskottets förslag.

Herr Strindlund: Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottets förslag i huvudsak men har jämte herr Wigforss antecknat avvikande mening på den punkt, som gäller inträdesfordringarna. Jag kan ej finna, att man kan åberopa några som helst sakskäl för att uppställa olika kompetensfordringar för manliga och kvinnliga inträdessökande till ifrågavarande utbildningsanstalt. Jag fäste mig också vid, att herr statsrådet och chefen för eklektikdepartementet inte här anförde, såvitt jag kunde finna, några egentliga, starka sakskäl, utan den motivering han här gav var bl. a., att kvinnorna skulle behandlas mildt. Det kan vara känslöskäl, men det är icke sakskäl. På de flesta områden har man gått in för, att likställighet skall råda mellan

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

kvinnor och män. Gäller det tillträde till befattningar jämsställas de, ävenså då det gäller avlöningar. Man bör ha rättighet att fordra, att kvinnan inte jämsställas bara i fråga om rättigheter utan även i fråga om skyldigheter. Det är den principiella inställning jag har i denna fråga, då jag förenar mig med herr Wigforss om kravet på samma inträdesfordringar. Nu kan man visserligen däremot invända, att det kan tänkas, att de manliga skulle komma att få andra befattningar än de kvinnliga, men den frågan ha vi inte nu att taga standpunkt till, utan här gäller det principen. Herr statsrådet sade, att han ville, att kammaren skulle fatta samma beslut som första kammaren gjort. Jag tror däremot, att en opinionsyttring ifrån andra kammaren här är befogad. Det är därför jag förenar mig med herr Wigforss i det av honom gjorda yrkandet.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Herr statsrådet tycktes vilja göra gällande, att realexamen vore av sämre slag än normalskoleexamen. Däremot vill jag erinra, att i det praktiska livet eller åtminstone när det gäller inträdesfordringarna till vissa av staten anordnade kurser, dessa båda examina äro jämsställda. Man kommer med realexamen in på samma kurser, som man kommer in på, när man har normalskolekompetens. Den enda skillnaden numera är gymnastiska centralinstitutet, där man alltså fordrar för kvinnliga elever normalskoleexamen som inträdesvillkor. Herr statsrådet anförde, tycker jag, ett mycket dåligt skäl, då han menade, att en gymnastiklärare bör bakom sig ha studentexamen för att han skall kunna hävda sig gentemot sina kolleger i läroverket, för att kunna med andra ord ha någon respekt med sig, för att han i deras ögon skall ha anseende. Denna aktning för studentexamen kan jag icke dela. Jag tycker, att den smakar litet av lärdomshögfärd, som vi böra söka komma ifrån. Om det emellertid är på det sättet, att en ämneslärare vid ett läroverk icke kan ha någon ordentlig respekt för en gymnastiklärare, därför att denne icke avlagt studentexamen, så undrar jag, hur en lektor, som är filosofie doktor, kan ha någon respekt för en adjunkt, som bara är filosofie magister. Det tycks vara nödvändigt med jämlikhet även i detta fall.

Herr Holmdahl: Herr talman! Här synes råda viss oklarhet om vad det förslag innebär, som framställts av herr Wigforss och biträts av herr Jonsson i Eskilstuna och herr Strindlund. Jag tror det är ganska viktigt för kammaren, att denna oklarhet om förslagets innebörd skingras.

Herr Jonsson i Eskilstuna sade, att man både i logikens och konsekvensens namn borde gå in för herr Wigforss' förslag.

I detta herr Wigforss' förslag göres gällande, att man bör sätta inträdesfordringarna lika för manliga och kvinnliga elever. Herr Strindlund framhöll, att tack vare det, att han anslöt sig till denna princip, ville han rösta för herr Wigforss' förslag. Men, mina herrar, här synes föreligga en missuppfattning. Det förslag, som är framställt av herr Wigforss, innebär, att studentexamen som inträdesfordran skulle ersättas av realexamen. Men vid sidan av dem, som tagit realexamen eller förskaffat sig normalskolekompetens, skulle också enligt herr Wigforss' förslag de, som avlagt folkskollärarexamen, på vissa villkor bli inträdesberättigade. Det föreligger med andra ord ej lika inträdesfordringar enligt herr Wigforss' förslag. Även här är konsekvensen bruten. Enligt min mening tala starka praktiska skäl för att ej genomföra en rent formell, strikt konsekvens beträffande inträdesfordringarna. Det förhåller sig nämligen så, att hittills ha inträdesfordringarna varit dels studentexamen och dels normalskolekompetens. Nu innebär Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, att vid sidan av dessa båda kompetenser skulle under vissa förutsättningar

folkskollärarexamen berättiga till inträde. Men varken normalskolekompetens eller folkskollärarekompetens skulle i och för sig berättiga till inträde, utan endast efter vissa kompletteringar i de naturvetenskapliga ämnena. Utskottet har med andra ord gått den vägen att lyfta normalskolekompetensen och folkskollärarekompetensen upp till studentexamens nivå i de ämnen, som äro betydelsefulla för undervisningen i gymnastiska centralinstitutet. Herr Wigforss går den andra vägen, nämligen att sänka den gemensamma kompetensen till den linje, som betecknas av realexamen, men i vilket fall som helst kvarstå olika kompetenser, olika inträdesfordringar. Jag kan ej finna, att av de skäl, som framhåvts av herr Jonsson i Eskilstuna och herr Strindlund, det finnes anledning för kammaren att gå in för herr Wigforss' förslag.

Jag vill understryka vad som sagts av herr Sandwall och vad utskottet säger, när det gäller förslaget beträffande realexamen såsom grundläggande kompetens för inträde, då utskottet framhåller, att man måste taga hänsyn till, att förslaget innebär en ännu oprövad lösning, som ej varit föremål för närmare övervägande av de sakkunniga myndigheterna, varför utskottet ej kan tillstyrka riksdagen att antaga detta förslag. Det är fullkomligt riktigt. Jag tror, att det, framför allt när riksdagen ej vill gå in för längre än tvåårig utbildning, är av stort värde, att man ej sänker inträdesfordringarna. Jag tror, att det är praktiskt motiverat att bibehålla både normalskolekompetens och folkskollärarekompetens som utgångspunkter för kompetens för inträde, och att det är riktigt att komplettera vad som brister i dess examina, normalskolekompetens och folkskollärarexamen, i de ämnen, som äro av betydelse för utbildningen vid gymnastiska centralinstitutet, så att de nå upp till på väsentliga punkter samma värde som studentexamen. Jag anser, att här föreligga mycket starka skäl för att kammaren ansluter sig till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Det är en fullkomligt oprövad historia vi annars skulle gå in för, och när utbildningstiden ej blir längre än 2 år, måste vi upprätthålla de nuvarande inträdesfordringarna till gymnastiska centralinstitutet.

På de anförda skälen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Wellin: Herr talman! Jag skulle visst icke vilja påyrka några extra förmåner för de kvinnliga inträdessökande till gymnastiska centralinstitutet, men jag anser ej, att jag gör detta, om jag går på utskottets förslag och därmed biträder detta såväl ifråga om folkskollärarexamen såsom kompetens för inträde vid gymnastiska centralinstitutet som ifråga om normalskoleexamen. Nu säges här, att det skall vara likställighet, antingen realexamen för alla eller studentexamen för alla, och det kan naturligtvis ligga något i ett sådant yrkande. Men jag måste då säga, att det ur kvinnosynpunkt sett icke är något önskemål att driva fram flickorna till studentexamen, utan att det föreligger tungt vägande sakliga skäl. Nu ha vi att visa på den sedan årtionden tillbaka drivna utbildningen av gymnastiklärarinnor såväl för sjukgymnastik som för friskgymnastik, och det har, såvitt jag vet, ej anmärkts på möjligheten för de flickor, som kommit från normalskola, att kunna följa undervisningen. Så vitt jag kunnat finna av utskottets utlåtande, föreligger icke något förslag om någon nämnvärd ökning av kursen eller något egentligen bärande skäl för att skärpa inträdesfordringarna för flickorna. När då samhället godtagit för flickornas skolutbildning en typ som normalskolans, anser jag, att det är inkonsekvent av samhället att kringskära möjligheten för flickor, som gått igenom dessa skolor, att få tillträde till utbildning som sjukgymnaster eller friskgymnastiklärarinnor, varför ej förutsättes någon i sträng mening vetenskapligt betonad utbildning, sådan som kan förekomma vid universiteten. Det blir ju något annat. Jag måste därför säga, att efter mycket

*Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)*

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

noggrant övervägande av de olika förslag, som föreligga, — och jag har även fått del av det förslag, som herr Wigforss framställt — kan jag ej komma till annat resultat, än att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är det mest praktiska och därför det klokaste att taga.

Herr talman, på grund av vad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wigforss: Herr talman! Jag vill bara rätta ett missförstånd. Jag tror, att herr Holmdahl, om jag ej uppfattade honom oriktigt, ansåg, att mitt förslag innebär, att en lägre kompetens än den Kungl. Maj:t och utskottet tänkt sig för kvinnor skulle vara tillfyllest. Det är ej så. Mitt förslag bygger på, att den kompetens, som Kungl. Maj:t föreslagit för kvinnor, d. v. s. normalskolekompetens jämte vissa kompletteringar, som svara mot studentexamen, skulle anses tillräcklig även för männen, som ju ej kunna gå igenom flickskola utan måste vinna denna kompetens genom realexamen jämte kompletteringar i vissa ämnen och på så sätt komma upp till samma kompetens som kvinnorna. Vid sidan därav sättes folkskollärarexamen. Det är ej tal om något annat. Men det är fråga om likvärdighet beträffande olika utbildningsvägar, som är det enda riktiga. När statsrådet så skarpt understryker, att saken ännu ej är fullt utklarad, utan att både kurserna och kompetensfordringarna för inträde komma att bli föremål för ytterligare överväganden, vore det klokt, att riksdagen ej bunde Kungl. Maj:t vid studentexamen för männen utan lämnade den frihet, som ligger däri, att man kräver en lägre formell kompetens, som sedan kunde bli likvärdig som reell kompetens. Jag ger herr Holmgren rätt i, att med den utsträckning, i vilken studentexamen avlägges av både pojkar och flickor, är det sannolikt, att antalet elever utan studentexamen blir begränsat. Där är man framme vid frågan, om man skall upprätthålla en onödigt formell kompetens i stället för att sätta den formella kompetensen något lägre, varigenom också ett bättre urval möjliggöres, varvid man mera kan taga hänsyn till vederbörandes duglighet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Wigforss' sista yttrande. När herr Wigforss säger, att hans förslag ej innebär en sänkning av kompetensen för de kvinnliga aspiranterna, vill jag erinra om att för närvarande kommer det en mängd kvinnliga studenter till gymnastiska centralinstitutet. Men vidare vill jag säga, att när man talar om förhållandet mellan realskolekompetens och normalskolekompetens, är det riktigt, att dessa båda kompetenser skänka samma praktiska värde för inträde på vissa praktiska levnadshänsor, men det är tydligt, att normalskolekompetensen ligger i vissa hänseenden över realskolekompetensen, icke minst med hänsyn till kunskaperna i de främmande språken. När man enligt utskottets förslag icke nöjt sig med normalskolekompetens liksom icke heller med folkskollärarexamen utan förutsatt, att dessa båda examina skola kompletteras så att säga uppåt studentexamens nivå i de ämnen, som äro av betydelse för utbildningen, så tror jag, att det är riktigt att karakterisera herr Wigforss' förslag så, att skillnaden mellan herr Wigforss' och utskottets förslag är följande. Enligt utskottets förslag skola kompetensfordringarna, även om man av praktiska skäl går in för olika examina, rätta sig efter den kompetens studentexamen skänker, under det att herr Wigforss' förslag innebär, att man har en likare av lägre valör att rätta sig efter, nämligen realskoleexamen.

På grund av vad jag tidigare anfört, kan jag icke finna tillräckligt bärande skäl föreligga för att nu gå in för denna anordning, utan jag tror, med hänvisning till myndigheternas uttalanden liksom till de uttalanden, som gjorts av

utskottet, att det är tryggare, att kammaren ansluter sig till utskottets förslag, som vilar på Kungl. Maj:s förslag i denna punkt.

Jag ber således att fortfarande få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Stadener**: Herr talman! Jag känner mig mycket tveksam, om jag bör begära ordet en gång till, då det riktats en tydlig och klar vädjan till kammarens ledamöter att fatta sig kort. Därför skall jag begränsa mig till att säga, att man kan naturligtvis önska mycket av idealitet, men tyvärr är verkligheten ofta hård och tillfredsställer icke önskningarna. Man kan önska, att gymnastiklärarna icke bliva utsatta för ringaktning, men jag fruktar, att om vi sänka inträdesfordringarna till den nivå, herr Wigforss föreslagit, komma vi att försvåra för gymnastiklärarna vid läroverken att hävda sin position. Jag håller gärna med dem, som yrka, att det skall vara lika fordringar för män och kvinnor, då de ha lika rättigheter, men i det fall, som vi tala om, böra dessa lika fordringar koncentreras till det eller de ämnesområden, som äro för gymnastiska centralinstitutets undervisning grundläggande, nämligen de naturvetenskapliga ämnena samt kännedom om levande språk.

*Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)*

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är svårt för en lekman att yttra sig i denna fråga men det förefaller, som om de starkaste skälen skulle ligga på herr Wigforss' sida, i synnerhet sedan herr statsrådet anfört, att det vore ett vägande skäl för hans vidkommande, att det skulle vara svårt för vederbörande att hävda sitt anseende. Jag får säga, att studentexamen i och för sig imponerar icke på mig det allra minsta. Jag ansluter mig till den synpunkten, att man bör försöka avväga sådana särskilda inträdesfordringar för utbildningen, som äro bäst ägnade att göra eleverna dugliga för det kall de skola ägna sig åt. Då jag har den uppfattningen, herr talman, kan jag icke annat än från dessa utgångspunkter och med framhållande av vad herr statsrådet sagt, att det icke är definitivt fastslaget, vilka inträdesfordringar man skall ha, utan att det kommer förslag därom till nästa riksdag, säga, att kammaren gör klokt i att nu följa herr Wigforss, till vilkens yrkande jag ansluter mig.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först proposition på bifall till utskottets hemställan; och fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner på 1:o) godkännande av utskottets motivering oförändrad, 2:o) godkännande av berörda motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Wigforss samt 3:o) godkännande av utskottets motivering med den av herr Holmgren däri föreslagna ändringen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Wigforss begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 127 oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang.
omorganisa-
tion av gym-
nastiska
centralin-
stitutet.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Wigforss.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Sandwall, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 82 ja och 95 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Wigforss.

§ 3.

Vidare föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i samrealskolans i Söderhamn medel;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förstärkning av tandläkarinstitutets personal jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastigheterna nr 1 och 2 i kvarteret Blåmannen i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang.
statsförvärv
av Norra
Söderman-
lands järnväg.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Norra Södermanlands järnväg jämte i ärendet väckta motioner, begärdes ordet av

Herr **Andersson** i Dunker, som yttrade: Herr talman! Då det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar ett par frågor, som äro av mycket stort intresse för det län jag representerar, skall jag be att få säga några ord. Vad först Norra Södermanlands järnväg beträffar, är det en järnväg, som öppnades för allmän trafik 1895. Den utgår från Södertälje södra station på stambanan förbi Eskilstuna till Mälarbadens station med bibanor till Strängnäs och Mariefred. Den järnvägen har länge haft att kämpa med betydande ekonomiska svårigheter. Orsakerna hertill skall jag icke ingå på, då det redogöres för dem i den kungl. propositionen. Järnvägsbolaget står emellertid inför den situationen att icke i längden kunna uppehålla trafiken, därest icke staten på ett eller annat sätt träder emellan. Vad ett nedläggande av järnvägstrafiken skulle betyda för de delar av länet, järnvägen genomlöper, behöver jag icke här orda om, men ett nedläggande av trafiken på Norra Södermanlands järnväg skulle även för staten medföra stora direkta olägenheter. I Strängnäs stad ligger nämligen Södermanlands regemente förlagt, och att det skulle medföra högst betydande olägenheter ur många synpunkter, om regementet bleve utan järnvägsförbindelser, ligger i öppen dag. Då någon annan framkomlig och lämplig väg att lösa frågan icke synes föreligga än vad Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet tillstyrkt, nämligen att staten förvärvar Norra Södermanlands järnväg och införlivar den med statsbanenätet, ber jag, herr talman, att i denna del få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

När frågan om ett statens förvärv av Norra Södermanlands järnväg blev

aktuell, uppstod frågan, hur det då skulle komma att bli med Mellersta Södermanlands järnväg. Det är en liten järnväg, som går mitt igenom länet från Skebokvarn förbi Malmköping till Stålboga på den till statsförvärv föreslagna Norra Södermanlands järnväg. Den järnvägen öppnades för trafik 1907, och den har kommit till stånd genom mycket stora uppoffringar av de kommuner den genomlöper. Det är för övrigt bara ett enda pastorat, nämligen Dunkers och Lilla Malma socknar med köpingen Malmköping, som åstadkommit järnvägen. Synnerligast var det köpingen Malmköping, som offrade stora summor för att få järnvägen till stånd. Dessa offer gjordes i främsta rummet för att överhuvud taget få en järnvägsförbindelse, men en starkt bidragande orsak var, att man hoppades att genom att få en järnväg till stånd få behålla Södermanlands regemente, som då var förlagt till Malmköping. Det visade sig vara en bedräglig förhoppning, ty regementet är nu som jag nyss sade förlagt till Strängnäs. Den förflyttningen av regementet invercade i väsentlig grad försämrande på järnvägsdriftens driftsresultat. Mellersta Södermanlands järnväg har dock trots detta och jag kan säga i motsats till flertalet enskilda järnvägar en god ekonomisk ställning. Den har betalat sina förfallna annuiteter och räntor å statslånet och till och med lämnat vid något tillfälle utdelning till aktieägarna samt har för övrigt rätt goda fonder. Det är sålunda icke någon omedelbar fara för att järnvägsbolaget skall nedlägga driften eller för järnvägens bestånd i övrigt, men det är de ändrade förhållanden, som inträda för denna järnväg i och med att staten förvärvar Norra Södermanlands järnväg, som göra, att framtiden ter sig mycket mörk för Mellersta Södermanlands järnväg.

Det är just detta förhållande, som har gjort, att jag och ett par kamrater på sörmlandsbänken väckt en motion i frågan. I den motionen anhålla vi om utredning om och på vilka villkor ett statsförvärv av Mellersta Södermanlands järnväg må komma till stånd. Det är nämligen så, att denna järnvägs trafikinkomster i mycket stor utsträckning härröra från transitotrafik. Så länge som Norra Södermanlands järnväg är enskild järnväg, går samtrafiksvägen för gods för en stor del av norra Södermanland söderut över Mellersta Södermanlands järnväg och i motsatt riktning till norra delen av länet. Hur pass betydande den transitotrafiken är framgår av att år 1929, det sista året, för vilket fullständiga siffror föreligga utgjorde transitotrafiken icke mindre än drygt 46 procent av järnvägens hela godstrafik. Efter Norra Södermanlands järnvägs införlivande med statsbanenätet kan med tämligen stor säkerhet förväntas, att denna transitotrafik kommer att i huvudsak fräntagas Mellersta Södermanlands järnväg därigenom, att godset dirigeras över statsbanornas egna vägar, d. v. s. över Södertälje Södra. Det är tämligen klart, att en sådan åtgärd skulle inom ganska kort tid medföra, att järnvägsbolaget skulle nära nog ställas inför ruin och därmed oförmåga att fullgöra sina förpliktelser mot staten och enskilda och snart nog också skulle bli tvunget att nedlägga driften. Det står åtminstone klart för var och en, som något så när känner till järnvägen och dess förhållanden.

Det måste väl även ur nationalekonomisk synpunkt anses förkastligt att transportera godset tio mil längre väg än som är behövt, därest den nuvarande transportvägen över Stålboga—Skebokvarn bibehålles. Detta kan säkrast ske, om staten förvärvade även Mellersta Södermanlands järnväg. Därigenom att även denna järnväg införlivades med statsbanenätet skulle vinnas, att statsbanenätet i Södermanland bleve fullständigt och kom att beröra länets samtliga huvudorter, däribland alla städer utom Trosa, som ju icke har någon järnvägsförbindelse. Ett sådant införlivande skulle också givetvis medföra, att det ginge lättare och bättre att ordna transportförhållanden, tågtidtabeller

Ang.
statsförvärv
av Norra
Söderman-
lands järnväg.
(Forts.)

o. d. Man skulle också kunna förbilliga administrationen och minska driftkostnaderna samt överhuvud taget underlätta och förbättra järnvägsdriften inom området. Det kan väl heller knappast ur någon enda synpunkt anses lämpligt, att denna lilla järnväg på 23 kilometer, som ligger inklämd mellan tvenne statsbanelinjer, fortfarande skulle bibehållas som enskild järnväg.

Jag vill till sist tillägga, att det förhållandet, att Mellersta Södermanlands järnväg icke nu står i samma svåra ekonomiska situation som Norra Södermanlands järnväg, beror ingalunda på några särskilda lyckliga omständigheter, utan det är resultatet av den målmedvetna och sparsamma ledning och förvaltning, som järnvägsbolaget hela tiden haft förmånen att äga. Det vore också enligt mitt förmenande synnerligen beklagligt, om de stora uppofferingar, som gjorts för denna järnväg, och det goda resultat, järnvägsbolaget hittills uppnått, genom åtgärder från statens sida skulle tillspilloges.

Det är för att förhindra detta, som vi i vår motion föreslagit riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning av frågan om järnvägens förvärvande av staten. Detta vårt förslag har dock avstyrkts av utskottet under motivering, att järnvägsbolaget numera direkt hos Kungl. Maj:t anhållit om en utredning av liknande beskaffenhet, som i motionerna har begärts. »Då det alltså kan förväntas», fortsätter utskottet, »att ifrågavarande inlösningsspörsmål prövas utan någon särskild framställning i ämnet från riksdagen, får utskottet avstyrka motionerna.» Nu torde det väl ändå vara så, att en skrivelse från riksdagen hade varit ett värdefullt stöd för framgången av de önskemål, bolaget framfört i frågan om ett statsförvärv av denna järnväg. Jag skulle därför helst ha yrkat bifall till vår motion, men jag skall icke göra det, då jag fruktar, att ett sådant yrkande har ringa utsikter till framgång mot ett enhälligt statsutskott. Jag vill i stället ur statsutskottets utlåtande, som jag förmodar kommer att bifallas av riksdagen, utläsa den meningen, att riksdagen förväntar, att frågan ändå blir prövad av Kungl. Maj:t. Härtill vill jag knyta den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte ägna frågan ett välvilligt intresse och om möjligt till nästa riksdag framlägga proposition i ärendet.

Jag har av denna anledning, herr talman, på denna punkt intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Ang.
anslag för
lindrande av
krisen inom
stenindustrin.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 132, i anledning av väckta motioner om anslag för lindrande av krisen inom stenindustrin. Därvid anförde:

Herr Järte: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har jag avgivit en reservation men en blank reservation. Till en början vill jag ingalunda bestrida, att det råder ett svårt nödläge i Bohuslän och Blekinge bland stenarbetarna, vilkas nödläge är så mycket mera behjärtansvärt, som det var denna arbetargrupp, som under krisären ända från 1914 fram till 1923 fick lida det hårdaste trycket. Å andra sidan vidtog staten mycket omfattande åtgärder för att mildra det betryck, som då fanns i stenhuggardistriktet. Dessa åtgärder underlättades därav, att under själva krigsåren konjunkturerna voro så goda på arbetsmarknaden, att allt ungt och ogift folk kunde få sysselsättning på annat håll, vid fiskerierna, i handelsflottan o. s. v., och man kunde därför begränsa hjälpåtgärderna till den äldre, mera bofasta delen av stenhuggarbefolkningen. Hjälpn lämnades dels i form av nödhjälpsarbeten — det är från skogs- och planteringsarbeten på Bohusläns kalmarker, som det nuvarande systemet med reservarbeten leder sitt ursprung — dels också på det sättet, att

man åren 1917—1918 kom på den tanken att bereda stenhuggarna möjlighet att få arbete genom att låta firmorna leverera sten till en statens stencentral, som efter hand samlade upp ett stort lager sten, värt till sist minst ungefär 5 miljoner kronor.

På den tiden hade jag, som ledamot och sekreterare i statens arbetslöshetskommission, mycket att skaffa med dessa förhållanden, och jag vågar påstå, att jag fick en viss inblick i det spörsmål, som nu föreligger. Jag har kvar det bestämda intrycket, att den del av arbetslöshetshjälpen till stenarbetarna, som statsbeställningarna utgjorde, var den minst lyckade delen. Den mera väsentliga delen av hjälpen lämnades med på de vanliga metoderna genom reservarbeten och genom att vid särskilt svåra förhållanden medgiva kontant understödsverksamhet på åtskilliga kommuner, vilka med hänsyn till sin svaga ekonomi fingo ett avsevärt statsbidrag, upp till 90 procent, för att gälda kostnaderna.

Efter krisens övervinnande gick stenindustrin växlande öden till mötes. Under somliga år på 1920-talet hade den mycket goda konjunkturer med stor arbetstillgång; andra år följde bakslag. Det har alltså visat sig, att stenindustrin bedriver sin näring även under goda konjunkturer under så vanskliga förhållanden, att man har svårt att med säkerhet ställa något horoskop för dess framtid. Nu har den innevarande depressionen hårt drabbat denna industri. Den ligger inne med ett lager på 12 miljoner kronor, och arbetslösheten har vuxit månad för månad under den sista tiden.

Det är i detta läge, som enskilda motionärer ha framlagt det föreliggande förslaget om en statsbeställning på icke mindre än på 3,5 miljoner kronor närmast för vägarnas behov, ordnat på sätt som framgår av statsutskottets utlåtande. Här återupptar man alltså beställningsvägen. Det var med stort intresse, som jag avvaktade vilken ståndpunkt de närmast intresserade sakkunniga myndigheterna skulle intaga till detta projekt. Av handlingarna framgår, att såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som arbetslöshetskommissionen avstyrka motionerna.

Herr talman! Det är icke den omständigheten, att myndigheterna i och för sig gå emot motionerna, som för mig är avgörande, därför att var och en har ju rättighet att väga dessa myndigheters argument. Men gör man detta, kan man enligt min mening icke komma ifrån, att här ha de kompetenta myndigheterna framfört vägande betänkligheter emot att förnya denna beställningsmetod. Det har gjort, att jag icke har kunnat biträda utskottsmajoritetens hemställan om bifall till motionerna.

Arbetslöshetskommissionen framhåller sålunda, att såvitt den har kunnat utröna, är icke arbetslösheten så katastrofal för närvarande i stenhuggardistriktet, att man av den anledningen behöver avvika från de vägar, som eljest nu användas för att bispringa de arbetslösa. Under de sista veckorna ha visserligen ingått rapporter, särskilt från Bohuslän, att arbetslösheten har vuxit. Men, mina herrar, man kan icke förtänka arbetsgivarna och arbetarna, om de här idka en mycket praktisk »mondism» för att ordna det så, att riksdagen skall få ett särskilt starkt intryck av de ökade arbetslöshetssiffrorna. Ett faktum tycks dock vara, att antalet hjälpsökande icke har vuxit i samma proportion, och det torde i varje fall vara det avgörande för att bedöma det föreliggande behovet. I varje fall säger kommissionen, att den är beredd att på vanligt sätt försöka åstadkomma största möjliga lindring av den nöd, som kan förefinnas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del, som är den kompetenta myndigheten på vägväsendets område, ställer sig mycket betänksam beträffande själva det tekniska resultatet av en sådan statsbeställning, under framhållande, att smågatstenen ligger så under i konkurrensen med andra belägnings-

*Ang.
anslag för
lindrande av
krisen inom
stenindustrin.
(Forts.)*

Ang.
anslag för
lindrande av
krisen inom
stenindustrin.

(Forts.)

slag, att det är en dålig affär för våra väghållningsdistrikt, om man skall tänka sig att i större utsträckning påtvinga dem denna smågatsten.

Båda myndigheternas argument tala sålunda emot ett bifall till motionerna. Hårtill kommer vidare, att genom att på detta sätt tillmötesgå i och för sig behjärtansvärda provinsiella önskemål, genom att slå in på säraktioner, så komma vi nu för dessa kustläns vidkommande in på nya Kalixmetoder. Visserligen är det sant, att här gäller det statsbeställningar och icke statsdrift, men det är i varje fall ägnat att söndersplittra den statliga arbetslöshetspolitikens enhetlighet.

Emellertid vill jag icke med min röst bidra till att den tillfälliga hjälp, som kan ligga i dessa statsbeställningar, går om intet, och därför, herr talman, har jag intet yrkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! Jag tillät mig begära ordet i anledning av ett yttrande av herr Järte, när han sade, att arbetslösheten i dessa stenindustridistrikt icke är så katastrofal, man har kunnat hjälpa de flesta, och därför är det icke så många hjälpsökande. Jag vill därvidlag endast framhålla, att är det så, att man icke kan betrakta arbetslösheten i dessa distrikt i Bohuslän och Blekinge som katastrofal, så beror detta till mycket stor del på de utomordentliga hjälpåtgärder, som kommunerna och väghållningsdistrikten i dessa landsändar ha måst vidtaga. Jag känner mycket väl till den saken både från Bohuslän och från Blekinge. Väghållningsdistrikten ha till exempel igångsatt vägarbeten, till vilka de icke på åtskilliga år framåt kunna räkna på att erhålla något bidrag från staten. Tvingade av den oerhört stora arbetslöshet, som, om icke dessa vägarbeten hade satts i gång, skulle ha gjort sig gällande inom ifrågavarande distrikt, har man måst igångsätta dessa arbeten åtskilliga år innan de annars skulle behövt utföras, och innan man kan erhålla något bidrag till desamma. Kommunerna ha också i vissa fall förbundit sig att betala räntor på de medel, som av vägdistrikten måste upplånas för att bedriva dessa arbeten, vid vilka man i huvudsak sysselsätter arbetslösa stenhuggare.

Man bör också vid bedömande av arbetslöshetens omfattning ihågkomma, att, efter det av herr Järte åberopade arbetslöshetskommissionens yttrande avgivits, avskedande inom stenindustrin i stor omfattning ägt rum.

Jag tror därför, att läget i dessa distrikt verkligen är sådant, att en statshjälp är väl motiverad. Kommunerna äro hårt skattebelastade och skuldsatta, och de ha måst tillgripa åtgärder, som för dem äro särdeles betungande. De ha, det vågar jag påstå, gjort allt vad deras ekonomiska förmåga och deras skattekraft medger för att lindra arbetslösheten bland stenhuggarna. Därför tror jag också, att det är mer än väl på sin plats att också från statens sida verkligen ges ett handtag för att mildra den annars oerhört stora arbetslösheten, i all synnerhet som det här gäller en arbetargrupp, vilken, såsom herr Järte redan framhållit, tidigare haft mycket stora känningar av den ekonomiska depressionen på detta område under krigsåren, och vilken även under goda konjunkturen många gånger, som herr Järte även nämnde, haft en vansklig ställning och som aldrig för övrigt kunnat glädja sig åt så värst höga löner. Det är därför så mycket mera behjärtansvärt att nu verkligen ge dem ett handtag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Endast ett par ord. Jag vill säga, att det är alldeles klart, att den avdelning i statsutskottet, som har förberett detta ärende, har måst ägna det den allra största uppmärksamhet redan på grund av anslagsbeloppets storlek men även på grund av de erfarenheter, som man gjort på tidigare experiment i samma riktning. Då vi detta oaktat

enhålligt komma till det resultatet att föreslå statsutskottet, att staten skulle göra denna affär, så berodde det därpå, att vi efter alla inhämtade upplysningar kommit till den bestämda uppfattningen, att ingenting är riktigare än den satsen, att utomordentliga förhållanden kräva utomordentliga åtgärder. Genom detta inköp avhjälper man i viss utsträckning arbetslösheten. Man ger industrien en liten möjlighet att hålla i gång, och man ger kommunerna åtminstone något skatteunderlag för sina utgifter. När vi sammanställt allt detta, ha vi också ansett oss skyldiga att under hand höra oss för hos den ena av de myndigheter, som avstyrkt, för att fråga, om man ansåge sig kunna gå in för ungefär de former för denna verksamhet, som vi hade tänkt oss, och vi fingo då från en tjänsteman i denna myndighet, som herr Järte icke gärna kan desavuera, den upplysningen, att naturligtvis kunde myndigheten ifråga med sitt folk ute i länen ordna den kontroll, som erfordras för att det ur statens synpunkt skall bli tillfredsställande. När jag nu lämnar den upplysningen, tror jag, att kammaren kan med lugn gå in för samma beslut, som första kammaren redan har fattat med överväldigande majoritet. Jag hoppas, att andra kammaren icke ens skall kosta på sig en votering i detta fall, utan att den skall utan votering bifalla vad statsutskottet här har föreslagit.

*Ang.
anslag för
lindrande av
krisen inom
stenindustrin.
(Forts.)*

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtande, nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1931/1932 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och

memorial nr 134, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om nybyggnad för statens historiska museum m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 7.

Å föredragningslistan var härefter uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring.

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 133 inom första kammaren av herr Möller m. fl. och nr 197 inom andra kammaren av herr Hansson i Stockholm m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att förslag till arbetslöshetsförsäkring skulle föreläggas 1932 års riksdag, så att en var, som fyllt 16 men icke 67 år och mot avlöning användes till arbete för arbetsgivares räkning i industriell eller annan rörelse eller vid hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag liksom också i jordbruk eller skogsbruk, enligt lag försäkrades till erhållande av ersättning vid arbetslöshet, varvid såsom arbetare enligt lagen icke skulle anses verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning; samt

motionen nr 296 inom andra kammaren av herr Dahlén m. fl., vari föreslagits, att riksdagen måtte för sin del antaga av motionärerna framlagt förslag till lag om arbetslöshetsförsäkring.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Sigfrid Hansson, Hagman, Norman, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Hansson* i Trollhättan, vilka hemställt, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 133 och II: 197, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till arbetslöshetsförsäkring, med i nämnda motioner angiven omfattning och karaktär, skulle föreläggas 1932 års riksdag; samt

av herrar *Österström* och *Andersson* i Rasjön, vilka ansett att utskottets hemställan, vari de instämde, bort grundas å annan av dem angiven motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! I föreliggande utlåtande beröres den betydelsefulla frågan om införande av arbetslöshetsförsäkring. Detta är en fråga, som hos oss blivit synnerligen försummad. Under det att andra länder för 10 eller 20 år sedan löst denna fråga och man kan påvisa, att omkring 45 miljoner lönarbetare där åtnjuta arbetslöshetsförsäkring, är frågan hos oss alltjämt olöst. Läget motiverar också en lösning av densamma. Arbetslösheten griper omkring sig mer och mer, och bekymren ökas för de arbetslösa. Under sådana förhållanden hade det varit angeläget, att man vid årets riksdag åtminstone gjort ett positivt uttalande i den riktningen som den socialdemokratiska reservationen anvisar. Tyvärr har detta icke lyckats. Högern och bondeförbundet ha diktterat utskottsmajoritetens förslag och gått på den rena avslagslinjen, ja kommit med en sämre motivering än tidigare. De frisinade ha åter avgivit en mera välvillig motivering, när man gått in för avslagsyrkandet. Jag tror emellertid icke, att det i längden är tillfredsställande för de arbetslösa att få bara välvilliga motiveringar, utan man måste gå in för positiva åtgärder.

Jag är fullt medveten om att en arbetslöshetsförsäkring ingalunda skulle lösa arbetslöshetsspörsmålet. Men å andra sidan kan ingen bestrida, att en sådan försäkring skulle innebära betydande lättnader för de arbetslösa, och då vi sannolikt för lång tid framåt få räkna med en stor arbetslöshet, bör man allvarligt beakta detta. Jag vore frestad att ytterligare framhålla en del synpunkter beträffande konsekvenserna av att lämna frågan olöst. Men jag skall icke vidare ingå därpå; jag tror att förhållandena äro så uppenbara för en var, att man måste inse nackdelarna av att icke göra något. Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag skall be att med några ord få motivera min ståndpunkt i föreliggande fråga. Sådant läget för närvarande är, är något initiativ från riksdagens sida icke påkallat. Här pågår sedan många år en utredning, och från vederbörande statsråd har man fått vetskap om att utredningen nu kommit i det stadium, att förslag snarast är att förvänta till riksdagen. Att under sådana förhållanden riksdagen skulle vidtaga någon som helst åtgärd strider mot den kutym, som alltid varit gängse.

Jag har emellertid tillsammans med en kamrat i utskottet avgivit en reservation beträffande motiveringen. Denna reservation avser ingenting annat än att markera en något större välvilja till de motionsvis framförda kraven än utskottsmajoriteten ansett sig böra visa. Den ståndpunkt, som herr Österström och jag intagit i vår reservation, är i sak densamma som andra lagutskottet och riksdagen intagit vid ett tidigare tillfälle, nämligen 1930, under det att utskottsmajoritetens motivering i år är något mera snäv.

Den av de socialdemokratiska ledamöterna avgivna reservationen kan jag icke biträda av det skälet att den binder riksdagen för en bestämd linje, nämligen den obligatoriska. Det vore synnerligen oklokt, om riksdagen i det när-

varande läget skulle binda sig för en viss linje, innan man kan överblicka utredningens resultat. För den skull anser jag, att det mest positiva, som kunnat utvinnas ur riksdagsbehandlingen i år hade varit, om kamrarna biträtt den av herr Österström och mig avgivna reservationen. Så har emellertid icke skett i första kammaren, och då lär det väl icke vara möjligt att få något annat resultat här. Jag vill i alla fall yrka bifall till vår reservation, men jag lovar att icke besvara kammaren med votering.

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

Herr Sandström: Herr talman! Det förhåller sig ju så som den föregående ärade talaren nämnde, att det sedan åtskilliga år tillbaka pågår utredningar i arbetslöshetsförsäkringsfrågan. Dessa utredningar omfatta icke blott en eventuell arbetslöshetsförsäkring utan söka även utröna orsakerna till den inträdda arbetslösheten, och undersöka vilka åtgärder, som kunna vidtagas för att motverka densamma. Nu ha herr Andersson i Rasjön och herr Österström avvikit från utskottet så till vida, att de i sin motivering uttalat sig för att ett förslag i form av en kungl. proposition om arbetslöshetsförsäkring bör av regeringen framläggas, helst redan till nästa års riksdag. Vi, som dikterat utskottets beslut, ha ansett att detta är att föregripa frågan. Vi vilja icke på förhand binda oss för en arbetslöshetsförsäkring utan vilja först se resultatet av den verkställda utredningen.

Under senare år har betänksamheten mot införande av arbetslöshetsförsäkring ökat, särskilt därför att sådan försäkring i åtskilliga andra länder slagit mindre väl ut, såväl beträffande organisationsformerna, som i synnerhet beträffande de ekonomiska konsekvenserna. Framför allt i Tyskland har man haft ledsamma ekonomiska erfarenheter; utgifterna komma där för år 1931, enligt vad man redan nu med säkerhet kan beräkna, att lämna ett underskott av 500 miljoner mark. Likadant är det i England; försäkringen har där medfört så stora utgifter, att det gång på gång kommer fram förslag om ändring i försäkringsformerna. Allting flyter sålunda ännu på detta område, och det torde vara det försiktigaste att under sådana förhållanden ställa sig avvaktande, så att vi må se utredningens resultat och undersöka, om det kan vara något att reflektera på. Detta betyder dock icke en absolut negativ inställning till en eventuell arbetslöshetsförsäkring från vår sida. Det innebär endast att vi vilja hava fullt fria händer att taga ställning till spørgsmålet, då utredningens resultat är klart.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets förslag och motivering, vartill även första kammaren redan anslutit sig.

Herr Flyg: Herr talman! Jag vill till en början beklaga, att denna fråga kommit till behandling vid en tidpunkt då kammaren är rätt glest besatt och intresset på grund av de debatter som tidigare förts givetvis icke är så stort. Det kan väl knappast bestridas, att vi här ha att göra med ett av de allvarligaste och aktuella spörsmålen på sociallagstiftningens område i närvarande moment. Det är icke första gången som denna fråga behandlas i kammaren. Den har ju förekommit så gott som årligen, och de argument, som här i kväll under den korta debatten framdragits, ha knappast nyhetens karaktär. Arbetslösheten härjar fruktansvärt landet runt, och jag tror att de flesta av kammarens ledamöter, som samtidigt deltaga i kommunalpolitiken på respektive hemorter, veta, vilket oerhört stort problem ur kommunernas synpunkt, som tillståndet på området för närvarande utgör. Kommunerna äro härvidlag hänvisade till sig själva; de få bära den väldiga bördan, och det borde därför icke enbart vara ett intresse för de arbetslösa och vara ett arbetarkrav, att man får en tillfredsställande lagstiftning till stånd, så att man kommer ifrån det

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

skandalösa tillstånd som nu råder på området, utan det borde även vara ett starkt kommunalt intresse, att staten härvidlag gör sin skyldighet.

Herr Sandström talade om att man först bör se resultatet av den pågående utredningen. Hur många gånger ha vi icke hört det argumentet upprepas här i kammaren! Jag skall icke nämna något datum men jag erinrar mig, att herr Lübeck på sin tid yttrade såsom socialminister, att man hade vad han kallade normala förhållanden och att det därför icke vore någon brådska med frågans lösning; man kunde se tiden an och låta den gå till en förnyad prövning i vissa avseenden. Senare har det sagts, att man icke skall besluta i frågan så länge det råder onormala förhållanden. Utgående från sådana påståenden kan man säga, att man aldrig skulle ha möjlighet att komma till något annat än detta ständiga hänvisande till en utredning. Hade det gällt ett annat spörsmål, där man från det håll där man nu bromsar och håller igen haft intresse för saken, skulle för länge sedan ett förslag varit framlagt och beslut fattat.

Frågan har saboterats och skjutits undan, och i herr Sandströms anförande kan man utläsa förklaringen. Han talade om erfarenheten ute i världen och sade att det i Tyskland visat sig, att det är en mycket dålig affär för staten att ha arbetslöshetsförsäkring. Ja, det är säkerligen också en mycket dålig affär att bedriva brandförsäkringsrörelse, då det inträffar en stor eldsvåda där vederbörande bolag har sina försäkringar förlagda. Med hänsyn till en sådan kris som den som nu går ut över världen, framför allt i de stora länderna Tyskland, England o. s. v., är det ett synnerligen långsökt argument att säga, att man icke skall besluta i denna fråga därför att arbetslöshetsförsäkringen visat sig vara en dålig affär, där den införts och där arbetslösheten för närvarande omfattar miljoner. Detta är en självklar sak enligt min uppfattning. Försäkringen göres just för att hjälpa de arbetslösa, vare sig de äro 20,000, 10,000, 100,000 eller såsom i dessa länder miljoner. Jag anser det ofrånkomligt — framför allt ur flertalet av medlemmarnas i denna kammare synpunkt — att det är den demokratiska statens plikt att gå in för att hålla den arbetslöse, den svältande medborgaren under armarna i det ögonblick han lider nöd. Av de hundratusenden arbetslösa, som för närvarande finnas i landet, äro säkert 99.9 % oförskyllt arbetslösa. Det är samma folk, till vilket man vädjar från herrarnas sida om att de skola fullgöra plikten mot det demokratiska fosterlandet, mot folkhemmet o. s. v. — som det så vackert heter. Men när dessa människor utan den ringaste skuld stå utanför den stängda fabriksporten, anser sig samhället icke ha någon som helst plikt mot dem. Det borde vara svårt att bemöta vad jag här säger, framför allt för er, mina herrar, som kalla er demokrater och som alltid vilja framhålla, hur välordnat detta samhälle är i jämförelse med andra samhällen.

Vi kommunister ha i år på nytt väckt en motion i frågan, där vi i enlighet med vår uppfattning gått fram på den obligatoriska försäkringens linje. Jag vill utan att närmare inlåta mig på detaljer säga, att vi anse denna linje vara den enda möjliga, den enda tillfredsställande ur arbetarnas synpunkt. Man har tidigare, då frågan behandlats, förebrått oss, att vi icke framlagt något detaljerat förslag utan nöjt oss med att påyrka, att riksdagen skall besluta uppdraga åt regeringen att framlägga förslag i ämnet. Vi ha nu i år lagt fram ett detaljerat förslag i form av en motion, och jag ber, herr talman, med hänsyn till det allvarliga läge, som i närvarande stund råder ur de arbetslösas, arbetarnas och kommunernas synpunkt att få yrka bifall till denna motion.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall icke säga många ord i denna fråga, därför att den är så utdebatterad. Jag vill endast göra en jämförelse mellan högerens och bondeförbundets ställning i denna sak och deras ställning till en

annan fråga, som behandlades häromdagen. I andra lagutskottet förelåg från början i den här debatterade frågan ett utlåtande, som visserligen var avstyrkande men där det föreslogs att man skulle säga ut, att frågan dock vore brådskande. Detta uttalande lyckades högern och bondeförbundarna få struket för att markera, att de icke ville bli misstänkta för att vilja påskynda frågans behandling. I en annan fråga, som behandlades inom andra lagutskottet, nämligen i frågan om strafflagstiftning angående tredje mans rätt i arbetskonflikter krävde däremot åtminstone högern, att man skulle i utlåtandet skriva in, att spörsmålet *ofördröjligen* och i ett sammanhang borde lösas. Detta ger en belysande bild av högerns och bondeförbundets inställning till de stora arbetarproblemen. När det gäller att åstadkomma ett stycke *bröd* åt fattiga arbetare är det ingen brådska, men när det gäller en *utsträckt strafflagstiftning*, vill man skynda på utredningen. Det bör etsa sig in hos arbetarklassen, vad man har att vänta från högerns och bondeförbundets sida beträffande å ena sidan *strafflagstiftning* och å andra sidan *brödrågan*.

Utöver detta skall jag endast be att få säga, att vi socialdemokrater kunna icke finna oss nöjda på längden med detta ständiga upprepande år efter år från utskottet, att den här saken blir nog löst så småningom. Man kan möjligen till nöds nöja sig med en sådan deklaration några år. Men när den upprepas år efter år och ingenting sker, verkar det hela rent narri mot arbetarklassen. Det är från *den* utgångspunkten och icke minst därför, att utredningarna rörande denna fråga nu äro fullföljda så långt, att man nu kan lägga fram förslag i frågan, som vi från vårt håll ansett, att vi skulle lägga fram ett förslag, däri vi krävde, att det skall läggas fram ett utarbetat förslag i saken till 1932 års riksdag. Det är visserligen mera ovanligt, att riksdagen begär, att Kungl. Maj:t till ett visst år skall lägga fram förslag för riksdagen: men när man år efter år kommit med en mycket välvillig motivering och sagt, att saken så småningom bör lösas och det har varit så många utredningar och det icke nu kan hittas på någon ny utredning för att försena frågan, då är det rimligt att säga, att saken nu kommit så långt, att en proposition i denna fråga kan läggas fram till 1932 års riksdag — om den sittande regeringen *vill* det.

Jag skall med utgångspunkt från detta yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen. Det, som där begäres, att man skall lägga fram förslag till 1932 års riksdag, är alltså ingen orimlig begäran. Det finnes säkerligen möjligheter för detta. Det vore icke mer än rimligt, om riksdagen nu på grund av detta följde den socialdemokratiska reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Sandström: Herr talman! När herr Hage låter påskina, att högern och bondeförbundet — bondeförbundet får svara för sig självt — skulle hava varit mindre villiga att vidtaga åtgärder för att hjälpa de arbetslösa, vill jag säga, att högern har aldrig varit avog mot sådana åtgärder. Den har varit med om stora anslag till dessa. Jag vill erinra om de stora arbeten, som utfördes åren 1922—1923, nämligen Norrlands statsarbeten och Södra Sveriges statsarbeten. Det var ett kraftigt handtag, för att hjälpa de arbetslösa, som då togs och vartill högern medverkade. Det är endast i fråga om vägarna, hur man skall nå målet, som det finnes olika åsikter mellan partierna och vi för vår del vilja se en fullständig utredning, innan vi kunna binda oss för arbetslöshetsförsäkring. Det kan tänkas, att det även i fortsättningen bättre kan ordnas så, att det i huvudsak utföres arbete för pengarna och man icke bara går in för att betala arbetsfri inkomst till dessa beklagansvärda kategorier.

Herr Flyg talade om, att frågan förhalats och saboterats. Jag undrar, om det icke varit ganska goda skäl till det fördröjande, som denna fråga varit

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

utsatt för. Om man läser i handlingarna, står det mycket utförligt anfört, att de allra flesta yttranden som avgivits över 1926 års arbetslöshetsförsäkrings-sakkunnigbetänkande gingo i avstyrkande riktning. Det står även i trycket angivna de motiv, som varit bestämmande för denna avvisande hållning. Sedan väcktes motioner, att flera personalgrupper skulle innefattas i utredningen. Därigenom utvidgades betydligt själva utredningsproblemet. Jag vill sålunda tillbakavisa såväl herr Hages insinuation mot högern som herr Flygs uttalande, att frågan blivit saboterad och på ett oriktigt sätt förhalad.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Flyg: Herr talman! Jag kan icke låta det sista anförandet stå oemotsagt. Herr Sandström talade om högerns stora intresse för de arbetslösa och om dess välvilja i fråga om alla anslag för dylika ändamål. Kanske han själv icke uppmärksammade det, men det gick tämligen begripligt ett soligt leende över ansiktena i kammaren, och till och med en del högermän skrattade åt den självsäkra framställning, som herr Sandström gjorde.

Vad sedan gäller frågans behandling och det utredningsarbete, som bedrivits på området, är det också ett kapitel, som varit föremål för rätt så långa diskussioner här i riksdagen. Men då herr Sandström väckte frågan till liv, kan jag icke underlåta att erinra litet grand om att arbetet med utredningen på detta område har pågått åtskilliga år tillbaka. Och ständigt, då man äntligen kommit till en slutpunkt, har det hänvisats till förnyad prövning. År 1924, vill jag minnas, förklarade en av det socialdemokratiska partiets allra främsta talesmän, nämligen den dåvarande och nuvarande partisekreteraren Gustav Möller i remissdebatten mot den Tryggerska regeringen, att det vore endast denna regering och en regering av liknande reaktionärt kynne, som kunde låta ännu en riksdag gå utan att lägga fram ett förslag på bordet i denna fråga. Och han betonade i sitt tal, att frågan redan då var färdig för ett förslags läggande inför riksdagen.

Sedan dess veta vi alla, att denna regering försvann. Det var val det året, och det förde med sig en socialdemokratisk regering, där ödet ordnade det på det sättet eller rättare sagt de politiska maktförhållandena ordnade det på det sättet, att samme talare, som jag nämnde i remissdebatten, blev socialminister. Han framlade icke på riksdagens bord han heller något förslag. Det har sagts vid åtskilliga tillfällen, att han kände sig för med ett förslag, men när han icke fick tillräcklig resonans, då han kände sig för, sköt han också frågan till förnyad utredning. Och så låg den i utredningskvarnen på nytt, medan de arbetslösa gingo i landet fortfarande rättslösa och utan något som helst stöd från folkhemmet, den gemensamma staten.

Sedan dök frågan upp i det moment, då vi hade den senaste Lindmanska regeringen, där herr Lübeck satt som socialminister. Första året signalerade han, vill jag minnas, att det året kunde den icke komma men kanske nästa år — han uttalade sig icke tydligt — skulle det komma proposition. Men i stället kom han även då med det där beskedet, att frågan måste gå till förnyad prövning i vissa speciella avseenden, och i denna prövning, denna utredning ligger frågan fortfarande.

Man måste vara tämligen främmande för frågans behandling, om man vågar sig på ett så pass djärvt påstående som det, som herr Sandström här framfört, att den här frågan har behandlats i likhet med alla andra frågor och icke alls saboterats eller skjutits undan. Jag vill hava sagt ännu en gång mycket bestämt ifrån, att hade det gällt ett spörsmål, för vilket man haft verkligt intresse, hade det för länge sedan varit behandlat och löst. Men här gäller det en fråga av den art, att man icke gärna vill säga, att man är mot-

ståndare till den, men som man dock i det längsta vill hålla undan från kammarens bord, genom att gång på gång säga, att det är ett så stort och viktigt spörsmål och det måste noggrant utredas. Ännu har man icke tänkt på den eller den detaljen, och ännu hänvisar man till resultaten i andra länder. Och följer man högerpressen, finner man där, att det skrives spalt upp och spalt ned, där man talar om de fruktansvärda resultaten i det eller det landet. Man skall för all del icke förhastas sig i Sverige. Det är det faktiska förhållandet, herr Sandström. Då bör man icke, om man vill tagas på allvar, hålla anföranden om högerns speciellt välvilliga ståndpunkt av den art, som herr Sandström här nyss höll.

Det är de orden, herr talman, som jag ville säga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag å berörda hemställan samt bifall i stället till den av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herrar Österström och Andersson i Rasjön samt 4:o) bifall till den av herr Dahln m. fl. i ämnet väckt motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hage, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppreningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs vart för sig:

andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion med förslag till lag om offentliga arbetsförmedlingsanstalter; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till statens avdikningsanslag ävensom tre i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 72, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1931/1932 i vad angår jordbruksärenden.

*I fråga om
obligatorisk
arbetslöshets-
försäkring.
(Forts.)*

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående kapitalökning för budgetåret 1931/1932 till statens avdiktning-lånefond jämte i ämnet väckta motioner föredrogs; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

*Om ändring
i bestämmelserna
angående
Statens egna-
hemslån m. m.*

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser angående statens egnahemslån m. m., anförde:

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman, mina herrar! Jag har ju en motion på detta område, och jag får kanske som motionär säga, att jag icke skall vara alldeles för missbelåten, då jag i viss mån vunnit en del, det vill säga utskottet har hemställt om en skrivelse i det ärende, varom jag motionerat. Men jag skall ändå passa på tillfället att säga ett par ord.

Det första är, att om någonsin det ordspråket gäller, att medan gräset växer, dör kon, så är det här. Jag vill säga, att i detta fall kan det hända, att när gräset växer, dör icke kon utan korna.

Det förefaller mig, som om egnahemsstyrelsen, som yttrat sig över samtliga motioner, här har tagit en smula lätt för att icke säga rent av tafatt på ärendet. Egnahemsstyrelsen säger i fråga om det förslag, som jag och mina medmotionärer framlagt, att en ränteavskrivning icke bör tillgripas förrän i sista hand. Ja, det är alldeles riktigt. Men jag undrar, om icke denna omständighet, denna sista hand redan föreligger. Och utskottet har också gjort egnahemsstyrelsens uttalande till sitt uttalande och citerar precis samma ord.

Nu vill jag erinra om, att i den motion, jag frambar, hemställde jag om ett anslag, som skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, och jag angav, att en ränteavskrivning vore den bästa vägen att för ett år hjälpa dessa egnahemslånetagare. Men jag vill icke påstå, att det kanske icke finnes bättre vägar. Då tycker jag, att utskottet skulle kunnat gå så mycket längre, att utskottet kunnat ställa vissa penningmedel till Kungl. Maj:ts förfogande, vilka Kungl. Maj:t kunnat använda efter en prövning, som Kungl. Maj:t själv verkställt. Och då kunde det hava gjorts under det år, som vi redan äro inne på. Det förefaller mig nu att, därest, såsom jag antager, kammaren bifaller utrednings-

förslaget, varken Kungl. Maj:t eller egnahemsstyrelsen, som väl skulle vara det verkställande organet, bliva i tillfälle att göra något på detta område, förrän utredningen är färdig, utredningsförslaget förelagts riksdagen och riksdagen fattat beslut. Sålunda skulle det dröja ännu ett helt år.

Jag avsåg icke med motionen, att hela denna fråga därmed skulle lösas. Jag tror uppriktigt sagt, att därtill fordras betydligt kraftigare både åtgärder och anslag än vad jag och mina medmotionärer föreslogo. Tankegången i vår motion var, att de skulle hjälpas, som efter prövning av Kungl. Maj:t och egnahemsstyrelsen ansåges värda hjälp. Dessa skulle få vara med ett år, det vill säga till dess den verkliga generalprövningen av alla egnahemslån ägt rum. Då kanhända nya och bättre sätt att hjälpa dem kunna komma i fråga.

Jag skall nu med dessa korta ord bara säga, att jag finner det naturligtvis alldeles lönlöst att yrka bifall till den motion, som jag framburit. Jag har emellertid velat passa på tillfället att här rikta en vädjan till regeringen och främst chefen för jordbruksdepartementet att om, som jag hoppas, riksdagen bifaller jordbruksutskottets förslag, på denna punkt, så är det verkligen påkallat, att denna utredning blir verkställd så fort som möjligt.

Det var, herr talman, vad jag tänkte säga. Jag skall avstå från att göra något yrkande.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Paulsen: Herr talman! Utskottet anser, att innan någon hjälp ges, måste den föregås av en utredning, och det stödjer sig på uttalanden från skilda håll. Bland dessa uttalanden fäster jag mig särskilt vid ett par från Malmöhus län.

Egnahemsnämnden i Malmöhus län säger, att allt beror på att egnahemsbyggarna genom tidningsartiklar och möten bibringats den uppfattningen, att om de jämra sig tillräckligt kraftigt, kunna de slippa betala räntor och annuiteter på sina lån. Enligt egnahemsnämnden finnes det sålunda inga verkliga svårigheter för egnahemsbyggarna utan endast uppkonstruerade, under det att Malmöhus läns egnahemsförening säger, att svårigheter finnas och att detta beror på det väldiga prisfallet på smör och fläsk. Jag vill icke bestrida, att en och annan egnahemslåntagare förfarit oklokt gentemot egnahemslänsförmedlaren, gentemot egnahemsnämnden, men att på detta bygga ett sådant uttalande, som egnahemsnämnden gjort, anser jag för min del vara fullständigt orimligt. Ty detta uttalande vittnar icke endast om bristande intresse och förståelse för egnahemsbyggarna, utan det vittnar också om en mycket djup okunskhet om de människors förhållanden, som den är satt att hjälpa. Då skiljer sig Malmöhus läns egnahemsförenings uttalande på ett mycket fördelaktigt sätt från egnahemsnämndens, ty där erkänner man svårigheterna och söker peka på orsakerna till dessa svårigheter.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att peka på ett uttalande av statens egnahemsstyrelse, ett uttalande, som jag för min del icke kan gilla. Egnahemsstyrelsen, som ju städse visat stort intresse och stor förståelse för egnahemsbyggarna, säger bl. a., att då egnahemsbyggaren nått det mål, som han strävat efter, ett eget hem, bör man ha rätt att vänta, att han för framtiden skall kunna klara detta egnahemsbyggande själv, utan att staten lämna honom ytterligare hjälp. Detta är enligt min mening fullständigt felaktigt, och om egnahemsstyrelsen håller på den meningen och vidhåller den ståndpunkten, anser jag, att detta kommer att bli ödesdigert för egnahemsbyggarna. Då kommer det att verka så, att många egnahemsbyggare aldrig kunna bli de självständiga jordbrukare, som de eljest skulle bli. Det är nämligen på

*Om ändring
i bestämmelserna
angående
Statens egnahemslån m. m.
(Forts.)*

*Om ändring
i bestämmelserna
angående
Statens egnahemslån m. m.*
(Forts.)

det sättet, att egnahemsbyggaren i regel har mycket litet kapital, men det lilla, han har, sätter han in i egendomen. Mot varje påfrestning, som kommer, står han fullkomligt hjälplös. Det lilla kapital, han haft, har han satt i egendomen, och han har ingen människa, som kan hjälpa honom. Hans föräldrar, vänner och anförvanter äro fattiga, och deras namn betyda ingenting i bankerna. Om egnahemsnämnderna följa egnahemsstyrelsens utlåtande och släppa honom redan vid starten, blir följden, att han kommer av sig redan i början och måste skuldsätta sig samt kommer i svårigheter, som göra, att han sedan stupar. Detta uttalande från egnahemsstyrelsen, att egnahemsbyggarna skola släppas omedelbart efter starten, är enligt min mening fullständigt felaktigt. De är en fullständig felaktig princip. Egnahemsstyrelsen bör inrikta sig på att egnahemsbyggaren skall hjälpas ett par tre år framåt. Gör man detta, tror jag också, att egnahemsbyggaren i regel kommer att reda sig. För min del är jag fullständigt övertygad om, att många egnahemsbyggare, som stupat, många av dem, som nu dragas med svårigheter, som vi nu i dag gå in för att hjälpa, skulle icke haft dessa svårigheter, om de fått hjälp från början. Jag undrar, hur många jordbrukare det finns i vårt land — jag tänker icke på egnahemsbyggare utan på jordbrukare i övrigt, som nu äro välbärgade och välbesuttna — som icke under de första åren av sin jordbruksbana behövt söka hjälp hos anförvanter och andra. Jag tror att det icke finns många sådana, såvida de icke haft ärvd förmögenhet.

Utskottet vill som sagt ha en utredning. Jag för min del är med på den, men jag skulle dock önskat, att det sagts ifrån även i beslutet, att man icke skulle driva in räntor och annuiteter under den tid, utredningen pågår. Nu har första kammaren fattat beslut i saken och följt utskottet. Då är det givetvis icke möjligt att framställa något sådant yrkande här. Jag hoppas emellertid, att låneförmedlarna skola taga all hänsyn, som är möjlig, till vad utskottet sagt i motiveringen, att man skall fara varliga fram.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr förste vice talman! Det har icke gjorts annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Men jag vill försäkra herrarna, att i jordbruksutskottet fanns blott en mening, oavsett vilket parti man tillhörde, nämligen att det var ett mycket brydsamt och svårt läge för egnahemsbyggarna och att hjälp i en eller annan form måste komma dem till del. Vi gjorde också ansatser att försöka komma fram på någon linje, som skulle kunna bereda dem hjälp omedelbart eller under detta budgetår. Men våra ansträngningar strandade, och vi kommo underfund med att denna fråga var så invecklad och svår, att man icke kunde klara upp den utan en utredning.

Vi ha infordrat yttranden från egnahemsstyrelsen, från statskontoret och från riksgäldskontoret. Egnahemsstyrelsen har visserligen förklarat, att man skulle kunna sänka räntan på den stående delen av lånet. Men det blir en mycket ringa hjälp, om man inskränker hjälpen till detta. När sedan riksgäldskontorets uttalande kom, att det icke kunde gå med på den saken, därför att det är en hel vetenskap, när det gäller räntan på egnahemslån, vilken löper olika för olika lån, beroende på vid vilken tidpunkt de tagits. Vidare påpekade också riksgäldskontoret, att i så fall måste staten bidraga med en ökning av egnahemslånefonden. Då det gällde att klara upp, vilka belopp som voro erforderliga, visade det sig, att det var stora svårigheter.

Jag vill emellertid uttala en förhoppning, att den utredning, som utskottet begär, måtte sättas igång skyndsammast möjligt, och att man i god tid i början av nästa års riksdag kan få en proposition, så att riksdagen kan fatta beslut och detta träda i verkställighet, så fort man kommit in på det nya budgetåret.

Jag har velat säga detta, därför att det kan ju synas, som om utskottet av

bekvämlighetsskäl gått in för denna skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Jag vill försäkra, att så ingalunda är fallet utan att denna fråga är av så invecklad beskaffenhet, att det varit omöjligt för utskottet att komma till annat resultat. Egnahemsstyrelsen har föreslagit s. k. stödjelån men har icke kunnat uppgiva något belopp, som utskottet kunnat föreslå riksdagen att bevilja. Det är klart, att här måste ske en prövning i nästan varje särskilt fall, och man skall icke lasta egnahemsstyrelsen för att den på den korta tid, som stått till dess förfogande, icke kunnat komma med en mera utredande och klarläggande redogörelse. Det måste ske i samråd med och i samförstånd med egnahemsnämnderna i de olika länen, med egnahemsföreningarna och dem, som äro de verkställande organen ute i orterna. Jag hoppas och tror, att man på den vägen skall komma fram till ett resultat, så att man kan lämna hjälp, där den verkligen behövs. En generell hjälp åt alla genom efterskänkande av räntan under vissa år eller under detta budgetår ha vi icke alls kunnat reflektera på i utskottet.

Som sagt, herr talman, då intet annat yrkande framställts, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härpå föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av avsättningen av ägg och fläsk.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 13.

Till behandling upptogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion II:51 angående åtgärder i syfte att uppmuntra kvinnliga tjänstemän till frivillig avgång ur statstjänst vid giftermåls ingående.

I fråga om vissa kvinnliga tjänstemäns avgång ur statstjänst.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 51, hade herr *Lundquist* föreslagit, att riksdagen ville besluta att i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla dels om en förutsättningslös utredning, huruvida och i vad mån, bland annat för bättre tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors behov av arbetsutkomst, åtgärder kunde vidtagas i syfte att uppmuntra kvinnliga tjänstemän till frivillig avgång ur statstjänst vid giftermåls ingående, dels ock om framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Beträffande motiveringen hade reservation avgivits av herr *Mårtensson*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Lundström*: Herr andre vice talman! Vid det föreliggande ärendets behandling i utskottet har jag biträtt utskottets avlagsyrkande trots att jag vid motionens avlämnande i kammaren instämde i motionens syfte. Mitt ståndpunktstagande i utskottet beror på att jag anser, att den föreslagna utredningen, för att syftet i motionen skall nås, måste läggas på vidare bas, än motionens kläm medgiver. Jag ser nämligen på detta spörsmål icke en-

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.*

(Forts.)

bart ur arbetslöshetssynpunkt utan även ur annan social synpunkt, då det gäller att bereda möjlighet för gifta kvinnor i statstjänst att kunna under betryggande former lämna densamma för att ägna sig åt hemmets vård, och ur praktiska synpunkter, då det gäller att begränsa antalet gifta kvinnliga befattningshavare i statens tjänst för att möjliggöra en smidigare omplacering av personalen och ett bättre utnyttjande av densamma. Av de av utskottet infordrade yttranden framgår nämligen, att antalet gifta kvinnliga befattningshavare i statens tjänst, sedan denna fråga senast behandlades i riksdagen, ökats såväl absolut som även relativt i förhållande till de ogifta kvinnliga befattningshavarna. Av de i ärendet hörda kommunikationsverken, inom vilka de flesta kvinnliga befattningshavarna i statens tjänst finnas, har även det önskemålet uttalats, att åtgärder skulle vidtagas för att få en begränsning till stånd av antalet gifta kvinnliga befattningshavare. Det synes mig därför självklart, att förr eller senare något måste göras i denna fråga. För att emellertid nå detta mål, är det enligt mitt förmenande icke till fyllest, att man, som motionären föreslår, söker utvägar för att kvinnliga befattningshavare vid giftermåls ingående under betryggande former få lämna statens tjänst, utan enligt mitt förmenande är det minst lika viktigt för att icke säga viktigare, att de kvinnor, som under längre eller kortare tid varit i statens tjänst, kunna beredas möjlighet att under former, som icke avse helt frånträdande av den trygga ställning, som statens tjänst innebär, kunna lämna densamma, när plikterna mot hemmet tilltala.

Jag ber, herr andre vice talman att med detta tillägg till utskottets motive-ring få yrka bifall till dess hemställan.

Herr **Lundquist** i Rotebro: Herr andre vice talman! Det är ju icke något vidare lockande att gå in på en fråga sådan som denna så här dags efter en lång och tröttsam arbetsdag, då kammarens bänkar äro ganska glest besatta. Emellertid är det enligt mitt förmenande en så pass viktig fråga, som beröres i denna motion, att den ändå förtjänar att i någon mån upptagas till prövning. En del av de uttalanden, som gjorts av de hörda myndigheterna m. fl., och en del av vad utskottet haft att säga är också av sådan art, att det enligt mitt förmenande icke bör stå oemotsagt.

Den motion, som jag tillåtit mig väcka i detta utomordentligt »brännbara» ämne och i vars syfte ett stort antal av kammarens ärade ledamöter varit vänliga att instämma, bör, som jag framhållit i motionen, närmast ses mot bakgrunden av nuvarande svårigheter, främst för de unga, att skaffa sig en levnadsbana, svårigheter, som göra sig gällande inom alla samhällsklasser. De hem och familjer torde i vår tid höra till undantagen, där icke bekymmer för barnens framtid efter slutad utbildning oroar och tynga. Bara det, att ungdomen under denna den farligaste åldern i så stor utsträckning, som för närvarande är fallet, går sysslolös, torde f. ö. vara ett allmänt erkänt olyckligt förhållande, ett förhållande av ganska menlig och allvarsam inverkan. Jag tror också, att man varit sällsynt enig på den punkten, att ungdomsarbetslösheten är ett av vår tids allvarligaste bekymmer, och från olika håll har ju också vid upprepade tillfällen krävt åtgärder främst från det allmännas sida för att råda bot på detta samhällsönda. Jag måste under sådana förhållanden fråga mig, om det verkligen kan vara riktigt, att statsmakterna med korslagda armar åse, hur ungdomen, såväl den manliga som den kvinnliga, i allt större och större skaror förgäves spejar efter några möjligheter att skaffa sig en utkomst och därigenom slippa ligga familjen och samhället till last, medan å andra sidan i allt större utsträckning såväl man som hustru i en och samma familj ha stadigvarande sysselsättning, ofta båda i statens tjänst. De gifta kvinnornas förvärvsarbete utanför hemmet har obestridligen i senare tid mer och mer till-

tagit, och detta praktiskt taget på alla verksamhetsfält och inom alla samhällsklasser.

Nu har jag i motionen tillåtit mig uppehålla mig vid de gifta kvinnorna i statens tjänst. Den frågan har ju redan tidigare varit föremål för riksdagens prövning, senast år 1927. Alla de tidigare motionerna i denna fråga ha emellertid syftat till mer eller mindre långt gående tvångsåtgärder gentemot de anställda kvinnorna. I den motion, som jag tillåtit mig väcka, är så icke fallet. Där finns ingen som helst tvångsåtgärd ifrågasatt. Jag har till och med direkt i motionen uttalat mig mot varje sådan åtgärd. Jag är angelägen om att betona detta, därför att i en hel del uttalanden, som i denna fråga blivit gjorda, icke minst i pressen, man synes — om avsiktligt eller oavsiktligt, det lämnar jag därhän — förbisett eller i varje fall helt förteget denna skillnad. Vad jag med motionen vill, är ingenting annat, än att staten genom vissa extra förmåner skulle underlätta en avgång ur tjänst för kvinnor, som, när de gifta sig, intet hellre önska än att få lämna sin tjänst och helt ägna sig åt hem och familj. Det rör sig alltså i denna motion uteslutande om åtgärder vid en fullständigt frivillig avgång ur statstjänst.

Kan man då tänka sig några sådana extra förmåner eller åtgärder från statsmakternas sida, som samtidigt skulle kunna bli av betydelse för lindrandet av arbetslösheten främst bland ungdomen? Ja, därom äro meningarna uppenbarligen mycket delade. Från de statsanställda kvinnoorganisationernas sida svaras utan tvekan ett mycket kategoriskt nej. Från de i ärendet hörda myndigheternas sida uttalar man sig betydligt försiktigare. Flertalet av dessa myndigheter synas emellertid liksom utskottet vara av den uppfattningen, att de i motionen föreslagna åtgärderna icke kunna få någon större inverkan på arbetslösheten. För egen del kan jag icke tänka mig annat, än att i motionen ifrågasatta eller liknande åtgärder från det allmännas sida måste bli av betydelse även för ungdomsarbetslösheten, även om jag icke ett ögonblick tror eller vill göra gällande, att den av mig föreslagna reformen i och för sig skulle vara tillräcklig för att råda bot på det samhällsöndet, som ungdomsarbetslösheten utgör, och att man, om man bifölle motionen, icke sedan behövde vidtaga några andra åtgärder. Men ett steg i rätt riktning vore under alla förhållanden taget, och för övrigt är jag alldeles övertygad om att man på den väg, som jag pekat på, skulle kunna komma ganska långt i fråga om ökning av arbetsmöjligheterna för ungdomen. Jag stöder denna min uppfattning på det faktum, vilket ju närmare belyses i motionen och för övrigt även i telegrafstyrelsens yttrande — det berördes också av herr Lundström — att antalet gifta kvinnor i statstjänst mer och mer ökat, och detta icke minst sedan frågan sista gången var uppe i riksdagen, samt att det för närvarande är så stort, att det icke kan vara betydelselöst för de ungas utkomstmöjligheter, om detta antal bringas att sjunka. Jag stöder min uppfattning dessutom på den övertygelse jag har, att åtminstone en del av de gifta kvinnorna innerst inne föredraga hemmet framför kontorsstolen.

I fråga om vilka extra förmåner, som man för uppnående av det med motionen avsedda syftet skulle kunna vidtaga, har jag ju tillåtit mig i min motion peka på några möjligheter, främst införandet av en avskedsgratifikation, vidare förbättrade pensionsförhållanden och för det tredje en något ökad möjlighet för dem, som lämna tjänsten, att få komma tillbaka, i händelse de bliva änkor eller fränskilda.

Beträffande avskedsgratifikationen, som givetvis är avsedd att underlätta själva bosättningen, säger sig utskottet hava funnit en sådan ur principiell synpunkt olämplig. Flertalet myndigheter ha även uttalat sin tvekan om lämpligheten av att gå in för en dylik »premiering», och från kvinnohåll stämplas ett godtagande av detta förslag helt enkelt såsom någonting staten ovärdigt.

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 38.

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.
(Forts.)*

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
männas avgång
ur statstjänst.*

(Forts.)

Jag kan ju mycket väl förstå, att man kan ha olika meningar på denna punkt, men jag är bestämt övertygad om, att farhågorna äro åtskilligt överdrivna. Jag ber att få erinra om att i Danmark införts, så sent som för ungefär en månad sedan genom riksdagens då fattade beslut, samma anordning med avskedsgratifikation, som jag tillåtit mig föreslå i motionen. Jag tillåter mig erinra om att detta förslag i Danmark kom ifrån en i det avseendet fullständigt enhällig lönekommitté, avseende hela statsförvaltningen. Jag erinrar vidare om att detta förslag i Danmark tillstyrkts av de kvinnliga tjänstemännen, och jag erinrar slutligen om att detta förslag i danska riksdagen, så vitt jag kunnat se av referaten, togs utan någon som helst meningsskiljaktighet. Jag måste, herr talman, säga, att det förefaller mig förvånansvärt, att ett förslag, som i Danmark vunnit sådan anslutning och sådant mottagande från alla håll, här kan karakteriseras på det sätt, som skett av våra kvinnoorganisationer, och av utskottet betecknas såsom både ur principiella och andra synpunkter t. o. m. så farligt, att man icke ens vågar sig på att föreslå en förutsättningslös utredning om detsamma. Jag kan givetvis icke dela denna uppfattning. Jag tror för min del tvärtom, att, om statsmakterna ville gå in för en dylik avskedsgratifikation av ungefär den art och omfattning, som jag tillåtit mig föreslå, detta skulle ur alla synpunkter vara välbetänkt, och det skulle vara staten värdigt.

Beträffande de ändringsförslag, som jag tillåtit mig ifrågasätta med avseende på pensioneringen, skall jag, för att icke trötta kammaren för mycket, här icke gå in på dem. Utskottet har ju i det avseendet praktiskt taget anslutit sig till de i motionen framförda synpunkterna.

Vad rör återanställningsmöjligheterna har jag i motionen uttryckligen, klart och tydligt, tagit avstånd från tanken på att staten skulle garantera återinträde vid makens dödsfall eller vid en eventuell skilsmässa. Vad jag ifrågasatt i motionen i det avseendet är ingenting annat, än att man skulle kunna gå in för att, om vid behov av arbetskraft det finns en för arbetet i fråga fullt lämplig och fullt kvalificerad kvinnlig f. d. befattningshavare, änka eller fränksild, som vill ha anställning i det verk, där hon förut varit anställd, så bör arbete, som finnes, kunna lämnas åt henne under de former och avlöningsvillkor, som verksstyrelsen med hänsyn till föreliggande förhållanden finner motiverade. Jag har svårt att se, att en sådan anordning kan, såsom utskottet vill göra gällande, vara ägnad att »inge vissa betänkligheter». Varken med hänsyn till personalens nyrekryterings- eller befordringsmöjligheter kan jag, ehuru jag själv är statstjänsteman, finna, att det kan vara något som helst att erinra emot en sådan anordning som den, jag tillåtit mig ifrågasätta.

Detta alltså något om de vägar, som jag i motionen pekat på, för uppnående av med densamma avsett syfte. Nu är det ju mycket möjligt, att vid en utredning även andra vägar och andra dispositioner kunna visa sig vara lämpliga, och att de av mig föreslagna böra modifieras. Vad jag anfört torde emellertid visa, att det finns realiserbara åtgärder, som, om de genomföras, ovillkorligen skulle underlätta frivillig avgång av kvinnliga tjänstemän, när de gifta sig, och därmed även öka utkomstmöjligheterna för de unga. Och detta och ingenting annat var och är syftet med den motion, som jag väckt.

Motionen har ju nu emellertid av utskottet avstyrkts. Jag måste, herr talman, säga, att de skäl, som anförts av utskottet, knappast kunna betecknas som särskilt överväldigande eller ens övertygande. Jag förstår därför ganska väl min vän herr Lundström, då han fann det angeläget att något vidlyftigare motivera det ståndpunktstagande, som ifrån hans sida skett i utskottet. Utskottet säger, att det anser »det vara ur samhällelig synpunkt önskvärt, att gift kvinna kan helt ägna sig åt familjens och hemmets vård», och utskottet delar även motionärens mening. »att bot bör sökas mot den rådande ungdomsarbets-

lösheten». Men, herr talman, utskottet vill icke lägga två strån i kors för att söka underlätta en utveckling i den riktning, som utskottet självt finner vara riktig. Jag måste säga, att en sådan hållning förvånar mig. Utskottet anser, att de nuvarande förhållandena icke äro bra, som de äro, utskottet är överens med motionären om målet, som vi böra sträva till, och utskottet har icke kunnat prestera ett enda bevis för att den väg, motionären förordat, icke skulle leda åt rätt håll, men utskottet motsätter sig trots allt detta den blygsamma begäran om en förutsättningslös utredning, vari motionen utmynnar. Jag måste säga, att utskottets hållning icke vittnar om något större intresse för denna sociala fråga eller någon vilja att göra något. Det är knappast ett enda skäl av någon avgörande betydelse, som utskottet anfört för sitt ställningstagande.

Vad de olika ämbetsverken uttalat i ärendet kan icke gärna i och för sig motivera en fullständigt negativ hållning från riksdagens sida. Riksdagen har ändå att i en social fråga sådan som denna taga andra hänsyn än statens affärsdrivande verk. Vad affärsverkens yttranden angår, är det för övrigt ganska förvånansvärt, på vilket sätt utskottet har refererat dessa yttranden. Jag kan icke med bästa vilja i världen säga, att dessa referat ge en riktig uppfattning om, vad verkssstyrelserna framhållit. Jag vill erinra om att generalpoststyrelsen tillstyrkt motionen. Icke ett ord därom finnes i det referat, som utskottet gjort av yttrandet. Järnvägsstyrelsen har icke direkt avstyrkt utredningen men uttalat sig för längre gående åtgärder än dem, som i motionen ifrågasatts, och av telegrafstyrelsens yttrande framgår tydligt, om man läser det i dess helhet, att den nuvarande ordningen ur verkets synpunkt är synnerligen olämplig, och att bestämmelser, som underlätta tidigare avgång, ur såväl statens som de gifta kvinnliga tjänstemännens egen synpunkt vore synnerligen önskvärda.

Vad de olika föreningarnas yttranden angår, har ju husmodersföreningarnas riksförbund ställt sig tämligen neutralt, under det att Fredrika Bremer-förbundet och de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd direkt avstyrkt motionen. Jag har fäst mig vid att dessa senare kvinnoorganisationer icke ens givit sin anslutning till den uppfattning, som utskottet och myndigheterna uttalat, nämligen att det ur samhällelig synpunkt »är önskvärt, att gift kvinna kan helt ägna sig åt familjens och hemmets vård». Jag vet ju icke, om tystnaden på denna punkt är avsiktlig eller oavsiktlig. Det syns mig emellertid förvånande, att i de långa yttrandena från dessa kvinnohåll denna tanke, som ju bort ligga speciellt för kvinnor ganska nära till hands, icke på något sätt berörts. I stället ha dessa organisationer desto mera ingående ansträngt sig att söka påvisa, hur osympatiskt och staten ovärdigt det skulle vara »att söka driva kvinnans beslut i viss för samhället förment önskvärd men för vederbörandes familj måhända ofördelaktig, ja, ödesdiger riktning». Vidare har man ju varit angelägen att brännmärka den orättvisa och den inkonsekvens, vartill motionären, enligt deras uppfattning, gjort sig skyldig.

Jag måste även beklaga, att icke utskottet utförligare refererat innehållet i skrivelsen från de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd. Jag beklagar det så mycket mera, som jag har en viss känsla av, att det just är detta yttrande, som mest inverkat på utskottets ställningstagande. Detta yttrande är nämligen så utomordentligt rikt på starka ord och kategoriska påståenden. Då jag tror, att det möjligen kan vara av ett visst värde för bedömandet av denna fråga att litet närmare syna i sömmarna de uttalanden, som kommit från detta håll, nödgas jag be att få komplettera utskottets referat med ytterligare ett par utdrag ur det yttrande, som avgivits av de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd.

Centralrådet säger bl. a., att det icke kan finna någon skillnad i nu förevarande avseende mellan gifta kvinnor i statstjänst å ena sidan och sådana ogifta män och ogifta kvinnor å andra sidan, som ha »egen förmögenhet eller välsi-

I fråga om vissa kvinnliga tjänstemäns avgång ur statstjänst.
(Forts.)

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.*

(Forts.)

tuerade föräldrar». Alla äro ju »försörjda». Men beträffande dessa senare, säger centralrådet, torde det väl allmänt erkännas, »att det vore kortsynt, för att icke säga synnerligen oklokt av staten, om den med lock eller med pock sökte förmå dem till att i bristande förtänksamhet leva ett sysslolöst liv». Jag ger organisationen fullkomligt rätt i detta omdöme, och jag skulle vara den siste att vilja rekommendera sysslolöshet. Men jag trodde verkligen icke, att en hustrus arbete i hemmet — allra minst från kvinnohåll — kunde betecknas som likvärdigt med »ett sysslolöst liv».

Centralrådet finner det vidare egendomligt, att motionären icke beaktat, att, om de gifta kvinnorna stanna hemma, detta icke kan minska arbetslösheten, därför att i så fall motsvarande antal hembiträden bli utan sysselsättning. Jag vågar emellertid för min del bestrida, att jag gjort mig skyldig till något dylikt förbiseende. Icke är det väl t. ex. alldeles säkert, knappast ens sannolikt, att, om en byråchefs hustru lämnar sin statstjänst, hembiträdet i den familjen därför avskedas. Det är väl nästan alldeles säkert, att den hjälpen i alla fall behålles. Och är det vidare säkert, när det gäller en lägre tjänstemannafamilj, t. ex. en brevårears eller stationskarls, där även hustrun har plats, att där över huvud finns något hembiträde? Förvisso icke. I många, många fall är så icke händelsen, och i dessa fall kan alltså icke heller någon bli arbetslös, om hustrun stannar hemma. Däremot är det nog beträffande flertalet mellangradstjänstemän så, att ett hembiträde skulle bli obehöfligt, om hustrun helt ägnade sig åt hemmet. Men bleve detta då en arbetslöshet av det slag, som nu vållar statsmakterna så mycket bekymmer? Jag tillåter mig betvivla detta. Det förtjänar ihågkommas, att dessa hembiträden åtminstone här i storstaden till allra största delen rekryteras från landsbygden. De dragas till storstaden tack vare dess lockelser, både goda och onda. Men denna dragning till staden från landet tror jag icke är ur landets synpunkt lycklig eller till fördel. Om alltså behovet av hembiträden skulle något nedgå, så bleve följden endast den, att dessa unga flickor i större utsträckning än nu är fallet finge stanna kvar hemma på landet, där de nog icke behövde bli arbetslösa. Socialt sett kan jag icke finna annat, än att dessa konsekvenser av motionen ingalunda äro ägnade att inge bekymmer.

Till sist kan jag icke underlåta be att få delge herr talmannen och kammarens ärade ledamöter några uttalanden om de överväganden och reflexioner, en statsanställd kvinna, enligt centralrådet, gör, då hon tänker gifta sig. Utskottet har här medtagit endast ingressen, som lyder: »Varje kvinna, som är gift eller står i begrepp att gifta sig, står därför inför problemet, hur hon skall på bästa sätt uppfylla den förpliktelse gent emot familjen, som samhället såväl som hennes eget samvete ålägger henne.» Försättningen, som av utskottet utesluts, är sådan, att även den bör återges och inflyta i riksdagens protokoll. Den lyder: »Och då hustrun fattar beslutet att stanna i sin tjänst eller att avgå för att ägna sig uteslutande åt hemmet, blir det givetvis först efter kalkyler och överväganden av mycket komplicerad beskaffenhet, däri såväl ekonomiska som personliga intressen spela in: mannens ställning, hälsa, ekonomi, framtidsutsikter, eventuella skulder och försörjningsförpliktelser gentemot andra än den egna familjen, utsikterna för äktenskapets hållbarhet, hustruns utbildning, anställning och framtidsutsikter, eventuella skulder och försörjningsförpliktelser gent emot andra än familjen, hennes hälsa, hennes personliga läggning för praktiskt arbete eller för arbete av annan art, det ekonomiska utbyte hon skulle hava av en verksamhet i hemmet jämfört med det ekonomiska utbyte hennes förvärvsverksamhet ger och i framtiden kan tänkas ge henne, jämte ännu en mångfald andra faktorer.» Ja, så står det verkligen. Jag tillåter mig endast en liten reflexion: tänk om alla unga damer, och ynglingar också för övrigt, landet runt låte sig ledas uteslutande av liknande kalla eko-

nomiska beräkningar, huru många äktenskap skulle vi då egentligen ha för närvarande?

Den skarpa kritiken från kvinnohåll mot denna motion torde hava sin grund i starka farhågor för att ett bifall till motionen så småningom skulle leda fram till tvångsåtgärder. Det är mot bakgrunden av denna fruktan man får se de många starka orden och de många överdrifterna. Eljest synas mig dessa fullständigt oförklarliga. Jag tror emellertid, att man på kvinnohåll räknar fel. Vilja kvinnorna undgå tvångsåtgärder, borde de här liksom i Danmark, synes det mig, rekommendera en uppslutning på den i motionen starkt markerade frivillighetens väg. Fälles detta sant moderata förslag, som är uttryck för en ärlig vilja att söka lösa denna ömtåliga fråga utan att träda någons berättigade intressen för nära, så rycka för visso tvångsåtgärderna omedelbart betydligt närmare. Yttrandena från de affärsdrivande verken vittna otvetydigt därom. Kvinnoorganisationerna hava emellertid icke sparat på krutet, när det gällt att taga död på denna motion. Jag måste säga, att denna hållning från kvinnoernas egen sida förefaller mig ganska anmärkningsvärd och nedslående. Jag trodde ändock, till sist, att man ganska allmänt, även på kvinnohåll, hyste den uppfattningen, att det under alla förhållanden, ur såväl familjens som samhällets synpunkt, vore det lyckligaste, om hustrun ägnade sig åt hem och familj och icke överläte vården därav liksom barnens fostran åt främmande hjälp. Yttrandet från de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd synes emellertid vittna om en helt annan syn på livet.

Nu är det ju, herr talman, mycket möjligt, att min inställning till detta problem enligt många uppfattning är gammalmodig och felaktig, och jag får givetvis finna mig i ett sådant omdöme. Jag vet emellertid, att den uppfattning, som jag har och som bär upp motionen, delas icke bara av många av kammarens ledamöter utan också av en mycket, mycket stor del av det svenska folket oavsett samhällsklass och politisk åskådning. Av den anledningen och då motionen vidare syftar till hemmens och ungdomens bästa och då motionen slutligen icke går ut på något annat än en förutsättningslös utredning, tillåter jag mig, herr talman, att vädja till kammaren att ge sitt stöd åt motionen, trots att den av utskottet avstyrkts, och jag tillåter mig alltså att yrka bifall till min motion.

Med herr Lundquist förenade sig herrar *Sjögren* och *Svedman*.

Herr Mosesson: Herr andre vice talman! Jag tänker, att kammaren skall hålla mig räkning för att jag icke kommer att upptaga kammarens tid ens hälften så länge som den ärade motionären har gjort. Några få ord anser jag mig pliktig att giva såsom upplysning.

Motionären förebrår utskottet för att det så kortfattat har refererat de långa yttranden som inkommit. Vi ansågo detta vara det lämpligaste förfaringssättet, då utskottet nu varit enhälligt i sin mening att avstyrka den förevarande motionen. Motionären sade, att vi på det sättet hade uraktlåtit anföra, att poststyrelsen har tillstyrkt en utredning. Jag ber att få säga, att poststyrelsen har förklarat sig icke vilja motsätta sig en utredning. Jag vill fråga motionären, om han anser, att det finns möjlighet att kunna få andra kammaren att gå med på en sådan motion som den förevarande, som avser allenast kvinnor i statstjänst, då kammaren tidigare har avslagit motioner, som avsett icke allenast kvinnor i statstjänst utan gifta kvinnor i allmän tjänst. Det är icke möjligt att tala om denna motion såsom ägnad att bidraga till en lösning av arbetslöshetsproblemet såsom den är lagd. Det blir en allt för liten flis, som spränges ut genom ett bifall till denna motion.

Motionären säger, att han anser, att de skäl, som utskottet har föreburet, icke

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.
(Forts.)*

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.*

(Forts.)

äro överväldigande och knappt övertygande. Utan att vara oartig vill jag säga honom, att hans motion icke heller har visat, att de förslag han i den framställt äro vare sig överväldigande eller övertygande, och det bästa beviset därpå är, menar jag, att en av hans medmotionärer, som instämt i motionen, tydligen vid behandlingen av den förevarande motionen icke har ansett sig kunna tillstyrka densamma, och motionären må vara ledsen däråt eller anse, att det icke rör honom, men de inkomna yttrandena äro i alla fall icke för honom.

Vidare vill jag säga honom, att ett av de förslag, som han nu kommer med, nämligen att genom en avskedsgratifikation uppmuntra kvinnor, som äro i statstjänst, att vid giftermåls ingående lämna denna sin statstjänst, har ju ingen av alla dem som yttrat sig kunnat gå med på. Konsekvenserna därav skulle bli alltför farliga och betänkliga med hänsyn till andra statstjänare, och vad vill motionären säga gent emot vad t. ex. herr Lundström nyss sade. Nog vore det väl mera skäl för att ge t. ex. en som, lät oss säga, i tio års tid varit gift och har en hel del barn hemma, som påkalla hennes vård, nog vore det mera skäl att uppmuntra henne till att avgå ur statstjänst än den unga flicka, som står i begrepp att ingå giftermål. Vid detta förhållande kan jag icke förstå, att det är möjligt att kunna säga annat, än vad vi sagt, att detta förslag till en uppmuntran till frivillig avgång är ur principiell synpunkt betänkligt.

Vad vidare beträffar förslaget om återanställning eller företrädesrätt till reservtjänstgöring och annat sådant där hava vi sagt, vad verkstyrelserna säga, nämligen att i allmänhet så lär man väl icke kunna giva några sådana utfästelser eller löften. Såsom motionären själv påpekade, hava vi ställt oss sympatiska till tanken, att den, som avgår ur statstjänst, skall i någon form kunna återfå de avgifter, som han erlagt för egen eller barnens pensionering. Utskottet har, såsom motionären vet, författningsenligt icke någon möjlighet att spränga den ram, som motionären själv har dragit omkring sin framställning. Då vi icke hava kunnat gå med på motionen och icke haft rättighet att skriva en hemställan om något annat än det motionären har begärt, så har det icke återstått oss något annat än att hemställa om avslag på motionen.

Jag ber, herr andre vice talman, att få hemställa om bifall till utskottets framställning.

Fru Nordgren: Herr andre vice talman! Jag är ledsen över att nödgas taga kammarens tid i anspråk vid denna sena timme, då jag mycket väl vet, att man helst önskar få slut på debatten snarast möjligt. Men då motionären har tillåtit sig att hålla på i tre kvarts timme och under sitt anförande gått ganska skarpt tillrätta med de gifta kvinnorna i statstjänst, anser jag mig böra säga några ord i frågan.

Då vi år 1926 behandlade denna fråga tillät jag mig här i kammaren starkt understryka riktigheten av vad som anförts i de då föreliggande motionerna, nämligen att ungdomsarbetslösheten var ett samhällsont, som man borde söka alla framkomliga vägar för att bekämpa, och jag framhöll också att jag såsom kvinna och mor ansåg det önskvärt, att de gifta kvinnorna i allra största utsträckning bevaras åt hemmen, framförallt gällde detta de hem, där barn finnas som kräva en mors omvårdnad. Denna min mening vidhåller jag. Jag förklarade också den gången, att om det varit fråga om att vidtaga åtgärder för att underlätta en frivillig avgång från de gifta kvinnornas sida, skulle jag anslutit mig till en sådan tanke. Nu har motionären kommit med ett förslag, där han söker lösa frågan efter dylika linjer, men jag kan icke uraktlåta att säga, att jag finner motionärens försök härvidlag synnerligen misslyckat. Särskilt hans förslag om gratifikationer åt de kvinnor som vid giftermåls ingående lämnade sin tjänst, tycker jag verkar något egendomligt, jag vill icke använda uttrycket löjligt. Jag kan icke finna det minsta berättigande i, att

svenska staten skulle på något sätt favorisera de statsanställda kvinnor som ingå äktenskap genom att ge dem en gratifikation för att de lämna sina platser. Och när herr Lundquist här anför en hel del av vad de styrelser, som yttrat sig i denna fråga, haft att säga, glömmer han dels att tala om att så gott som samtliga dessa styrelser *avstyrkt* motionen, och dels att ett av statens verk, nämligen kungl. järnvägsstyrelsen, rent ut säger ifrån, att det skulle verka egendomligt, om kvinnorna nu skulle beredas en direkt förmån framför männen, samt tillägger, att ett dylikt medgivande skulle säkerligen icke utan skäl »framkalla krav på motsvarande förmåner för manlig personal, som önskar lämna sin tjänst». Kanske är det skäl att erinra om, att det även finns en sådan synpunkt på denna fråga.

Det har redan framhållits av utskottets ordförande, herr Mosesson, att en dylik avskedsgratifikation säkerligen icke skulle komma att få någon som helst effektivitet, utan bara möjligen leda dithän, att de kvinnor, som ändock utan vidare hade tänkt lämna sin anställning vid giftermåls inträdande skulle få ett litet extra tillskott till bosättningen. De övriga komma säkerligen, som utskottet också säger i sitt utlåtande, att föredraga den säkra anställningen framför denna gratifikation. Man måste nog räkna med att det icke går att med några som helst lockmedel förmå de gifta kvinnorna att lämna sin tjänst, om de icke själva anse sig förpliktade därtill eller önska göra det. Vi få ej heller förbise, att det icke alltid är enbart begäret efter att hava dubbla inkomster och en bättre levnadsstandard, som är motivet för att de gifta kvinnorna stanna kvar i sin tjänst, utan även den rådande osäkerheten på arbetsmarknaden för familjeförsörjare i en del fall, och det är ju icke alla kvinnor i statstjänst som äro gifta med statstjänare, herr Lundquist. Det är också en annan osäkerhet, som man icke bör lämna ur räkningen nämligen osäkerheten i de äktenskapliga förhållandena. Den som är gift i dag kan vara fränskild om några månader, och då står ofta en fränskild hustru med ensam försörjningsplikt för barnen, ty visserligen kan den fränskilda maken bliva ådömd att lämna underhåll åt hustru och barn, men han skaffar sig i regel ännu en familj, och då heter det någonstans i lagen, att denna familj har företrädesrätt till försörjning. Alltså blir den fränskilda hustruns rätt bara en rättighet på papperet, som varken hon eller barnen kunna existera på och då vittnar det väl snarast om ansvars känsla hos dessa gifta kvinnor, att de tänka på sådana konsekvenser, som kunna möta dem när som helst. Härtill kommer att en flicka numera, liksom en pojke, utbildas för ett yrke eller en anställning, och det är en väsentlig skillnad mot förr, då hon fick en nödtorftig utbildning och det redan på förhand var förutskickat, att hon skulle bliva »försörjd genom äktenskapet», som det så vackert heter än i våra dagar. Jag hör själv till de kvinnor, som anse, att det är beklagligt, att kvinnorna i allt större utsträckning vända sig från hemmen och det husliga arbetet. Vi hade ju också från socialdemokratiskt håll väckt en motion, vari vi krävde en utredning om vad som skulle kunna göras för att få kvinnorna in på detta för dem naturliga arbetsområde, men om jag icke missminner mig gick herr Lundquist emot denna motion, vilket jag finner vara oklokt, ty detta hade säkerligen varit en utväg att minska trängseln på arbetsmarknaden. Hade motionären emellertid kunnat anvisa några framkomliga vägar för att underlätta en frivillig avgång ur tjänsten för de gifta kvinnorna, skulle jag som sagt för min del icke tvekat att ge min anslutning härtill, men jag har icke kunnat finna något annat än den punkt, där motionären säger, att någonting bör göras för att tillförsäkra de kvinnor, som lämna sin tjänst, rätt till pension och familjepension, och här har utskottet också ställt sig välvilligt till denna tankegång samt förutskickat, att den kommitté, som sitter för att utreda statstjänarnas pensionsfråga, kommer att taga hand om denna fråga.

Nu vet jag mycket väl, att herr Lundquist har rätt, när han säger, att det

I fråga om vissa kvinnliga tjänstemäns avgång ur statstjänst.
(Forts.)

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.
(Forts.)*

är den allmänna uppfattningen, eller åtminstone en mycket stark och utbredd opinion ute i landet, att en gift kvinna icke bör sitta och taga upp arbetsförtjänster för de arbetslösa. Men, herr Lundquist, jag tillät mig redan 1926 säga, att det är icke bara gifta kvinor, som sitta och taga upp platser för de arbetslösa, utan jämväl manliga befattningshavare och jag tror det vore skäl i att männen granskade sina egna gärningar också en smula. Det finns något som heter mångsyssleri och jag skulle vilja rekommendera herr Lundquist att studera det utlåtande, som för något år sedan avgavs angående statstjänarnas mångsyssleri. Av detta framgick, att det fanns statstjänare, och högt avlönade sådana, som innehade en så stor mängd bisysslor, att dessa kunnat ge levebröd åt tre eller fyra andra personer. När jag anser, att det är olyckligt att de gifta kvinnorna stanna kvar i förvärvsarbete, gör jag alltså icke detta ur arbetslöshetens synpunkt, ty jag tror icke att detta för dennas vidkommande har någon större betydelse, utan ur hemmets och samhällets synpunkt, och härvidlag står jag på samma ståndpunkt som jag stod 1926. Jag anser det vara lämpligt och klokt av kvinnorna själva, om de, när ekonomiskt tillfälle gives, stanna i hemmet och sköta hem och barn, liksom jag anser att det skulle vara synnerligen klokt av staten, om den sökte trygga kvinnorna åt hemmen genom att bereda pension åt ensamstående mödrar och deras barn, så att mödrarna kände, att de hade någon ekonomisk trygghet och icke behöfde anlita fattigvården, när de miste familjeförsörjaren. Detta gäller icke allenast kvinnor inom arbetarklassen utan även inom andra samhällskategorier. Jag skulle vilja rekommendera herrar riksdagsledamöter att taga i övervägande huruvida det icke finnes andra vägar, som äro mera framkomliga när det gäller att få de gifta kvinnorna att »frivilligt» som det heter lämna sina anställningar än de som bestå i mer eller mindre maskerade försök att få dem bort ur statstjänsten.

Herr talman, jag skall icke uppehålla tiden längre, utan sluta med att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lundquist i Rotebro: Herr talman! Ja, jag märker kammarens otålighet. Jag är icke heller glad åt att detta ärende kommit upp så sent, efter att ha fått vila så lång tid. Men jag tycker verkligen frågan är av det värde, att riksdagen kunde kosta på sig en timme på densamma. Och jag tycker den är så pass intressant, att det icke skulle vara alltför långtråkigt att syssla med den. Endast ett par repliker till de föregående ärade talarna. Herr Mosesson fäste uppmärksamheten på att det icke finnes någon myndighet, som velat gå in för denna avskedsgratifikation. Är det så märkvärdigt, att de icke äro färdiga att göra det? Det är ju något alldeles nytt detta, som jag begärt en förutsättningslös utredning om, men på samma gång pekar jag på att i Danmark, där förhållandena äro närbesläktade med våra, har man redan beslutat om en sådan anordning, vilken där tillstyrkts av såväl manliga som kvinnliga tjänstemän och myndigheter o. s. v. Jag tycker det bör väga lika mycket som den litet reserverade hållning, som våra verksstyrelser här i landet ansett sig böra intaga i denna fråga.

Vidare vet jag icke, varför denna reserverade hållning från myndigheternas sida skall tagas till intäkt för att detta förslag »ur principiella synpunkter» måste anses betänkligt, som utskottet säger. Jag kan icke förstå, att det kan vara betänkligt i vårt land, men alldeles utmärkt i Danmark.

Det är givetvis alldeles riktigt, som utskottets ordförande sade, att utskottet måste i sin kläm hålla sig inom ramen för motionen. Men det är intet, som hindrar att i motiveringen tala om vad utskottet vill, och det hade varit värdefullt, ty då hade man fått någon uppfattning om vart utskottet ville komma. Men, handen på hjärtat, herr Mosesson, kan man av utskottets utlåtande läsa ut, vad utskottet vill i denna fråga, och att utskottet på något sätt står bakom

det uttalande, som här gjorts av herr Lundström och det, som nyss gjordes av herr Mosesson? Jag har icke vågat läsa ut det, ty det finnes icke antytt någonstans.

Vad beträffar fru Nordgren, så ville fru Nordgren be mig att titta litet på de manliga tjänstemännens mångsyssleri. Jag är tacksam för den där lilla inbilden. Jag har haft anledning att titta på den saken på mycket nära håll: Jag har t. o. m. varit med i 1928 års lönekomitté och sett, vilka snäva bestämmelser, som äro avsedda att genomföras för de manliga tjänstemännen. Och jag passar här på att påpeka en inkonsekvens, som kvinnorna möjligen skulle kunna reagera mot: När det bestämmes, att de manliga tjänstemännen icke ens skulle få ha ett sekreterareuppdrag i en förening utan tillstånd — det skall begäras tillstånd, och sådant kan vägras — får samtidigt en kvinnlig tjänsteman utan vidare även vara husmor och ensam sköta ett hem utan att på något sätt begära tillstånd till detta. Jag har nog tittat på mångsyssleriet å bägge sidorna, fru Nordgren.

Vidare konstaterar jag endast, att fru Nordgren finner det förslag löjligt, som i Danmark hälsats med tillfredsställelse och på det varmaste rekommenderats som ur såväl statens som de kvinnliga tjänstemännens synpunkt värdefullt.

Jag tror, att om man ser sakligt på frågan, är nog min ställning icke så svag, som man ifrån utskottets sida vill göra gällande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lundquist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning av väckt motion om utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden m. m.

Utskottets hemställan bifölls; och som första kammarens beslut härigenom blivit med viss ändring antaget, skulle ärendet för förnyad omprövning återlämnas till denna kammar.

§ 15.

Härefter föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av dels motion nr 334 angående utredning i fråga om vissa svenska medborgares anspråk på skadestånd för dem genom revolutionen i

*I fråga om
vissa kvinn-
liga tjänste-
mäns avgång
ur statstjänst.
(Forts.)*

Ryssland tillfogade förluster m. m. dels ock första kammarens beslut över motion I: 202 i liknande ämne; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

*I fråga om
säkerheten
för vissa lån
till jordbrukets
befrämjande.*

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av väckt motion om mildring i fordringarna å formell säkerhet för lån m. m. från de statliga fonderna till jordbrukets befrämjande begärdes ordet av

Herr **Wachtmeister**, som anförde: Herr talman! Av en denna motion ovidkommande orsak har jag kommit att syssla med befolkningens låneförbindelser på landsbygden och sett, huru den ofta är alldeles insyftad i borgensförbindelser, den ena med den andra o. s. v. i ett helt nät. Och det befanns då, att en av orsakerna till detta besynnerliga läge var, att staten ställer som fordran för utfående av dikningslån m. m. att vederbörande förbindelse är försedd med borgen av två eller flera vederhäftiga personer.

För att undersöka, huruvida det verkligen var nödvändigt att skaffa borgenssäkerhet, gjorde jag personligen vid en dylik anhållan om dikningslån en förfrågan hos lantbruksstyrelsen och statskontoret, huruvida icke statsobligationer skulle kunna läggas som säkerhet i stället för dessa borgensförbindelser. Från lantbruksstyrelsen fick jag som svar, att den icke kunde godtaga statsobligationer som säkerhet ens till hur stort belopp som helst, utan det skulle vara borgensförbindelser. De hänvisade mig även att vända mig till någon bank, som skulle garantera företagets utförande. Detta föreföll mig mycket besynnerligt, och det var av denna anledning, jag väckte denna motion för att få klarhet i frågan. Man ansåg tydligen, att en banks — t. o. m. av Allmänna sparbankens karaktär — förbindelse att utföra företaget skulle vara bättre än en säkerhet i statsobligationer. Förresten finnes det mig veterligt icke några banker, som gå in på att lämna sådana förbindelser.

Lantbruksstyrelsen angiver i sin skrivelse till jordbruksutskottet, att styrelsen icke har tillräckligt med arbetskrafter för att sköta om en sådan sak, därest man skulle lämna inteckningar eller värdepapper som säkerhet för detta lån. Jag kan icke förstå, att det skulle behövas ytterligare arbetskrafter för att klara en sådan sak. Om vederbörande icke fullgöra sina förbindelser, icke utföra dikningsföretaget eller dylikt, är det givetvis bara att sälja värdepapperen och återbetala statslånet och låta det hela stå stilla. Arbetet behöver ju icke nödvändigt utföras. Här är icke fråga om en minskning i den verkliga säkerheten. Här är fråga om en minskning i den *formella* säkerheten.

Statskontoret säger: »Att säkerheten för dylika lån så gott som alltid utgöres av borgen, torde bero på att vederbörande låntagare icke varit i tillfälle att erbjuda annan säkerhet.» Ja, det beror nu på att man får sig förelagt en blankett, på vilken det står plats för borgensmän. Någon annan möjlighet förutsattes icke finnas.

Lantbruksstyrelsen säger i sitt yttrande, att i det av motionären åsyftade fallet kontraktstagaren blev av lantbruksstyrelsen underrättad om diverse olika möjligheter, som förefunnos.

Jag åsyftade emellertid icke något bestämt fall alls, utan hundratals andra fall, som icke kommit till lantbruksstyrelsens kännedom, helt enkelt därför, att vederbörande av lantbruksingenjörerna i regel bliva underrättade om omöjligheten att få lån mot annan säkerhet än borgenssäkerhet.

Jag inser emellertid omöjligheten att mot ett enhälligt utskott få igenom en skrivelse, vadan jag avstår från att göra något yrkande.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden: nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadsplane-lag m. m., såvitt angår ändringar i väglagstiftningen; och nr 78, i anledning av väckta motioner angående revision av jaktlagstiftningen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Slutligen upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående älgjaktens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang.
älgjaktens
ordnande.

I en till riksdagen den 13 mars 1931 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 214, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att, med godkännande av de enligt statsrådsprotokollet utav departementschefen tillstyrkta grunderna för älgjaktens ordnande och för bidrag till lindrande i vissa fall av skada av älg å gröda, medgiva uttagande av vissa i samma grunder avsedda avgifter.

I anledning av Kungl. Maj:ts nämnda proposition hade inom andra kammaren väckts och likaledes till utskottet hänvisats motion, nr 427, av herr *Jonsson* i Risinge m. fl., vari föreslagits, att riksdagen måtte, med avstyrkande av de i förevarande proposition framlagda grunderna för älgjaktens ordnande i vad anginge utsträckt jakttid för vissa områden, medgiva uttagande av en avgift av 25 kronor för varje skjuten älg för bidrag till lindrande i vissa fall av skada av älg å gröda.

I sammanhang härmed hade utskottet vidare till behandling förehått en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 210, av herr *Wachtmeister*, vari föreslagits, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av bestämmelser beträffande jakt å älg, avseende

1) fastställande av en allmän *jakttid* av maximum 2 dagar, vilken skulle utsträckas å »älgvårdsområden» till 14 dagar, förlagda till tidpunkt senare än den förra,

2) bildande av en *älgskadefond* uppkommen av licensavgifter,

3) *värdering* av älgskada medelst allmänna medel, och

4) *förbjudande* av älgskytte med andra vapen än sådana, som vore avsedda för kula, eller av annan person än den, som visade sig vara innehavare av statens skyttemärke eller avlagt annat godkänt skjutskicklighetsprov,

allt i enlighet med i motionens motivering angivna synpunkter och av Kungl. Maj:t utfärdade kompletterande bestämmelser.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte, med godkännande av de utav departementschefen tillstyrkta grunderna för älgjaktens ordnande och för bidrag till lindrande i vissa fall av skada av älg å gröda, medgiva uttagande av de i samma grunder avsedda avgifter, under iakttagande dock att möjlighet att erhålla restitution av dylika avgifter icke måtte stadgas;

2) att riksdagen i anledning av motionen II:427 måtte medgiva uttagande av en avgift av 15 kronor för varje skjuten älg, för vilken icke erlagts sådan avgift, som under 1) omförmäldes; och

Ang.
älgjaktens
ordnande.
(Forts.)

3) att riksdagen måtte förklara motionerna II:210 och II:427, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Tjällgren, Carl E. Eriksson, Granath* och *Uddenberg* förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) med anledning av motionen II:427 avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning;

2) avslå motionen II:210; och

3) besluta att motionen II:427 i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad reservanterna hemställt under 1) ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Jonsson** i Risinge: Herr andre vice talman! Då jag väckt en motion i denna fråga, skall jag be att få säga några ord. Det är en mycket ömtålig fråga, detta rör sig om, älgjaktens ordnande. Då jag har läst Kungl. Maj:ts proposition, har jag funnit, att jordbruksministern har gjort allvarliga försök att få denna sak ordnad. Jag kan beträffande det, som avses i halva propositionen, be att få instämma i vad man där gör framställning om. Men i den första delen, som avser jakttidens förlängning, har jag icke kunnat följa honom. Då man skall börja dela upp jakttiden för olika personer, så börja betänkligheter förefinnas.

Vi veta väl, huru angelägna markägarna äro att få disponera sina ägor, och då samtidigt även sin jakt. Härvid förutsättes i den kungl. propositionen, att vissa ägare skola få en betydligt förlängd jaktid gentemot andra, och man kan tänka sig, hur den mindre jordägaren skall känna sig, då t. ex. en granne, som har större jaktmarker, får fortsätta att jaga, men den mindre jordägaren får låta bli att utöva jakt.

Det är mycket stora svårigheter att kunna få saken ordnad; att något behöves göras, det inser jag, men att så avklippa den mindre ägaren från att disponera sin mark, det vill jag icke vara med om. Nu har utskottet och även Kungl. Maj:t hänskjutit denna fråga till länsstyrelsernas avgörande. Länsstyrelserna skulle kunna, menar man, ge denna rätt. Jag föreställer mig, att det blir synnerligen svårt för länsstyrelserna att göra denna uppdelning rättvist, ty vi få utgå ifrån, att ingen kan med full rätt säga, att det är den enes eller den andres äganderätt till dessa djur, som skall gälla, ty de kunna ju förflytta sig på så ofantligt stora områden — kanske de födas i ett län, uppväxa i ett annat och vistas i ett tredje. Under sådana förhållanden är det ju ännu svårare att kunna rättvist avväga, vem som har rätt att skjuta dem. Nu är det ju så, att de djur, som finnas på en ägares ägor, dem har han ju full rätt att skjuta. Men i det avseende, som nu är föreslaget, skulle betydande inskränkningar för de mindre jordägarnas vidkommande ske. Om jag ser på vad utskottet skrivit om vad innebörden av Kungl. Maj:ts förslag är, så står det på sid. 14: »Men möjlighet öppnas att under vissa förutsättningar — att på jaktområdet jaktvård i fråga om älg kan bedrivas och äger rum — o. s. v.» — Ja, med den tolkningen av propositionen skulle det väl vara mycket få, som skulle kunna få tillstånd. Jag vågar förutse, att knappast någon bedriver en sådan jaktvård på älg, att han skulle kunna få denna möjlighet till utsträckt jaktid. Då jag läste propositionen, syntes mig en sådan möjlighet stå öppen för alla — frikostigt nog för både små och stora jordbrukare. De skulle alla få denna möjlighet. Men utskottet säger något annat om innebörden, så den kan tydligen tolkas på olika sätt.

Nu har emellertid utskottet — ja, det är väl med en viss beräkning — dels tagit den kungl. propositionen, dels tagit min motion och dels tillagt en sak själv. Utskottet har nämligen utökat Kungl. Maj:ts proposition. Om någon begär det förlängda tillståndet och betalar in 25 kronor, skulle detta belopp enligt Kungl. Maj:ts förslag kunna återfås, om icke den, som gjort ansökan, varit i tillfälle att skjuta de älgar, han fått tillstånd att skjuta. Men utskottet har ansett, att vederbörande icke skall få tillbaks något, även om han icke fått skjuta några älgar. Detta försvårar ju än ytterligare för de mindre bemedlade jordägarna — att spela med i detta lotteri, kan man säga, ty det är icke så, att man kan bestämma, att så och så många älgar skall man skjuta. Det är oftast en ren lyckträff, om vederbörande kunna få skjuta någon älg, åtminstone de, som icke förfoga över stora marker och mycket drevmanskap.

Jag får bestämt fastslå, att förslaget om den utsträckta jakttiden är till förmån för de större jordägarna. Det kan icke bortresoneras. Nu finns det ju visserligen en möjlighet, enligt jaktlagens 9 §, för de mindre jordbrukarna att sammansluta sig. Ja, hur lätt går det att göra sammanslutningar bland Sveriges jordbrukare? I denna speciella fråga är det kanske ännu svårare, ty det förhåller sig så med jakten, att där spela mångahanda saker in. Detta om den första frågan.

Däremot är jag helt ense med jordbruksministern om inrättandet av en älgskaderegleringsfond, ty jag har många gånger med beklämning sett, hur arrendatorer och torpare fått sin gröda totalt förstörd just av älgar. Detta förstå icke norrlänningarna, ty i Norrland med dess vidder göra icke älgarna skada på grödan. De ha ju där de stora skogsmarkerna att vara på. I Mellansverige däremot äro skadorna betydligt större, och därför är detta förslag, som jordbruksministern framlagt att en skaderegleringsfond skall inrättas, synnerligen välbetänkt. Man kan kanske tycka, att jag i min motion tagit till ganska mycket, 25 kronor för varje skjuten älg, men det är ju en sak, som kan regleras under årens lopp. Skulle det visa sig, att det är för mycket, går det ju mycket bra att använda av denna fond i annat jaktvårdande syfte t. ex. för utrotande av skadedjur. Jag åhörde debatten i första kammaren. Där var det en, som ansåg det vore lämpligt att även de efterlevande efter människor som blivit ihjälskjutna under älgjakten skulle få med av denna fond. Jag vill inte precis säga, att detta vore lämpligt! Vad Norrland beträffar tror jag, att norrlänningarna skulle kunna använda av denna fond till utrotande av skadedjur och varför icke även till att hålla efter tjuvskyttar.

Herr talman, jag skall icke förlänga debatten längre. Jag tror, att jag kan både i sak och formellt yrka avslag på såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i de delar, som avse införandet av förlängd jakttid, men bifall till min motion, som är lika med Kungl. Maj:ts förslag i fråga om inrättande av en älgskaderegleringsfond.

Herr Uddenberg: Herr andre vice talman! Jag kan meddela kammaren, att jag är icke jägare, så det är därför jag är reservant i det här ämnet, utan det är därför, att jag har en bestämd övertygelse om att de fördelar, som kunna vinnas med denna reform, icke äro så stora, att de uppväga de olägenheter, reformen medför. Man säger, att nuvarande bestämmelser om älgjaktsens utövande här i landet äro sådana, att de försäkra stora missförhållanden, och det är ju möjligt att så är — därom vill jag icke yttra mig — men nu är det ju att märka, att det förslag, som här föreligger, bibehåller samtliga de grundbestämmelser, som på detta område finnas i vår nuvarande jaktlag. Det är endast en påbyggnad på det nuvarande systemet, som här föreslagits. Enligt mitt förmenande är det en mycket egendomlig reform, som här föreligger. Den

Ang.
älgjaktsens
ordnande.
(Forts.)

Ang.
älgjakts
ordnande.
(Forts.)

ger under vissa förhållanden möjlighet för större skogsägare och andra innehavare av större jaktmarker att få jakttiden förlängd intill 14 dagar, men för att erhålla denna rätt skall jakträttsinnehavaren ingå till Konungens befallningshavande med begäran om att få licens. Sådan begäran skall inlämnas till Konungens befallningshavande två månader före jakttidens början. Konungens befallningshavande skall inhämta upplysningar från de personer, som eventuellt äro i besittning av kunskap om älgbeståndet å det ifrågavarande jaktområdet. Med hänsyn till älgbeståndets storlek kan Konungens befallningshavande sedan tilldela licenssökande rättighet skjuta ett visst antal älgar. Det är ju klart, att det redan med detta förfarande kan bli ganska svårt för Konungens befallningshavande att bedöma, hur stort antal älgar, som det kan beviljas licens för. Därtill kommer, att när licens beviljas, har Konungens befallningshavande ingen kännedom om hur hårt älgbeståndet beskattas under de dagar den allmänna älgjakten pågår. Det skulle ju kunna tänkas inträffa — såsom vi känna till från föregående år då det i mellersta Sverige sköts ovanligt mycket älgar — att älgstammen skattades tillräckligt hårt under den allmänna jakttiden, ja, kanske till och med så hårt, att det icke fanns kvar så många älgar, som vederbörande licensinnehavare hade tillstånd att skjuta. Då förstår man att det inte kunde bli tal om en utgallring av älgstammen på ett sådant sätt, att de mindre värdefulla djuren skjutas. Utskottet har i sitt utlåtande anført, att denna reform icke skulle innebära någon större förändring och att reformen icke är någon stor reform, men utskottet tillägger, att det är ett steg i rätt riktning. Det är detta, som jag finner vara den största faran i det här förslaget, att det är ett steg mot en utveckling, som jag icke anser vara lycklig. Det är ju klart, att skulle det inträffa, som det här påtalats, att det icke funnes tillräckligt med älgar för de licenser som beviljats, så bleve nästa steg, att man förkortade den allmänna jakttiden, ja kanske till och med borttoge densamma, så att endast de, som hade licens, skulle ha tillstånd skjuta älgar. Och det är en utveckling, som jag icke tycker kan verka rättvis.

Nu säges det visserligen, att de mindre jordbrukarna kunna sammansluta sig enligt 9 § jaktlagen. Herr Andersson i Löbbo begärde nyss ordet. Jag vet han har den uppfattningen, att det är mycket lätt för honom och hans grannar att sluta sig tillsammans och bilda jaktförbund och på så sätt utnyttja de fördelar, licensförfarandet bereder. Men lika förvissad som jag är, att det är många jordägare, som kunna göra så, lika förvissad är jag om att det finns en massa jordägare här i landet, som icke ha möjlighet till sådan sammanslutning. Det finnes många skogsägare, synnerligast i mellersta och norra delarna av landet, som ha sina skogsskiften inkilade mellan stora bolagsskogar. Dessa personer ha sannerligen ingen möjlighet att få bilda jaktförbund med bolagens intressenter. Om denna reform genomföres, bliva de fullständigt utestängda från jakträtten, och det blir de stora bolagen, som komma att bli jakträttsinnehavare på mycket stora områden här i landet. Detta är en utveckling, som jag för min del icke vill bidraga till.

Jag har icke några principiella betänkligheter emot den motion, som väckts av herr Jonsson i Risinge. Jag tycker snarare det vore riktigt, att de, som komma i tillfälle att skjuta så pass värdefullt villebråd som älgar, också skola avsätta visst belopp, som kan användas till att ersätta dem, som få skog och gröda fördärvade av älgar. Men nu har andra kammaren nyligen fattat beslut om att ingå till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående en revision av den allmänna jaktlagen, och då förefaller det mig, som om det inte vore större brådska med den här föreslagna reformen, än att den kunde tagas upp till behandling i samband med nyssberörda utredning.

Under dessa förhållanden vill jag, herr andre vice talman, instämma i den reservation, som av herr Tjällgren m. fl. fogats vid detta utskottsbetänkande.

Herr Andersson i Löbbo: Herr andre vice talman! Jag skall i all korthet anföra en motivering för utskottets ståndpunktstagande i den nu föredragna frågan. Den kungl. propositionen avser, som kammarledamöterna torde finna, att den nuvarande allmänna jakttiden som regel skulle bibehållas men att vissa jakträttsinnehavare — större jakträttsinnehavare och sammanslutningar av smärre sådana — skulle få utsträckt tid för bedrivande av älgjakt. Som motivering härför har i den kungl. propositionen framhållits, att det skulle kunna vara ägnat att förhindra överbeskattning av älgbeståndet, på samma gång som det möjliggjorde en rationell och efter de särskilda förhållandena avpassad avjagning å samma områden, varjämte en humanisering av jakten torde i viss mån vara att förvänta. Det är ju allom bekant, att det nuvarande systemet för älgjaktens bedrivande icke är tillfredsställande. Det går ofta så till, att under den relativt korta tid, då älgjakt är tillåten, företagas form-liga klappjakter på detta villebråd. Om det nu finns större jakträttsinnehavare eller sammanslutningar, som önska och kunna bedriva en mera rationell jaktvård, kan jag för min del icke finna annat än att det ur olika synpunkter bör vara önskvärt att låta dem få göra detta. Som villkor för utsträckning av jakttiden, vilken skulle börja på samma datum som den allmänna jakttiden, skulle bl. a. ställas den fordran, att vederbörande finge lösa licens med ett belopp av 25 kronor för varje fällt djur. Enligt regeringspropositionen skulle jaktinnehavaren äga rättighet att för den händelse han icke kunde utnyttja tillståndet erhålla restitution av avgiften. Utskottet har emellertid i så måtto föreslagit ändring i den kungl. propositionen, att rätt till dylik restitution icke skulle förefinnas. Utskottet menar nämligen, att smakar det något bör det också kosta något, och dessutom har utskottet ansett, att omöjliggörandet för vederbörande att erhålla restitution av jaktvårdsavgifterna skulle bidra till att jakträttsinnehavarna icke i onödan försökte erhålla licens på alltför stort antal djur.

Samtidigt har utskottet gått in för att i viss mån biträda den av herr Jonsson i Risinge väckta motionen, nämligen i så måtto, att utskottet föreslagit en avgift av 15 kronor för varje under den allmänna jakttiden utan särskilt licenstillstånd fällt djur. Såväl de avgifter, som inflyta på grund av att licens beviljats rörande utsträckt jakttid, som de avgifter, som inflyta på grund av att villebråd fällts under den allmänna jakttiden utan dylik licens, skulle avsättas till en älgskaderegleringsfond, som skulle användas till att lämna bidrag åt de jordbrukare, vilkas gröda skadats av älgar. Det torde vara allmänt känt, att åtminstone i södra delarna av landet och jag tror även i stor utsträckning i mellersta delarna av landet älgarna ofta göra skada på växande gröda, och det är ett stort samhälleligt behov att kunna reglera dessa skador. Emot det föreliggande utskottsförslaget har i huvudsak anförts två argument av de ärade reservanterna, och herr Uddenberg, som nyss talade för reservanternas förslag, gjorde sig också till tolk för dessa synpunkter. Det var dels att de små jordägarna skulle missgynnas av den nu ifrågasatta anordningen och dels att resultatet av den av riksdagen för några minuter sedan begärda utredningen om ny jaktvårdslagstiftning borde avvaktas, innan denna fråga företogs till behandling. Vad då först beträffar de små jordägarnas intressen tror jag, att man väsentligt missförstått situationen. Huru-dana möjligheter ha i närvarande stund de små jordägarna att bedriva älgjakt? Dessa möjligheter äro oerhört begränsade, för den händelse de icke sammansluta sig med andra jordägare och gemensamt bedriva jakten. Om en liten jordägare som kanske har en skogslott på 10, 15, 20 hektar under den allmänna jakttiden ställer sig med sitt muskedunder på sin ägandes skogsmark, skall det vara en ren händelse, en ren slump, ja, en ren lyckträff, om det passerar något villebråd över hans mark så att han får tillfälle att skjuta.

Ang.
älgjaktens
ordnande.
(Forts.)

Ang.
älgjakts
ordnande.
(Forts.)

Om jordägarna sammansluta sig kunna de bedriva jakten i större utsträckning. Om de små jordägarna under nuvarande förhållanden icke skulle ha möjlighet eller vilja att sammansluta sig i jaktvårdsföreningar, så kan man dock härav ej draga den slutsatsen, att dessa jordägare skola bli sämre ställda, för den händelse den kungl. propositionen nu bifalles av riksdagen. Jag ber för övrigt få erinra därom att varken den kungl. propositionen eller utskottets förslag förutsätter att för erhållande av utsträckt jakttid någon minimigräns skall sättas beträffande jordarealen. Det är nämligen uttryckligen sagt i Kungl. Maj:ts proposition följande: »Med hänsyn till de växlande förhållandena inom olika delar av landet synes ej lämpligt, att för tillstånd erhållande föreskriva innehav av någon viss minimiareal.»

Fråga om utsträckt jakttid skall prövas av vederbörande länsstyrelse. Här emot har gjorts den invändningen, att denna prövning blir mycket svår för Konungens befallningshavande att verkställa, men jag kan icke förstå annat än att med tillgång till yttranden från landsfiskaler, jaktvårdsföreningar, skogsvårdstjänstemän, kommunala myndigheter o. s. v., det skall bli jämförelsevis lätt för länsstyrelserna att skaffa sig en objektiv och sakligt grundad uppfattning om huruvida och i vad mån inkomna ansökningar om licens böra beviljas.

Herr Uddenberg hyste den farhågan, att man genom ett bifall till det nu föreliggande utskottsförslaget skulle riskera, att den allmänna jakttiden i allt större utsträckning skulle komma att inskränkas. Jag tror icke, att någon som helst risk föreligger i det fallet. Jag har icke kunnat finna, att den kungl. propositionen åsyftar en sådan utveckling och utskottet har om den saken gjort följande uttalande: »Utskottet anser sig i detta sammanhang böra framhålla, att vid tillämpningen av det föreslagna licensförfarandet varsamhet bör iakttagas, så att det icke kommer att tjäna andra ändamål än vad nu berörs och särskilt så att därigenom inskränkning i den allmänna jakttiden ej blir påkallad.»

Vad slutligen den anmärkningen beträffar, som reservanterna gjort om att vi böra avvakta utredningen angående jaktlagstiftningen i dess helhet, ber jag få erinra om att med kännedom om de olika uppfattningar, som råda på detta område, och de stridande meningar, som från vitt skilda håll göras gällande, har man all anledning antaga, att denna utredning kommer att bli synnerligen tidsödande, och, när den en gång kommer fram till resultat, torde det bli svårt att i riksdagen finna någon samlande linje. Jag säger detta, trots att jag nyss varit med om att bifalla utskottsförslaget om utredning angående en reform av jaktlagstiftningen i dess helhet. Jag tror det är av synnerlig vikt att denna fråga blir löst och blir löst nu. Jag kan icke finna annat än att utskottsförslaget på ett synnerligen lyckligt sätt kombinerar de synpunkter och förslag, som framlagts dels i den kungl. propositionen och dels i herr Jonssons i Risinge motion. Jag ber med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga kammarens debatt. Men det förefaller något egendomligt, att kammaren, som för en liten stund sedan beslöt att hemställa till Kungl. Maj:t att vidtaga en utredning angående åtgärder för jaktvårdens ordnande och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, nu ögonblicket därefter skall fatta beslut i en detaljfråga sådan som denna. Det lär väl ändå icke kunna bestridas, att den fråga det här gäller är framför allt av intresse för innehavarna av de större egendomarna och jaktmarkerna. Det är uppenbart, att i en trakt, där det övervägande finns större egendomar, komma dessa att få möjlighet att erhålla licens med förlängd jakttid. De mindre jord-

ägarna, som ha sina små jaktmarker inkilade på olika håll, få icke något tillfälle att tillgodogöra sig detta licenssystem.

Dessutom måste licensförfarandet, så vitt jag förstår, medföra mycket betydande praktiska olägenheter. Jag har svårt att inse, hur en länsstyrelse skall kunna bedöma, hur många älgar som skola kunna fällas inom ett visst område utan att älgstammen beskattas alltför hårt. Nu säges det här, att man skall fråga Ortsmyndigheterna — landsfiskalen och kommunalnämnden — och andra sakkunniga. Ja, jag undrar, vilka möjligheter dessa ha att bedöma en sådan sak. Och man bör vidare komma ihåg, att älgar äro synnerligen rörliga djur. Det kan hända, att de ena dagen befinna sig på ett jaktområde och en annan dag på ett annat, som är beläget miltals därifrån. Detta kan uppenbarligen leda till, att det beviljas licens för fällande av så många älgar inom ett visst område, att älgstammen blir beskattad alltför hårt. Detta kommer givetvis i sin tur att gå ut över jakträttsinnehavarna, som ha sina marker intill dessa sakkunniga. De komma då att kanske få finna sig i att tiden för den allmänna jakträtten måste inskränkas, tack vare att en del av dessa jakträttsinnehavare på grund av beviljad licens haft möjlighet att under ett år fälla ett onormalt stort antal älgar. Jag anser, herr talman, att detta förslag ingalunda, såsom utskottet säger, kan betecknas som ett steg i rätt riktning utan som raka motsatsen, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Ang.
älgjaktsens
ordnande.
(Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet von **Stockenström**: Herr talman! Jag har icke så mycket att tillägga till vad som redan anförts av herr Andersson i Löbbo till förmån för utskottsutlåtandet. Men det är ett par uttalanden, som jag anser mig ha anledning att bemöta.

Herr Jonsson i Risinge började sitt anförande med att säga, att genom antagande av utskottets förslag skulle innehavare av mindre jaktvårdsområden avklippas från sin rätt att jaga älg, och han talade vid ett annat tillfälle om att det skulle bli en betydande inskränkning i jakträtten. Jag förstår icke alls vad herr Jonsson syftar på. Här är ingalunda fråga om att göra någon som helst inskränkning i eller avklippning av jakträtten. Det är meningen, att fortfarande som hittills Kungl. Maj:t skall fastställa olika tider för de olika delarna av landet, de olika länen, och någon inskränkning skall icke ske i jordägarens rätt att jaga under den sålunda fastställda tiden. Men vid sidan härav har man tänkt sig att bereda möjlighet till en något längre jakttid särskilt i de trakter där älgutgången är mycket stor — dock, märk väl, endast inom bestämda gränser. Det har sagts att det skulle innebära en förmån att ha en utsträckt jakttid. Ja, det är riktigt, att det ur ren jaktvårdssynpunkt kan vara en förmån att bedriva jakten under något längre tid, därför att man då kan välja ut de djur, som lämpligen böra skjutas, så att förhållandet icke blir sådant som det nu ofta är, att man på grund av den korta jakttiden skjuter ned allt vad man kan komma över. Man kan på detta sätt iakttaga mera måtta och beräkning vid jaktens bedrivande under den längre jakttiden.

Jag kan icke heller förstå, vad herr Andersson i Tungalsta menade, då han talade om att det kunde bli en alltför hård beskattning av älgstammen. Här skall det ju noggrant prövas, hur mycket som lämpligen kan skjutas på ett visst område. Skulle det mot förmodan visa sig, att älgstammen blir hårdare beskattad än som är önskvärt, kan man ju låta bli att lämna några licenser ett kommande år, men jag tror att risken härför med hänsyn till den noggranna prövningen i förväg är ytterst liten. Då blott ett visst antal älgar får skjutas, råder ju ingen oinskränkt frihet för jakträttsinnehavarna, utan de äro bundna och få icke skjuta mera än som prövats vara lämpligt, och detta antal få de också betala en särskild avgift för.

Älg-
jaktens
ordnande.
(Forts.)

Herr Jonsson i Risinge talade om att det skulle bli svårt att få till stånd sammanslutningar av jakträttsinnehavare. Faktum är dock, att det redan nu i ganska stor utsträckning förekommer, att innehavare av mindre jaktvårdsområden sluta sig ihop under älgjakten. Jag vet för övrigt, att det i vissa delar av landet, särskilt Bergslagen och Kopparbergs län, tillämpas i ganska stor skala, att mindre skogsägare bilda jaktsammanslutningar enligt § 9 jaktlagen.

Herr Jonsson i Risinge har nu väckt en motion och föreslagit, att vid all älgjakt en avgift skall uttagas, alltså icke, såsom den kungl. propositionen, en avgift då man får tillstånd att fälla visst antal, utan en avgift för varje skjuten älg. Jag har icke något emot detta förslag. Jag anser tvärtom, att det kan vara välbetänkt att bygga ut propositionen på det sättet, närmast av det skälet att man därigenom får en ökad tillgång av medel till älgskaderegleringsfonden. Det kommer då att inflyta till denna fond dels avgifterna för licenserna och dels de avgifter, som uttagas för varje fälld älg. Jag tror, att det på det sättet skall bli möjligt att ganska tillfredsställande reglera älgskadorna, som faktiskt nu äro ganska avsevärda och tillfoga många mindre jordbrukare betydande förluster i form av fördärvad gröda, nedtrampade och avättna havreåkrar, söndertrampad sådd av råg och vete och fördärvade rotfruktland. I Mellansverige och Sydsverige ser man ganska ofta sådana skador — i Norrland torde de vara mera sällsynta.

Anledningen till att förslaget kommit fram nu är närmast den, att riksdagen skrev år 1925 och begärde utredning rörande reglering av älgskadorna. Sedan har det nästan varje år väckts motioner och påyrkats åtgärder, men de ha icke lett till annat, än att jordbruksutskottet sagt, att eftersom frågan ligger under Kungl. Maj:s prövning på grund av 1925 års skrivelse, hemställas att motionerna icke skola föranleda någon åtgärd. Nu har en ganska ingående utredning blivit utförd. Det har förelegat en hel del förslag, och man har försökt taga ut det bästa ur förslagen och lagt fram det i form av en kungl. proposition. Man har visserligen på några håll sagt, att det brådskar icke och att vi lika gärna kunna vänta, till dess en mera allmän revision av jaktlagen kommer till stånd; hemställan om en sådan revision har också blivit beslutad av riksdagens båda kamrar. Men det är väl främst på älgjaktens område, som missförhållanden gjort sig gällande, och när man nu har liggande en riksdagsskrivelse, som är sex år gammal, bör det icke vara ägnat att förväna, att man anser saken böra föras till sin lösning. Skulle det visa sig, att under den kommande utredningen angående jaktlagstiftningen i övrigt vissa ändringar eller påbyggnader kunna bli påkallade beträffande älgjakten, bör naturligtvis denna fråga tagas upp i samband med den allmänna utredningen. Jag skulle t. o. m. vilja gå så långt att jag säger, att det är en fördel för den kommande revisionen av den allmänna jaktlagstiftningen, om föreliggande anordning beträffande älgjakten provas.

Det är egentligen två synpunkter man velat anlägga på denna sak. Dels har man önskat en humanisering av älgjakten. Vi veta, att det varje år förekommer ofta allvarliga klagomål över skadeskjutande av djur och andra tråkigheter, som begås under älgjakten. Den andra frågan gäller regleringen av älgskadorna. Jag tror, att bägge dessa önskemål kunna i viss mån tillgodoses genom det nu föreliggande förslaget. Jag hoppas, att vi kunna komma ifrån den hänsynslösa jakten på älg och samtidigt vinna möjlighet att bereda de mindre jordbrukarna — de med mindre än 15 hektar åker — ersättning för lidna skador. Första kammaren har redan fattat beslut i ärendet och icke gjort någon som helst ändring i utskottsförslaget, och jag vågar hoppas, att man genom enahanda beslut från denna kammars sida får tillfälle att pröva det föreliggande förslaget i praktiken.

Ang.
älgjakten
ordnande.
(Forts.)

Herr **Jonsson** i Risinge: Herr talman! Vad halva frågan beträffar, är jag alldeles ense med herr jordbruksministern, så att därvidlag skall jag icke spilla några ord. Men beträffande den allmänna jakttiden, ligger det väl ändå nära till hands att tro, att man icke kommer att medgiva samma antal dagar, som nu äro gällande i de olika länen. Det blir nog en viss avkortning, ty det var ju fråga om att endast ha två dagars allmän jakttid.

Det talas här ytterligare om att man skall »utvälja» djur. Jag ifrågasätter, huruvida man kan använda ett sådant uttryck, då man vet, att var och en som kommer åt att skjuta under jakttiden också gör det. Att pröva hur många djur som böra skjutas, är allt också en problematisk uppgift för länsstyrelserna. Det är icke gott att avväga den saken, och även om man bestämmer ett visst antal, kommer man nog att skjuta flera. Ty är det ett par jaktlag, kunna de icke stå i kontakt med varandra, utan man skjuter nog lätt för många. Skall man då få plikta, för att man under sådana omständigheter under lovlig tid olyckligtvis skjuter flera älgar än man har rätt till?

Av formella skäl skall jag be att få göra det yrkandet, att riksdagen måtte avslå den kungl. propositionen i vad den avser utsträckt jakttid å älg samt bifalla min motion om inrättande av en älgskaderegleringsfond enligt de grunder, som angivas i den kungl. propositionen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet von **Stockenström**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att omedelbart bemöta herr Jonsson i Risinge. Jag har ju förut sagt, att avsikten icke är att inskränka på den allmänna jakttiden; det är också uttryckligen omnämnt i propositionen. Herr Jonsson i Risinge sade, att det har talats om en jakttid på två dagar. Ja, det är riktigt att det förelegat ett förslag från Örebro län om en jakttid av två dagar för hela landet, men jag har bestämt avvisat den tanken. Jag anser, att man icke kan fastställa en enhetlig jakttid för hela landet, i all synnerhet icke en så kort tid. Det är sålunda ingalunda avsikten att vidtaga någon inskränkning, såvida inte detta skulle komma att påkallas av att älgstammen på viss ort är i fara att förödas; då kan man ju tänka sig, att en inskränkning framdeles liksom tidigare kan bli nödvändig. Jag hoppas att jag icke vidare skall behöva understryka, att någon allmän inskränkning icke är påtänkt, då förhållandet klart framgår av det föreliggande förslaget.

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag antager, att det icke finns någon anledning att tala om den föreslagna skyldigheten att betala en viss avgift för skjuten älg och i samband därmed upprättande av en älgskaderegleringsfond. Jag tror, att kammarens flesta ledamöter äro ense om att det måste vidtagas några åtgärder för att göra det möjligt att ge ersättning åt de små jordbrukarna i våra skogsbygder för den skada, som älgarna förorsaka.

Den fråga, som mera kan bli föremål för delade meningar, gäller regleringen av själva älgjakten. Jag förstår mycket väl de känslor som anföras för att det skall vara en lika jakträtt för alla. Men jag tror icke, att man bör överdriva den mindre jordbrukarens möjlighet att jaga älg, för så vitt den skall vara av någon betydelse. Jag har själv litet mark och skog — men det skulle aldrig falla mig in att drömma om att på dessa marker få något älgbestånd. Men naturligtvis: om man bedriver jakt i närheten av mina marker, skulle jag kunna stå någonstans bakom ett träd och skjuta de djur, som andra driva på mig. Den jakten tror jag dock icke bör tillmätas så stor betydelse.

Vad som är kärnpunkten i saken är följande. Det har varit två intressen, som brutit sig mot varandra. Å ena sidan har det varit den rena naturskyddssynpunkten, att man skall bevara en viss älgstam åt landet. Å andra

Ang.
älgjakts
ordnande.
(Forts.)

sidan har det varit fråga om, hur man skall kunna begränsa älgstammen, så att icke skadorna av älgarna bli alltför upprörande. Detta är ju ett problem, som norrlänningarna icke känna till, och därför förstår jag mycket väl, att de icke tycka om utskottets förslag, men det är ett problem, som särskilt mellersta Sverige och Småland ha mycket starka känningar av. Det har alltså varit fråga om att avväga dessa båda synpunkter mot varandra. Nu har man ju hittills gjort så, att när älgstammen blivit för hårt decimerad, har man tillgripit jaktförbud, med det resultat att älgstammen på några år sprungit upp till en höjd, som lett till fruktansvärda förödelse på de mindre jordbrukarnas åkrar. För att råda bot på detta har man då fastställt en jakttid på 8 eller 14 dagar med resultat att man fått sådana fullkomligt meningslösa och våldsame slaktningar som t. ex. härom året i Örebro län. Detta vill med andra ord säga, att det system, som hittills tillämpats, är så stelt och lider av en sådan brist på smidighet, att man än får en anhopning av älgar över all måtta och än en förödande nedslaktning, som är fullkomligt upprörande.

Då är frågan den, om icke Kungl. Maj:ts förslag innebär en förbättring och genomför ett smidigare system. Man medger alla jordägare en viss kortare jakttid på älg. Därmed kan man alltså taga ut det väsentliga av den tillväxt som må hava uppkommit, men å andra sidan och om det då skulle visa sig, att älgen i en trakt ökas i så stor omfattning, att extra åtgärder behöva vidtagas, har man denna reservutväg att för stora områden med ordnad jaktvård bevilja licenser, avseende att vid särskilda tillfällen under viss tid ett givet antal älgar skall få lov att nedläggas. Här talar man om att det är så svårt för länsstyrelsen att fastställa detta antal. Men i sådana fall, som det här är fråga om, kan man alldeles säkert med tillhjälp av skogsstatstjänstemän och andra få fram en ganska god uppskattning av den älgstam, som finnes på området. Mäniskor som äro intresserade av jaktvård veta också rätt noga, hur det står till med älgbeståndet, och det finnes därför god möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt vidtaga en reglering av älgstammen. Med de föreskrifter, som utskottet antyder i sin motivering och som äro av den stränga beskaffenhet som faktiskt händelsen är, behöver man aldrig riskera, att några jakträttsinnehavare i onödan komma att begära dessa licenser.

Jag tror därför, att om vi lämna känsloskålen å sido och se på saken sådan som den verkligen är och taga sikte på de problem, som det gäller att bemästra, kan man icke annat än rösta för utskottets förslag. Till detta förslag yrkar jag bifall.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Jonsson i Risinge under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Uddenberg, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottet hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang.
älgjakts
ordnande.
(Forts.)

§ 19.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen

nr 213, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 12 maj 1897 (nr 27) för Sveriges riksbank, dels ock fullmäktiges i riksbanken framställningar om ändrad lydelse av 15 och 20 §§ samma lag;

nr 202, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 203, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel; och

nr 204, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. m.

§ 20.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till nybyggnad för Stockholms vanförelanstalt m. m.;

nr 144, i anledning av väckt motion om utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning m. m.;

nr 145, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag för utvidgning av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka med nytt skolhem och ny skolbyggnad;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda statsunderstödda läroanstalter;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 316, gjorda framställning angående tillfälligt lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av viss del av allmänna arvsfondens rätt till danaarv efter Erik Magnus Edvard Svedbom jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 150, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslaget till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m.;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantmäteriundervisningens ordnande jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 39, i anledning av väckt motion angående beskattningen av äkta makar och om hänsynstagande vid beskattningen till försörjning av hemmavarande barn; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den högre lantbruksundervisningens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 21.

Ordet lämnades nu till

Herr **Jansson** i Falun, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få föreslå, att vid nästa plenum må som första ärende bland två gånger bordlagda ärenden uppföras statsutskottets memorial nr 142 i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Denna hemställan bifölls.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgöromål beviljades:

herr	Ström	under	2 dagar	fr. o. m.	den	17 maj,
»	<i>Paulsen</i>	»	4	»	»	23 »
»	<i>Andersson</i> i Ovanmyra	»	4	»	»	19 »
»	<i>Pehrsson</i> i Bramstorp	»	3	»	»	17 »
»	<i>Winkler</i>	»	3	»	»	17 »
»	<i>Pettersson</i> i Bjälbo	»	den	18 maj,		
»	<i>Lindskog</i>	»	6 dagar	fr. o. m.	den	21 maj,
»	<i>Hollertz</i>	»	3	»	»	17 »
»	<i>Olson</i> i Göteborg	»	2	»	»	18 » och
»	<i>Andersson</i> i Grimbo	»	2	»	»	18 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.1 på natten.

In fidem
Per Cronvall.